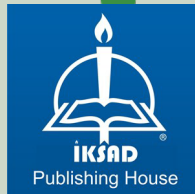

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMENLERİNDE KÜLTÜRE DUYARLIK ve KÜLTÜREL KİMLİK ALGISI

Dr. Öğr. Üyesi Habib HAMURCU

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMENLERİNDE KÜLTÜRE DUYARLIK ve KÜLTÜREL KİMLİK ALGISI

Dr. Öğr. Üyesi Habib HAMURCU¹

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8313276>

---

¹ Erciyes Üniversitesi. Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psik. Danışmanlık A.B.D.
Melikgazi – Kayseri hamurcu@erciyes.edu.tr ORCID: 0000-0003-1976-4118

Copyright © 2023 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or
transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical
methods, without the prior written permission of the publisher,
except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other
noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic
Development and Social
Researches Publications®
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TURKEY TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2023©
ISBN: 978-625-367-245-4
Cover Design: İbrahim KAYA
September / 2023
Ankara / Türkiye
Size = 16 x 24 cm

ÖNSÖZ

Eğitim - öğretim, ruh sağlığı hizmetleri içinde önemli bir yere sahip olan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (RPD) mesleği, bireylerin sağlıklı bir ruhsal gelişim göstermeleri açısından önleyici, geliştirici, düzeltici işlevlere sahiptir. PDR uzmanları bu görevlerini yerine getirirken farklı kuramlardan ve tekniklerden faydalanmaktadırlar. Ruh sağlığı alanında birçok danışmanlık - terapi kuramının olması ve danışanların farklı kişisel - kültürel özelliklere sahip olması, PDR uzmanlarının kültüre duyarlı - çok kültürlü yeterlilikler açısından etkinliklerini zorunluluk haline getirmiştir.

Kültüre duyarlı yaklaşım eğitim ve sağlık başta olmak üzere insanlarla etkileşimin yoğun olduğu alanlarda her geçen gün kendini daha önemli hale getirmektedir. Göçlerle ve dijitalleşen sosyal ağlarla birlikte bireylerin etnik yapı, dil, sosyal sınıf, eğitim düzeyi, inanç gibi kendi içinde birçok değeri barındıran farklı kültürel özelliklere sahip insanların bir arada olması, onlara hizmet sunan kişiler için kültüre duyarlı yaklaşımı temel bir yeterlilik haline getirmiştir. Bireylerin farklı bilinç düzeylerinin, soyut düşünme vb kapasitelerinin olmasının yanı sıra sosyal - duygusal - maneviyat ihtiyaçlarına karşılık gelecek farklı yaşam stillerinin olması da onlara sunulacak eğitim, öğretim, danışmanlık gibi hizmetlerinde bu farklılıkları göz önüne almayı gerekli kılmaktadır. RPD alanında bireylere sunulan hizmetlerde de bu farklılıklar büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamlardan hareketle, RPD uzmanlarının kültüre duyarlı yaklaşım yeterlilik durumlarının incelenmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada öncelikli olarak kültür, kültüre duyarlık - çok kültürlülük konularında genel bilgiler verilmiş, akabinde de çok kültürlü eğitim süreçleri ve kültüre duyarlı RPD hizmetleri, kültürel kimlik algıları hakkında kavramsal çerçeve sunulmuştur. İzleyen bölümlerde de RPD öğrenci ve öğretmenlerinin kültüre duyarlı yeterlilik durumlarını inceleyen araştırma sonuçlarına ve kültürel kimlik algıları ve bunların RPD hizmet alanlarına uyarlanabilme durumlarına yönelik çalışma verilerine yer verilmiştir.

Elinizdeki çalışmanın çıkış yeri, ağırlıklı Batı kültüründen kaynaklı Psikolojik Danışma kuramlarını tek ölçüt almak yerine, danışmanın getireceği farklı kültürel kimlik algılarını içeren kültürel unsurlarla çalışmaya yönelik RPD uzmanlarının farkındalık, yeterlilik durumlarının ortaya konması ihtiyacıdır. Bu amaçtan hareketle kültüre duyarlı yeterlilik durumlarının ve

kültürel kimlik algılarının ortaya konması amaçlanmıştır. Bu çalışmanın kültüre duyarlı yeterliliklerin arttırılması, geliştirilmesi konusunda, özellikle de kültürel kimlik algılarının öneminin farkına varılması ve bu husus üzerinde farkındalık geliştirilmesinde yararlı olacağı kanaatindeyim.

Psikolojik danışma kuramları, kişilik kuramları gibi batının temel kültürel unsurlarını, farklı din - dünya görüşlerini yansıtan bilgilerin yanında, kendi sosyal bağlamımızdan, asli kimlik ve kültürel kimlik algılarımızdan beslenen bilgilerden hareket etmenin gerekliliğini işaret etme ihtiyacı bilimsel araştırma isteğine dönüşmüştür. Bu amaçla hazırlanan çalışmaya destek veren kurumumuz Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'dir. Araştırmanın pandemi dönemine denk gelmesinden dolayı veri toplama süreçlerinde eksiklikler, aksamalar meydana gelmiş olmasına rağmen temel amaca uygun şekilde süreçlerin yürütüldüğünü söyleyebiliriz. Araştırmamız Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Süreçte destek veren tüm katılımcılara, kurumlara teşekkürü bir borç bilirim. Proje Numarası SBA-2018.7633 'dir.

Kayseri

18.08.2023

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE	1
1.1.Kültür	1
1.1.1. “Anlamlar Sistemi” Olarak Kültür.....	2
1.1.2. “Koşullar Kümesi” Olarak Kültür.....	3
1.2. Çok Kültürlülük ve Kültüre Duyarlık	5
1.2.1. Çok Kültürlülük.....	5
1.2.2. Kültüre Duyarlık.....	10
1.2. Eğitimde Çok Kültürlülük ve Kültüre Duyarlılık	11
1.2.1. Aile, Kültür ve Eğitim	11
1.2.2. Çok Kültürlü – Kültüre Duyarlı Eğitim	13
1.3.Çok Kültürlü - Kültüre Duyarlı Öğretmen Yeterlilikleri	16
1.3.1.Alan Bilgisi Açısından Kültüre Duyarlılık	16
1.3.2. Öğretmenlik Meslek Bilgisi Açısından Kültüre Duyarlılık	17
1.3.3.Genel Kültür Bilgisi Açısından Kültüre Duyarlılık.....	18
1.3.4.Öğretmen Psikolojisi Açısından Kültüre Duyarlılık	20
1.3.5. Çok Kültürlü – Kültüre Duyarlı Öğretmen Yeterliliklerinin Geliştirilmesi	21
1.4. Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinde Kültüre Duyarlık	22
1.4.1. RPD de Kültüre Duyarlığın Amaçları.....	22
1.4.2. Kültüre Duyarlı Yaklaşımın RPD Hizmetlerindeki Durumu	23
1.4.3 Kültüre Duyarlı Yaklaşımın RPD Hizmetlerindeki Gerekliliği ve Süreçlerde İşlenmesi.....	28
1.4.4. Kültüre Duyarlı Yaklaşımın RPD Hizmetlerine Yerleştirilmesi ..	33
1.5.Kültürel Kimlik Algısı.....	38
2.YÖNTEM	48
2.1.Veri Toplama Araçları.....	48

2.1.1. Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği	48
2.1.2.PDR Öğretmenleri İçin “Çok kültürlü Psikolojik Danışma Yeterlilikleri Ölçeği” (ÇPDYÖ)	49
2.1.3.Nitel Veriler İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	49
2.2.Araştırma Süreci.....	50
2.3. Çalışma Grubu.....	50
2.4.Nicel Verilerin Analizi	51
3.ARAŞTIRMA BULGULARI.....	52
3.1. RPD Lisans Öğrencilerinin “ Kültürlerarası Duyarlılık” Durumları ...	52
3.2.RPD Öğretmenlerinin Çok Kültürlü Psikolojik Danışma Yeterlilik Durumları	55
3.3.RPD Öğrenci ve Öğretmenlerinin Nitel Araştırma Bulguları	60
3.3.1.RPD Öğrenci - Öğretmenlerinin Kültürel Kimlik Algıları.....	60
3.3.2.Katılımcıların Kültüre Özgü Danışmanlık Yeterlilik Algıları	65
4.TARTIŞMA	69
4.1.RPD Lisans Öğrencilerinin “Kültürler arası Duyarlılık” Durumları	69
4.2.RPD Öğretmenlerinin Çok Kültürlü Psikolojik Danışma Yeterlilik Durumları	71
4.3.RPD Öğrenci ve Öğretmenlerinin Kültürel Kimlik Algıları	72
5.SONUÇ ve ÖNERİLER.....	73
6.KAYNAKÇA	78

1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Kültür

Kültür, doğumdan hatta doğum öncesi dönemden itibaren bireye yüklenen anlam ve değerleri şekillendirmesinden, ölümünden sonra ki defnine, anılmasına kadar kişinin her anında etkisi olan çok kapsamlı ve değişkenli bir atmosfer kavramdır. Tüm bu geniş anlam alanından dolayı bireyi kültürden ayrı düşünmek ve yaşamda kültürün etkilerini göz ardı etmek mümkün değildir. Kültür, bireyin şekillenmesinde belirleyici bir role sahiptir; aynı şekilde insanda kültürü şekillendirmede belirleyicidir, kültür ve insan arasında karşılıklı dönüştürücülük süreçleri işlemektedir. Maslow; “Bir öğretmen ya da kültür insanı yaratmaz. Onun içine sevmeye, bilgiyi arama, felsefe yapma, simgeselleştirme ya da yaratma tohumları ekmez. Bunun yerine, dölütte bulunanların gerçeğe dönüşmesi yolunda onu yüreklendirir, besler, özendirir. Bir kedi ya da köpek yavrusuna belirli bir şekilde davranan anne ya da kültür onu bir insana dönüştüremez. Kültür güneş, besin ve sudur; tohumun kendisi değil.” ifadesinde de duruma yorumlayıcı bir bakış açısı sağlamıştır (Maslow, 2001). Bireyin şekillenmesinde etkili olan unsurları içinde barındıran kültürün bu zengin etkileşim içeriğinden dolayı yüzlerce tanımı bulunmaktadır.

“Kültür” kelime anlamı olarak çok farklı disiplinlerden farklı tanımlara sahip olan önemli bir terminolojik kavramdır. Kağıtçıbaşı, kültürün yaklaşık 164 tanımı olduğunu aktarmaktadır (Kroeber ve Kluckhohn 1952’den akt. Kağıtçıbaşı, 2019:34). Kültür kelimesinin bu kadar farklı tanımlarının olması kısmen bir zenginlik olarak görülebilirken, bu durum aynı zamanda dezavantajlı - suistimale açık bir duruma da dönüşebilmektedir. Kültür kelimesinin terminolojisinin zenginliğinden dolayı anlam kaymaları ve çatışmaları da meydana gelmiştir. Kelime tek başına kullanıldığında başka dillerde bulunmayan anlamlara girebilirken, niteleyici bir kelimeyle kullanıldığında da çok daha fazla rakipsiz bir zenginliğe erişmektedir. Kelimenin tekil yada nitelendiricilerle birlikte bu kadar çok anlam ağının genişlemesi, kavram kargaşasına yol açıp sağlıksız olabilecektir (Doğan, 2005). Günümüzde bu sayının daha da arttığı ve niteleyicilerle birlikte rakipsiz bir zenginliğe eriştiği söylenebilir.

Kültürün her şeyi içerebilen geniş bir anlam yapısı bulunmaktadır. Kültürün hem etkileyen hem de etkilenen olması nedeniyle bütün canlıların bağlantıda olduğu tüm boyutlarda kültürün izlerini görebilmek mümkündür.

Kültür, içerisindeki değerler sistemi sayesinde, ilk kültürleme yeri olan aileden itibaren temel değerleri yeniden ürettirerek bireyi pasif kültürel alıcıdan aktif kültürel taşıyıcıya dönüştürmektedir. Antropologlar, sosyologlar kültürü bütünsel boyutta incelerken, ruh sağlığı çalışanları için daha az bütünsel, daha çok moleküler düzeyde incelemektedirler. Kültür sahip olduğu bu içerik ve karşılıklı dönüştürücülük özelliğinden dolayı, “koşullar kümesi” (Segall, 1984) ve “anlamlar sistemi” (Rohner, 1984) olarak ta tanımlanmaktadır.

1.1.1. “Anlamlar Sistemi” Olarak Kültür

Kültürü “Anlamlar Sistemi” olarak tanımladığımızda bu anlamların neler olabileceği ve kaynağının tespiti soruları zihnimize gelir ve bu sorular karşımıza varoluşsal anlam arayışı hipotezlerini çıkarmaktadır. Varoluşçu Victor Frankl ve diğer pek çok varoluşçu kuramcı, insanların temel motivasyonlarının anlam arayışı olduğunu düşünmektedirler. Ancak, bu anlamın ne olduğu konusunda kuramcılar arasında görüş farklılıkları bulunmaktadır. Frankl’a göre her bireyin anlamı kendisindedir - her insan için bir nihai, asıl çağrı vardır - kişinin görevi bunu keşfetmektir. Yunanlı bir felsefecinin “Ben sana birşey öğretmeyeceğim, hatırlatacağım” söyleminde ki mana gibi, keşifle insanın varolan anlamını ve anlamları bulması amaçlanmaktadır. Kierkegaard’ın “İnsan sadece başkaları için değil, kendisi için de bir gizem olmalıdır. Kendime bakıyorum, kendimi inceliyorum; bundan sıkılınca da vakit geçsin diye bir puro yakıp düşünüyorum: Tanrı benimle ne kastetmiş olabilir? Ben ne için varım burada? Bu dünyada sadece benim yapabileceğim, parmak izim gibi bana ait bir şey var, bir varoluş var. Onu iyi kılmanın, değerli kılmanın derdinde olmalıyım.” ifadesinde de bu anlam arayışından bahsedilmiştir (Kierkegaard, 2020). Diğer varoluşçu terapi kuramcılarına göre ise örneğin Yalom’a göre anlam yaratılmaktadır, keşfedilecek de bir şey yoktur (Murdock, 2012).

Anlamın kaynağına göre İdealizm - Pozitivizm yaklaşımlarından izler taşıyan anlamlar sistemi yaklaşımı, insanların anlamı buldukları - inşa ettikleri alan olarak kültürü tanımlamaktadırlar. Batı kaynaklı kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımının temelinde olan kültür tanımı pozitivizm merkezli, inşa edilen anlamlar sistemine karşılık gelmektedir. Anlamlar sisteminde bireyin kendi kişisel varoluş amacını bulabilmesi - inşa edebilmesi ölçüsünde anlamlar

kültürünün sağlıklı - sağlıksız, işlevsel - işlevsel değil olarak değerlendirilebilmesi mümkün olabilecektir.

Cüceloğlu (2021), “Bir ailenin çocuğuna, bir toplumun vatandaşına yapabileceği en büyük kötülük onun insan potansiyelini heba etmektir” ifadesinde de ister anlamlar içinde kişisel seçim olarak olarak potansiyeline kişi erişebilsin, ister kültürel koşullar sonucunda (iyi yada kötü koşullar) potansiyeline erişebilsin kültürün, yansıtıcı (idealizm) yada dönüştürücü (inşaacılık) perspektifinde insan potansiyelini ortaya çıkarabilmesinde hayati bir role sahip olduğunu belirtmiştir.

1.1.2. “Koşullar Kümesi” Olarak Kültür

Maslow (2001), önceki bölümde tamamı verilen yorumunda görüldüğü gibi, “Kültür güneş, besin ve sudur; tohumun kendisi değil.” ifadesiyle iki tema üzerinde görüş bildirmiştir. Birinci tema, kültürün kendisinin koşulları içinde barındırdığını, ikincisi de tohumun kültürün içinde değil bireyin içinde yer aldığını, kültürel koşullar sayesinde (tohum destekli - tohum karşıtı koşullar) o tohumun büyüüp, amacına hizmet eder hale gelebileceği yada tam tersi süreçlerin işleyebileceğidir. Kültürel koşullar çiçeği, yaprağı, meyveyi yok etse bile tohumun kendisi varolduğu sürece bir şekilde o tohumun amacını gerçekleştirmesi hep ihtimal dahilinde olacaktır. Maslow’un tabiatan verdiği örneği, güncel büyük Maraş depremi üzerinden de örneklendirebiliriz. Deprem sonrası ortaya çıkan görüntülerden bir tanesinde bir yıkığın üstünde ayçiçeklerinin büyüdüğü görülmekteydi. Dükkanın depremden önce kuruyemişiçi dükkanı olmasından dolayı, yıkıntı altında kalan yemişlerin tohum görevi görüp yağmurla birlikte yeniden ayçiçeği olarak büyüüp ürün vermeye yöneldikleri görülmüştür. Çevresel, kültürel koşullar bazı şartları ortadan kaldırsa bile tohum var oldukça yaşamda kendisine yol bulmaya çalışacaktır. “İnsan eninde sonunda kendisini yaşar” söylemi de insanların temel yaşam amaçlarını bulma, keşfetme hayata geçirme konusunda yaşam boyu süren bir dinamiğinin olduğunu ifade etmektedir.

Kültürün “koşullar kümesi” olarak ele alınmasına Carl Rogers ve Rollo May arasındaki cevaplaşmada bir örnektir (Murdock, 2012). Rogers 1980’li yıllarda artan silahlanmaya karşılık olarak, kötülüğü destekleyen temel faktörler olarak kültürel etkileri vurgulamış, “özünde insanların temel yapısının yapıcı olduğunu, ama yaşadıkları nedeniyle hasar gördüğünü” belirtmiştir.

May, Rogers'a yanıt olarak: "Kültür insanlardan oluşur. Dünyadaki kötülükleri kültüre yüklemek demek, grubu oluşturan bireylerin bilinçli eylemlerini gözardı etmek demektir" ifadesinde bulunmuştur. May, iyiliğin de kötülüğün de insanın içinde olduğunu, bir denge oluşturduğunu insanların anlaması gerektiğini belirtmiştir. May, Rogers'ın tutumunu, bireyi merkeze almaktan dolayı kaynaklandığını düşünmektedir.

Koşullar kümesinin bireyin varoluşsal anlamına hitap etmesi, bu anlamı karşılayıp, karşılıklı yeniden üretimi temin ettiğinde kültür bir "keşfedilecek anlamlar kümesine" erişebilecektir. Kültürün keşfedilecek anlamlar kümesi değil "inşa edilecek anlamlar kümesi" olması durumunda, kültürü inşa edici koşullar olarak değerlendirebiliriz. Bu ekseninde bakıldığında kültüre duyarlı yaklaşım boyutları içinde geçen unsurların da bu ekseninde tasnifi mümkün olabilmektedir. Evrenin dualistik yapı ekseninde yorumlanması çerçevesinde, Kültürün anlamlar kümesinde yer alan iki farklı anlam boyutunun olması sağlıklı, işlevsel bir bütünlüğü ortaya koymaktadır.

Güvenç (1996); "İnsan-kültür ilişkisi, hiç kuşkusuz karşılıklıdır ama ne bir döngüdür ne de kısırdır. İnsanı kültürün yarattığı doğrudur ama insan tümüyle edilgin, biçim alan (plastik) bir yaratık değildir. İnsan, kendi toplumunu, kültürünü hatta gereğinde kendini bile aşabilen yazgısını değiştirebilen, yaratıcı, yürekli, üstün ve yüce bir varlıktır" ifadesinde de kültürün sadece koşullar kümesi olarak görülemeyeceğini, insanın içinde var olan bir dinamik yapıdan da bahsederek anlamlar sisteminin içeriğine benzer çıkarımda bulunmuştur.

Kültürün koşullar sistemi olarak yorumlanmasına, Jung ve Maslow'dan yapılan alıntılar da katkı vermektedir (Biçer ve Olgun, 2021). Jung, "Birinin kendi kişiliğini geliştirmesi, dışardan görüldüğü kadarıyla, aslında toplumun rağmına bir girişim, sürüye uymayan bir sapma, manastırda yaşayan tarikat üyesinin yol değiştirmesidir." (Jung, 2019:199) ifadesiyle, bireyin karşısında olan bir kültürel ortam eleştirisi yapmıştır. Maslow'da kültürün olumsuz etki boyutuna değinerek, bireyin kişisel gelişimini engelleyen kültür yapısının bireyin psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkilediğini ifade etmiştir: "Hasta insanlar, hasta bir kültürün ürünleridir. Sağlıklı insanlar ise ancak sağlıklı bir kültürde yetişebilir. Bununla birlikte, hasta insanların yaşadıkları kültürü daha da bozduğu, sağlıklı insanların ise daha sağlıklı bir kültür yarattığı da bir

gerçektir. Birey sağlığını geliştirmek daha iyi bir dünya yaratmanın yollarından biridir.” (Maslow, 2001).

Genel bir özet olarak kültürün, birey - toplum arasındaki süreci belirlediği ve bu belirlenimin yönü ve etkisi, değeri üzerine koşullar - anlamlar ekseninde kavramın yorumlandığı söylenebilir. Bireyin kişisel gelişiminin desteklendiği ortamların anlamlar sisteminden bireye katkılar sunduğu, kişisel gelişiminin engellendiği, bireyin sağlıklı hale geldiği ortamlarda ise koşullar sisteminin bireyin kendisine hitap edemediği, anlamların kültürün içinde yer etmediği tarzında bir etkisinin olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kültür ile ilgili sınıflamalardan Simmel (2009)’in özne ve nesnel kültür ayrımı da konumuz bağlamında ele alınması gereken bir tanımlamadır. RPD alanında, bireylerin çok yönlü gelişim ve değişimleri düşünüldüğünde Simmel’in yaklaşımı ekstra bir zenginlik katabilecektir. Bireyin özne kültürene karşılık toplumdaki nesnel kültürün baskınlığına göre farklı sonuçlar meydana gelmektedir. Nesnel kültürün değişmesi bireyin özne kültürünü değiştirmiyor, dönüştürmüyor ve hatta bireyi engelliyorsa, ailenin yapısının toplumun yararına dönüşümü de mümkün olamayabilecektir. Toplumsal değişme gerçekleştikçe toplumdaki nesnel kültür de dönüşüme uğrar, fakat özne kültürün değişmesi, bireyin kendi potansiyeli ve gelişimiyle ilgili olduğu için nesnel kültür ile özne kültür arasındaki değişimin hızı aynı olamayabilir veya bu iki kültür arasında bir uyumsuzluk söz konusu olabilir. Kültür, psikolojik işlevlerin bağlamını oluşturur, gözlemlenen davranışın anlamlandırılmasını sağlayarak aynı davranışın farklı kültürel ortamlarda farklı anlamlara gelmesine sebep olur. Dolayısıyla insan davranışlarını yorumlamada - oluşturma süreçlerinde (eğitimde, psikolojik danışmanlıkta vb) bağlam - yani kültür- psikolojik analiz ile birleştirilerek yorumlanmalıdır (Kağıtçıbaşı, 2012). İnsan davranışlarını yorumlamada çok yönlü kültürel unsurların var olmasından dolayı çok kültürlü - kültüre duyarlı yaklaşımlar birçok alanda öne çıkmaktadır.

1.2. Çok Kültürlülük ve Kültüre Duyarlık

1.2.1. Çok Kültürlülük

Çok kültürlülük, farklılık ve kimlikle ilişkili olmanın yanı sıra, kültürle kaynaşan ve ondan beslenen kişisel kimlik ve farklılıklarla, insanların kendilerini ve yaşadıkları dünyayı anlamak - tanımlamakla, bireysel ve toplu

şekilde yaşamlarını düzenlemekte ölçüt aldıkları inançlar ve uygulamalarla bağlantılıdır (Parekh, 2002).

Çok kültürlülük, American Psychological Association [APA] (2002) tarafından; “dil, cinsiyet, yaş, ırk, etnik yapı, engelli olma, sosyal sınıf, eğitim, dinsel yönelim, cinsel yönelim ve diğer kültürel boyutların farkına varılması” olarak tarif edilse bile hangi unsurların kültürel sayılıp sayılmayacağına göre tanım o toplumun, ülkenin algılarına göre değişiklik göstermektedir. Örneğin; cinsel yönelim olgusunun kültürel bir özellik mi? fizyolojik - hormonal - psikolojik kökenli bir rahatsızlık mı olduğu tartışılan bir olgudur. Tanımdaki içeriklerin farklılaşmasına karşın, yapısal mantığın tanımda verilmesi aktarılması daha geçerli ve kullanışlı bir evrensel tanıma bizleri ulaştırabilecektir. Örneğin; “ Kültürel unsur olarak kabul edilen öğeler açısından süreklilik ve yaygınlık gösteren farklılık eşliğine ulaşmış, kültürel boyutların farkına varılması” tarzındaki bir tanımlama çok kültürlük yapısını kapsayıp, süreçler açısından farklılaşmalara müsaade edecek evrenselliği bizlere verebilecektir. Ülkelere göre, toplumlara göre temel kabul edilen kültürel öğelerin ortaya konması halinde bunlar da tanımda kendine uygun yeri edinebilecektir. Batı baskınlığı içindeki tanımlardan hareket etmek, diğer kültürlerin süreçlerinde ve yapılarında problemlere neden olabilen bir durumdur.

Çok kültürlülük kavramı içinde bir öğeye yer verilmesi, o öğenin tanımlanması ve bir kültürel değer unsuru olarak kabul edilmesi anlamına gelmektedir (Özhan, 2006). Bir unsurun kültürel unsur olarak kabul edilmesi akabinde onun toplum içinde kalabalık bir gruba karşılık gelmesi neticesinde çok kültürlülük kapsamında ele alınması mümkün olabilecektir. Çok kültürlülük öğesi kapsamında ele alınması demek; eğitim, sağlık, siyasal vb gibi konularda bu kişiler ve diğer kişiler, toplum arasındaki ilişkilerin belirli bir politik çerçevede düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Çok kültürlülük, bu şekilde tanımlanan unsurun bir değerler grubu olarak kabul edilmesi ve bu ekseninde değerlendirilmesi sonucuna hizmet eden çatı bir kavram olarak görülebilmektedir. Bu nedenle bir grup, yapı ve topluluğu çok kültürlülük çatısı altına almadan önce grubun farklılıklarını ortaya koyan özelliklerin kültürel olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu da bizi kültürün tanımı ve işlevinde yer alan anlamlar ve koşullar kümesi olarak kültür tanımına götürmektedir.

Çok kültürlülük; sadece etik yada politik bir teori değil, aynı zamanda insanların günümüz politik gerçekliğinde karşılaştığı belirli ihtiyaçlara ve konulara dair artan bir farkındalık ve yenilenmiş bir duyarlılığı göstermenin yolu olarak ta yorumlanmaktadır (Raz, 1998). Bunun yanı sıra çok kültürlülük kavramı, farklı nedenlerden dolayı dönüşüme uğrayan yapıların normalleştirilme çabasına bir çerçeve olarak ta kullanılabilir.

Çok kültürlülük durumlarında yaşanabilecek sorunlara değinmeden önce çok kültürlülük biçimlerine değinilmesi, hem sorunları anlamada hem de RPD alanıyla olan ilişkisine anlamada bizlere gerekli temeli verebilecektir. Çok kültürlülükte üç ana biçim bulunmaktadır (Başar, 2022). Bunlar, sembolik, yapısal ve iletişimsel çok kültürlülüktür. Çok kültürlülük mantığının uygulamada üç ana birim olarak bunlar değerlendirilebilmektedir.

Sembolik çok kültürlülük; kişilerin kültürel kimlikleriyle ilişkili, kıyafet, semboller, yemekler, kutlamalar, ritüeller, müzikler, bina yapıları gibi öğelerden oluşan kültür boyutudur. Bu özellikler toplulukları tanımladığı gibi, semboller aracılığıyla verilen anlamları da devam ettirirler. Kültür merkezleri, kültür günleri (filmler, danslar, oyunlar vb) ve gezi programları vb vasıtasıyla bu sembolik mesajlar, diğerlerine aktarılır. Turistik gezilerde, rehberlerin yada gezi kitaplarının anlamlarıyla ve yerel düzeydeki değerlerini belirterek ifade ettikleri öğeler sembolik kültürel öğelerdir.

Yapısal çok kültürlülük; kişinin kendi kültüründen gelen yapı ve süreçlerle ilgili olarak farklı durumlarda olması, ev sahibi kültüre göre farklı düzeylerde yapılara ve süreçlere sahip olmasını kastetmektedir. Ayrımcılık, ihmaller, sosyal adaletsizlikler, eşit - adil olup olmama durumları gibi faktörler yapı - süreç farklılıklarından kaynaklanabilmektedir. Örnek olarak farklı aile, eğitim, okul yapılarının olması ve bu yapılardaki süreçlerin farklılıkları açısından çok kültürlülük gerekli olabilmektedir.

İletişimsel çok kültürlülük; bireyin diğer insanlarla, canlılarla, nesnelere kurduğu iletişimlerdeki kaynak, mesaj, ortam gibi iletişim öğelerinin farklılaşmasını kastetmektedir. Temel ihtiyaçlar - etkileşimler için kurulması gerekli olan iletişimlerde, iletişimin temel unsurlarında (kaynak, mesaj, ortam alıcı vb) farklı vurgular, tarzlar, modeller olabilmektedir. İletişimsel çok kültürlülük, ilk olarak inşa edilmesi gereken unsurlardandır. İletişim kanallarında meydana gelen çatışmalar, anlaşmazlıklar sonucunda başka problemlerin oluşma riski bulunmaktadır. Farklı kültürler arasında birleştirici,

köprü görevini görecek olan iletişimsel çok kültürlülük, karşılıklı iletişim özelliklerinin bilinmesi ile mümkün olabilecektir.

Kültürün dışı yansıyan yapı ve süreçleri hakkında temel öğeleri içeren bu biçimler RPD alanında sembolik ve iletişimsel alanlarda karşılaşmayı, tanımayı kolaylaştıran öğeler olarak görülmektedir. Buna karşın siyasi, ekonomik ve sosyal farklılıkların kapsamında olan yapısal çok kültürlülük olguları için tüm kesimleri kapsayacak eğitimlerin verilmesi ve RPD alanında da bu yapılara göre farkındalık kazandırılması önem arz etmektedir. İletişimsel çok kültürlülük, ilk karşılaşmalar ve sosyal, eğitim ve danışmanlık süreçlerinde uygun iletişim süreçlerinin sağlıklı işlemesi için gerekli öğeleri bünyesinde barındıran biçimdir. Çok kültürlülük biçimlerinin öğretmen ve RPD uzmanlarına kazandırılmasında sembolik, iletişimsel ve yapısal sıralamada kendi kültürel kimlik algılarına ve ev sahibi kültürün - kültürlerin eşdeğer, yakın karşılıklarına hitap edecek tarzda farkındalık süreçlerinin planlanması fayda sağlayabilecektir.

Ülkelerin çok kültürlü yapılara yönelik olarak yürüttükleri uyum, entegrasyon, asimile süreçlerinden sağlıklı, işlevsel olan yapı ve süreç dinamikler, eğitim - RPD alanlarında çok kültürlü, kültüre duyarlı yaklaşımların kazandırılmasında değerlendirilmelidir. Bu sayede farklı kültürlerin iletişim ve sembolik süreçlerinden başlanarak birbirlerini tanımalarının ve anlamalarının yolu açılarak, yapısal süreçlerle de farklılıklarını onaylamaları bile kendi yapısal süreçleriyle empati yapabilmeleri mümkün olabilecektir. Sembolik, iletişimsel ve yapısal kültürel biçimleri bireyin kendi kültüründen ziyade, karşılaştığı kültürün izlerini taşımaya başladıysa, kişi kendi asli kimlik algısı ve kültürel kimlik algısıyla ilgili, değişim - kalıcılık ve ihtiyaçlara karşılık verme durumlarını da sorgulamalıdır. Çok kültürlülük bireylere anlam ve empati zenginliği kazandıracağı gibi farklı sorunlara da neden olabilir.

Çok kültürlülüğün neden olabileceği sorunlar farklı açılardan ele alınmaktadır (Canatan, 2002; Parekh, 2002; Banks, 2013).

- Çok kültürlü yapılara sahip olan toplumlarda birbirinden farklı etkin gruplardan dolayı uzlaşma sağlanamamakta ve bunun da ötesinde uzlaşma sağlanamayan durumlar da çatışmalar da yaşanabilmektedir.
- Ev sahibi toplumdan göçmen kategorisindeki çok kültürlülük parçası olan kesimlere karşı dışlama, ötekileştirme, mikro saldırganlık

davranışları meydana gelebilir ve bu da entegrasyon, uyum süreçlerini zora sokabileceği gibi, klikleşme ve kapalı grup haline gelmeye de neden olabilir.

- Batı kültürüne yönelik üstün kültür olma algısının geçerliliğinin sorgulanması hem batı hem de diğer kültürler tarafından sorgulanacağı için problemler ortaya çıkabilecektir.
- Çok kültürlülük durumlarının toplumda kabul edilememesine bağlı olarak uyum, entegrasyon, asimile süreçlerine başvurulması farklı problemlerin de beraberinde yaşanmasına neden olabilir.
- Çok kültürlülük bir toplumda saygı ve anlayışı ortaya çıkartabileceği gibi, alt kültürel dokunun eritilmesi, dönüştürülmesiyle ilgili sonuçlara da neden olabilecektir.
- Çok kültürlü politikalar art niyetli yapılar tarafından kullanılabilir ve bu durum farklı kültürel gruplar arasındaki mesafeyi arttırabilecek ve ülke bütünlüğüne zarar verebilecektir.

Temel baskın kültür içinde yer alan çok kültürlü yapıların temel yapıya uyum sağlaması gerektiği, kültürel farklılıklara fazla önem verilmemesi, çeşitlilik yerine eşitliğin sağlanması da çok kültürlü devlet politikalarındandır (Canatan, 2002). Farklılıklara onay, destek verilmesinin arttığı durumlarda ulus, millet algısının riske girebileceği düşünülmektedir. Çok kültürlülüğün getirileri ve riskleri göz önüne alındığında; kültürel farklılıkları görmezden gelmek kültürün dar kalıba konmasına, kişisel hayat tarzlarının yok olması - kapalı grup haline gelmesine yol açabileceği gibi; bir çok unsuru kültürel kabul edip normalleştirmekte ulusal kimliği ve norm algısını zedeleyebilecektir. Bu sakinlerin ortadan giderilmesinde öncelikli olarak kültürel olarak kabul edilen - edilmeyen unsurların netleştirilmesi ve akabinde ne tür bir kimlik - kültür politikası, vatandaş portföyü amaçlandığına göre çok kültürlülük uygulamaları şekillenebilecektir.

Şair Turgut Uyar'ın "herşeyi düzeltmeye kalkışmanın yok ettiği" mısrasında ki riskleri "herşeyi kültürel saymanın yok ettiği" boyutunda da düşünerek belirli bir çan eğrisinin ekseninde hareket edilmesi uygun olacaktır. Çok dar kültürel kalıplara, baskın kültürel unsurlara göre insanları çan eğrisinin ortasına toplamaya çalışmak kadar, çan eğrisinde normallik - anormallik ölçüt sınırlarını da ortadan kaldıracak şekilde normları kaybetmek te toplumlara, insanlara zarar verebilecektir.

1.2.2. Kültüre Duyarlık

Günümüzün kültürle ilgili terminolojik zenginliğin diğer kavramlarından birisi de kültüre duyarlıktır. Kültüre duyarlık; bir toplumun kökeni, kültürel özellikleri, deneyimleri, yapıları, değerleri, davranış biçimleri ve inançları konusunda farklılıklarının ve benzerliklerinin geniş bir pencereden ele alındığı bir destekleme, geliştirme ve çeşitlendirme sürecini açıklayan bir kavramdır (Resnicow, Soler, Braithwaite, Ahluwalia, ve Butler, 2000; Akt: Başar, 2022). Çok kültürlülük bir olgu, mantık iken kültüre duyarlık bir beceri ve iletişimsel içerik olarak yorumlanmaktadır. Kültüre duyarlılık becerilerinin geliştirilmesi için temel değer saygı olarak kabul edilmektedir. Saygı, karşılıklı anlayış ve empati becerilerinin kazandırılması ve yaygınlaştırılması sayesinde kültüre duyarlı beceriler ve ortam geniş bir alanda kendine yer edinebilecektir. Kültürel değerlere duyarlı eğitim uygulamaları da, bireylerin sahip olduğu kültürel kimliği besleyen, bireylere kültürel açıdan yetkinlik kazandıran ve eğitim ortamında sosyal adaletin zorunlu olduğu bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Canatan, 2002).

Kültüre duyarlık iki farklı boyutta ele alınmaktadır (Bennett, 1998). Bunlar, seviye olarak kökene duyarlı merkezci ve köken göreceli seviyelerdir. Kökene duyarlı merkezci seviyede kişi, bilinçsiz şekilde kendi kültürünü kullanarak diğer tüm insanları yargılayabilmektedir. Köken göreceli seviyede ise kişi esnek davranış ve yargılarda bulunarak çeşitli kişiler arası ortamlara uyum sağlayabilip, kendi değerlerini uyarlayabilmektedir. Maalesef iki uç perspektiften yapılan bu yorumlamada ayrımlaştırma - ötekileştirme hatasına düştüğü görülmektedir. Kökene bağlı olup ta bilinçli esneklik gösterebilecek bir düzey kapsam dışında tutulmuş, tıpkı geleneksel - modern ikilem dayatması gibi, kökene bağlılık ötekileştirilme kıvamında, yanlış hatalı olarak sunulmuştur. Belirli bir asli kimlik algısına sahip olan bireyin kökene bağlı olup ta köken göreceli de ki gibi esneklik, uyum sağlayabilmesi de mümkündür. Bu görüşe göre, kökene duyarlı merkezci aşamadan köken göreceli aşamaya doğru ilerledikçe kültürel duyarlılık artmaktadır. Fakat kişi kökene duyarlı merkezci aşamada kalıp, kendisi gibi kökenlerine duyarlı kişilere karşı da kültürel duyarlılık ortaya koyabilecektir. Maalesef bu sınıflama da kökene bağlı kalmak olumsuz tutum ve sonuçlarla bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Köken göreceli

olmanın avantaj ve istenilen durum gibi gösterilmesi doğal olarak kökenlere karşı bir olumsuzluğu da çağrıştırmaya görevi görecektir.

Bennet'in seviye sınıflamasının yanında kültüre duyarlılığın iki yapıda ele alındığı da görülmektedir (Rescinow ve diğerleri, 2000). Bu boyutlar yüzeysel ve derin yapıdır. Yüzeysel yapıda, topluluğun gözlemlenebilir sosyal ve davranışsal mesajları yer almaktadır. Bu yapı kültür biçimlerinden sembolik ve iletişimsel biçimlerle yakın anlamdadır. Yüzeysel yapı, topluluğun gözlemlenebilir sosyal ve davranışsal iletilerini içermektedir. Derin yapı ise; kültürel, sosyal, psikolojik, çevresel ve tarihsel mesajları içerir. Derin yapı, yapısal biçim içeriklerine karşılık gelmektedir. Belirli bir aslı - kültürel kimlik algısı bilincine sahip bir birey, bu bilincin farkındalığıyla kendi davranışlarını anlayabileceği gibi karşıdaki farklı kültürel kimlik algılarına sahip olan kişilerin yerine kendini koyup, empati yapıp karşıyı da anlayabilecektir. Tabii ki her anlamının hak vermek olmadığının da farkına varılması sayesinde saygıya – iletişime dayalı kültüre duyarlı ortamlar inşaa edilebilecektir.

Çok kültürlülük ve kültüre duyarlık algısının hizmet sektörlerinde ve özellikle de siyasal toplumsallaşma ve birlikte yaşama kültürünün inşası adına eğitim alanında işlevsellik kazanması bireysel, toplumsal bütünlük ve ilerlemecilik için bir zorunluluk haline gelmiştir.

1.2. Eğitimde Çok Kültürlülük ve Kültüre Duyarlılık

1.2.1. Aile, Kültür ve Eğitim

Bir bebeğin öğrenme sürecinin bilişsel gelişim ilkelerine göre doğumdan sonra başlamasına karşılık; hislerinin, duygularının gelişiminin doğum öncesi dönemde başladığına dair ağırlıklı psikanalitik gelişim kuramcılarının görüşleri bulunmaktadır. İster bilişsel gelişim, ister duygusal, ahlaki vb gelişim olsun öğrenilen bu öğeler kültürün yansımalarını taşıdığından (anlamlar - koşullar olarak) kültürü bireyin öğrenme ve gelişme sürecinin doğal bir parçası olarak kabul edebiliriz. Çocukların kültürün içine doğdukları, onun içinde yetişmiş oldukları düşünüldüğünde kültürün her yanımızda olan bir atmosfer olduğunu söyleyebiliriz.

Eğitim ile kültürün tanımlarına ve amaçlarına bakıldığında da iki kavram arasında doğal bir bağın, ilişkinin olduğu görülmektedir. Ailede, ev içi kültürel unsurlarla birlikte çocuğun yetiştirilmesi, eğitilmesi doğal bir süreç halinde

informal olarak başlamaktadır. Çocuğun ilk bilişsel ve duygusal süreçleri ev ortamındaki yaşantısal, kültürel deneyimlerle, etkileşimlerle birlikte şekillenmektedir. Ev ortamından sonraki sosyo - kültürel ortam olan okulda daha farklı sosyal katman ve unsurlarla bu eğitim devam etmektedir. Bireyin öğrenmelerinin üzerinde, getirdiği ve karşılaştığı sosyokültürel öğelerin etkisi bulunmaktadır ve öğrenme süreci, bireysel bilişte oluşan öznel anlamların sosyo-kültürel bağlamda, öznelarası süreçlerle yeniden oluşturulma süreci olarak görülmektedir (Yurdakul, 2015).

Sosyo - kültürel unsurları eğitimle bütünleştiren uzmanlardan biri de Vygotsky'dir. Vygotsky'ye göre kültürün temel sembolleri ve bireyin sosyal etkileşimleri neticesinde belirli anlamlar elde edilebilmekte, akabinde bunlar içselleştirilmektedir. İnsanın bilişsel etkinlikleri; zihninin doğası, biyolojik yapısı ile kültürel, tarihsel, psikolojik gelişimine dayanmaktadır (Aydın, 2012). Tüm bunlar kültür ve eğitimin ayrılmaz bir birliktelik, dönüşümlülük içinde olduğunu göstermektedir. Eğitimde bireyin değerlendirilmesinde de kültürel süreçlerin farkındalığı önemlidir. Vygotsky, sosyal ve kültürel dokuların önemini ortaya koyarak, bireyin sağlıklı gelişimi için bu dokuların ve kültürel temellerin üzerine eğitim - öğretim süreçlerinin inşa edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu açılarından da bakıldığında kültürel öğelerin okullarımızda; öğrenme süreçlerinin, kuramların, eğitim felsefesi yaklaşımlarının ve rehberlik psikolojik danışmanlık kuramlarının arkasında bazen gizil bazen de açık olarak duran bir kaynak olarak yer aldığı görülmektedir. Eğitim sürecinde öğrencilerin önceki yaşam deneyimleri ve kültürel bilgilerinin dikkate alınmasının gerekliliğine vurgu yapan Freire de, öğrencilerin cinsiyetleri, inançları, etnik yapıları, sosyo-ekonomik düzeyleri ve kültürel değerlerinin okul başarılarının önemli bir yordayıcısı olduğunu ifade etmektedir (Taylor ve Sobel, 2011). Hem okul başarısı hem de hayat başarısı ve uyumları için önemli olan bir unsur da asli kimlik algısıdır.

Evde gerekli kimlik algısının temelini alamayan çocuk için öğretmen, ikincil - tali sosyalizasyon aracı olarak konumlanmaktadır. Zorunlu eğitimin amaçlarından olan olan kültürel kimliğin, hassasiyetlerin oluşmasında öğretmenler ve dersler temel unsurlardır. Eğitim paydaşlarının ve eğitim ortamının asli kültürel kimlik algısının yansımalarını oluşturmasını takiben, farklı kültürel durumlara karşı olarak ta kültürel kimlik algısını uygun şekilde konumlandırabilmeleri gereklidir. Siyasal toplumsallaşmada başta öğretmenler

olmak üzere, tüm eğitim paydaşlarının önemli bir sorumluluğu bulunmaktadır. Öğretmenler hem kültürün aktarıcısı hem de farklı kültürlerle olan etkileşimlerde rol model olarak gözlemlenmektedir. Maslow: “İdeallerimizi hayatımızın erken dönemlerindeki figürler belirler, sonradan okuduğumuz “Hafta Sonunda Kendinizi Geliştirin” kitapları değil.” ifadesinde de evde, okulda verilen değerlerin, benlik yapısını harekete geçirmesiyle birlikte kişisel, sosyal yaşam ideallerinin oluşturulacağını vurgulanmaktadır (Maslow, 2001). Kültürün bireyin gelişiminde, öğrenmesinde ki etkin rolünün yanında, toplumsal bütünleşme ve siyasal toplumsallaşma açısından da çok kültürlü yaklaşımlar eğitim ortamında önemli bir gerekliliktir.

“Kasıtlı kültürleme süreci” olarak tanımlanan eğitim (Ertürk, 1994) sadece öğretimsel süreçleriyle değil, Rehberlik hizmetlerini de bünyesinde barındıran Öğrenci Sosyal Kişilik Hizmetleri ile de başlı başına bir kültürleme sürecidir. Kültürleme süreçleri bireylerin düşünme, öğrenme stillerini de etkilemektedir. Eğitim felsefesi akımlarının altında yer alan dünya görüşleri, kültürel insan algılarını öğretim süreçleri aracılığıyla öğrencilere aktarmaktadır. Öğrenme ve düşünme belirli kültürel temellere dayanan bir bağlam içinde gerçekleşmektedir (Bruner, 1996). Nasıl ki gelişimsel rehberlik modelinin arkasında belirli kültürel akımların, kuramların rolü varsa, eğitim felsefesi akımlarının arkasında da belirli kültürel dayanakların izleri yer almaktadır.

Kültürün bireyin gelişiminde bir atmosfer olması bireyin davranışlarını, düşünme, hissetme durumlarını etkilemesine - oluşturmasına neden olmaktadır. Aynı şekilde kuramların, felsefi ekollerin altında yatan belirli kültürel öğelerin olması da insanları belirli kültürel kimliklere doğru yönlendirmektedir. Kültürün eğitimdeki kaynak rolünün yanı sıra, karşılaşılan kültürler olarak bakıldığında karşımıza çok kültürlü, kültüre duyarlı eğitim unsurları çıkmaktadır.

1.2.2. Çok Kültürlü – Kültüre Duyarlı Eğitim

Çok kültürlü eğitim, çok kültürlü toplumlarda farklılıkların çatışması, dışlanması ve ötekileştirilmesini engelleyerek eşit şartların ve karşılıklı saygının tesisini amaçlayan şekilde düzenlenen eğitim olarak tanımlanmaktadır. Kültürel değerlerin, deneyimlerin ve birikimlerin eğitim sürecinde dikkate alınması ve öğrenme sürecinin bu kültürel zemin üzerinde inşa edilmesi gerektiği; kültürel farklılıkların dikkate alınmadığı öğretim

ortamlarında bireylerin bilişsel ve duyuşsal sorunlar yaşadıkları pek çok araştırmacı tarafından tartışılan bir konu olmuştur. Çok kültürlü eğitim yaklaşım ve çalışmaları farklı kültürel değerlere sahip toplulukların bireylerinin toplumda tanınırlık, kabul edilebilirlik ve bireysel konumlanma elde etmelerini sağlamıştır. Çok kültürlü yaklaşımların hayatta olmadığı dönem ve şartlarda görülmeyen, dışlanan kültürel özelliklerin artık görülmesi ve kabulü çok kültürlülüğün yaygınlaşması sayesinde sağlanmış ve çok kültürlü bireylerden, gruplardan oluşan bir toplum inşa etme süreçlerine girilmiştir.

Batıda 1990'lı yıllarda araştırmalara yansayan çok kültürlülük olgusu başta eğitim olmak üzere, sağlık ve hizmet sektörlerinde süreç güncellemelerini, değişimleri gerekli kılmıştır. Çok kültürlü eğitim mantığının; öğretim süreçlerini, eğitim yönetimini, rehberliği, program geliştirmeyi, performans değerlendirmeyi ve okul iklimini etkilediği konusunda eğitimciler görüş birliği içerisindedirler. Bu nedenle eğitimle ilgili olan herkesin çok kültürlü eğitim uygulamalarında aktif olarak sorumluluğu olduğu ifade edilmektedir (Gay, 1994; Akt: Başar 2022). Batıda çok kültürlü süreçlere yönelik olarak meydana gelen bu değişimlere karşılık olarak Türk Milli Eğitim Temel kanununda çok kültürlü eğitim unsurlarına yer verilmediği; çoklu kültür, çok kültürlülük, kültürler arası gibi kavramların kanun metninde yer almamasıyla birlikte kültür kelimesinin de net olmayacak bir şekilde tanımlandığı görülmektedir. Tartışmaya açık bir şekilde bırakılan bu çok kültürlülük olgusu uygulamalarda, amaçlarda da bir belirsizliği beraberinde getirmektedir. Avrupa birliği ülkeleri, mevzuatlar ve uygulamalar açısından planlı ve koordineli bir şekilde öğretmen yetiştirme süreçlerinde revizyonları gerçekleştirmektedirler. İsveç'te öğretmen adaylarından öğrencilerinin etnik arka planları, cinsiyetleri, toplumsal cinsiyet alguları ve zaman zaman fiziksel özellikleriyle şekillenen bireylerin kişiliklerine saygı duymak ve bu kişilikleri geliştirmeleri beklenmektedir (Rabo, 2011). AB eğitim politikaları eksenindeki öğretmen yetiştirme programları, kültürel geçmiş, etnik yapı, cinsiyet gibi unsurlarda ayırım gözetmeksizin her öğrenci için onu geleceğe hazırlamak adına profesyonelce bir eğitim sunan öğretmen adayları yetiştirmeyi hedef edinmişlerdir (Karlı ve Güven, 2011). Ülkeler arasındaki çok kültürlük hedefleri, süreçleri arasındaki farklılık; ülkelerin özgün yapılarına, yönetim anlayışlarına, kültüre bakış açılarına ve buna benzer birçok faktöre bağlı olarak oluşmaktadır (Başar, 2022). Çok kültürlülüğün iç ve dış kültürel unsurların

zenginliğiyle had safhada yaşadığı ülkemizde sadece eğitim amacıyla değil, siyasal toplumsallaşma, milli güvenlik hususları açısından da durumun değerlendirilerek gerekli adımların atılması önem taşımaktadır. Öğrencilerin cinsiyetleri, inançları, etnik yapıları, sosyo-ekonomik düzeyleri ve kültürel değerlerinin okullardaki başarılarının önemli bir yordayıcısı (Taylor ve Sobel 2011) olmasının yanı sıra, bahsedilen unsurların kabulü ve değerli kılınması da toplumsal aidiyet, siyasal toplumsallaşma açısından önem taşımaktadır.

Bireyi etkileme gücünde olan her unsurun eğitimle, kültürle ilişkisi olduğundan, tüm eğitim unsurlarına çok kültürlülük bakışı ile gözden geçirmek, çok boyutlu ve katmanlı bir revizyon sürecini gerekli kılmaktadır. Eğitim-öğretim süreçlerinin başarıya ulaşabilmesinde asli kimlik unsurlarını taşıyan kültürel kimlik unsurları bir kaynak; çok kültürlülük felsefesi bir zihniyet, kültüre duyarlı yetkinliklerde sağlıklı karşılaşmalar ve etkileşimler için beceriler içeren repertuar zenginliği mahiyetindedir. Çok kültürlü eğitimin eğitim - öğretim süreçleri açısından amaçlarını sıraladığımızda; akademik başarıyı artırmak, kültürel farkındalık sağlayarak önyargıları kırmak, bireylerin farklılıkları olan başka bireylerle rahat, empatik bir etkileşim kurmalarını sağlamak, bireylerde önyargılara ilişkin eleştirel düşünebilmeyi sağlamak, önyargıların, ayrımcılıkların olduğu yerlerde bireylere bunlarla mücadele etme kabiliyeti kazandırmak, bireyleri kendine güvenen bir kimlik ile yapılandırmak olarak maddeleştirilebilmektedir (Dunn, 2006; Hohensen ve Derman 1992).

Kültüre duyarlı eğitim, okul ortamlarında farklı kültürel özelliklerin belirginleştiği ve buna bağlı olarak eğitim - öğretim süreçlerinde sosyal adaletin, fırsat eşitliğinin sağlanmaya çalışılmasına yönelik bir reform hareketi olarak da görülmektedir. Ulusal ve evrensel değerlere sahip bireyler yetiştirmek isteyen okullarımızın temel amaçlarında da bu kültüre duyarlı hedefler kavramsal olarak yer almaktadır. Yıllar önce Irak'la başlayan sonra Suriye ile devam eden, günümüzde farklı ülkelerden göçmenlerin gelmesiyle de önem kazanan çok kültürlü - kültüre duyarlı yaklaşımlar, göçmenlerin misafir oldukları toplumdaki hizmetlerden yararlanabilmesinde, bu kişilerle etkileşimde olacak öğretmenlerin, RPD uzmanlarının kişisel ve mesleki yeterliliklerinde değişimleri gerekli kılmaktadır.

1.3.Çok Kültürlü - Kültüre Duyarlı Öğretmen Yeterlilikleri

Kültüre duyarlı yaklaşımların eğitim ortamlarındaki şüphesiz en önemli temsilcisi, taşıyıcısı öğretmenlerdir ve akabinde de eğitim programları, müfredat içerikleridir. 2019 yılında ülkemizde yapılan bir araştırmada öğretmenlerimizin en çok ihtiyaç duydukları mesleki gelişim etkinliklerinin başında farklı kültürlerden ve/veya ülkelerden insanlarla iletişim (%24,6), çok kültürlü ve /veya çok dilli sınıflarda öğretim (%22,2) konuları olmasına rağmen, öğretmenlerimizin en az katıldıkları sürekli mesleki gelişim etkinliğinin çok kültürlü ve/veya çok dilli sınıflarda öğretim (%27,0) ve farklı kültürlerden ve/veya ülkelerden insanlarla iletişim (%23,0) olduğu görülmüştür (Türk Eğitim Derneği [TEDMEM], 2019).

Günümüz eğitimcileri geçmiş neslin hayal bile edemeyeceği bir kültürel çeşitlilik barındıran bir zamanda, toplumda, dijital sosyal ağ zenginliği ortamında yaşamaktadırlar. Toplumsal yapılarda meydana gelen hızlı gelişmeler hem örgütlerin yapısının hem de personelin görev ve rollerinin önemli ölçüde değişmesine yol açmıştır. Sosyal değişimin odak noktasında bulunan eğitim kurumları ve yöneticileri de bu hızlı değişimden etkilenmiştir (Perewardy, 2013). Bu değişimin en temel boyutları da öğretmenlerin sahip olması gereken bilgi alanlarında kendini ortaya koymaktadır. Ülkemizde, öğretmenlerin sahip olması gereken bilgiler konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde bu bilgilerin; "alan bilgisi", "öğretmenlik meslek bilgisi" ve "genel kültür bilgisi" olarak üç grupta ele alındığı görülmektedir. Bu üç alana ilaveten ele alınması gereken diğer bir değişken de öğretmen psikolojisi unsurlarıdır. Kültüre duyarlı yaklaşımı, sahip olunması gereken bu bilgi alanlarıyla bütünleştirmek faydalı olacaktır.

1.3.1.Alan Bilgisi Açısından Kültüre Duyarlılık

Ders içeriklerinde kültürel öğelerin yer alıp almamasına göre branşlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Kültürel öğeler, sayısal ağırlıklı ders içeriğinde daha az bulunurken; Türkçe, hayat bilgisi, din kültürü ve ahlak bilgisi, sosyal bilgiler gibi sözel ağırlıklı derslerde ise yoğun şekilde bulunmaktadır. Kültürel öğelerin yoğun olduğu dersler, eğitim fonksiyonu açısından sayısal derslere göre daha zengin eğitsel içeriklere de sahiptirler. Örnek olarak; sosyal bilgiler, hayat bilgisi yada en temel Türkçe derslerinde geçen aile, evlilik, sosyal yaşam, din gibi yapıların ve süreçlerin işlendiği,

örneklerin verildiği- geri bildirimlerin alındığı derslerde, yapısal olarak farklı aile, kültür yapılarından gelen kişiler için konuların asli kimliğin kültürel unsurları gözetilerek, kültüre duyarlı eksende işlenmesi gerekmektedir. Alan bilgisi açısından ders müfredatının çok kültürlü bakış açısından incelenmesi sonucunda kültüre duyarlı hale getirilmesi mümkün olabilecektir.

Öğretmenlerimizin kültüre duyarlı olabilecek ders içerikleri üzerinde ders öncesi yapabilecekleri çalışmalar ile kültürel farklılıkların zenginlik ortaya çıkması sağlanabilecek hem de ev sahibi öğrencilerin kendi kültürel kimlik yapılarını bu farklı yapılar karşısında görebilmeleri, kültürel yapılar hakkında bilinçli şekilde düşünebilmelerinin önü açılabilir. İnsanlar, kültürel karşılaşmalar sayesinde kültürel yaşantılarının bilincine varabilecektir. Burada dikkat edilmesi gereken husus neyin kültürel neyin anormal davranış vb olarak tanımlanabileceğine dair ölçütlerin olup olmamasıdır.

Alan bilgisi öğretmenlik mesleğinin en temel unsuru olmasına rağmen, bu bilgiyi öğrencilere aktarmaya, kazandırmaya yönelik gerekli bilgi, becerilere sahip olabilmek yani öğretmenlik meslek bilgi ve becerileri sahip olmak öğrencilerle kurulacak olan bağa, köprüye karşılık gelmektedir. Öğretmen ne kadar güçlü- yetkin bir alan bilgisine sahip olursa olsun bunu öğrencilere aktaracak, kazandıracak iletişim, etkileşim becerilerine yeterli düzeyde sahip değilse alan bilgisine sahiplik işlevsiz hale gelebilecektir. Bu beceriler pedagojik formasyon, öğretmenlik meslek bilgisi dersleri olarak tanımlanmaktadır.

1.3.2. Öğretmenlik Meslek Bilgisi Açısından Kültüre Duyarlılık

Pedagojik formasyon derslerinin genel amacı, alan bilgilerinin öğrencilere uygun şekilde uyarlanarak, biçimlendirilerek aktarılmasının sağlanmasına yönelik bilgi, beceri ve yöntemlerin öğretmen adaylarına kazandırılmasıdır. Aynı ders içinde bile konuların içeriklerindeki farklılaşmalara göre öğretim yöntem tekniklerinde, süreçlerinde değişiklikler olabilecektir. Benzer şekilde öğrencilerin farklı kapasite ve hazır bulunuşluk düzeylerinde olması da, öğretmenin konuyu farklı öğretim repertuarları arasından öğrencilere en uygun olanları seçerek hareket etmesini gerekli kılmaktadır. Öğretmenlerin pedagojik formasyon yeterlilikleri ve çok

kültürlülük alan uygulamalarını bütünleştirdiğimizde; yapısal ve iletişimsel çok kültürlülük alanlarında ekstra bir uyarılma ihtiyacı ortaya çıkabilmektedir. Öğrencilerin farklı, algılama, soyutlama düzeylerinin, iletişim kalıplarının olması, düşünce - duygu ayırım durumları, duyguların ifade edilmesi gibi birçok konuda yapısal ve iletişimsel çok kültürlülük alan uygulamalarının dikkate alınması gerekli olacaktır.

Okulların temel fonksiyonlarından olan, öğrencileri hayata hazırlama fonksiyonu sadece öğretilecek konularla değil, etkileşim - iletişim becerileri ile de önem taşımaktadır. Birçok öğrenci öğretilen konuları okul sonrası yaşamında belki hiç kullanmayacak, hatırlamayacak ama eğitim - öğretim süreçleri içerisindeki etkileşimlerden insan ilişkilerine yönelik olan birçok yapı ve süreci içselleştirebilecektir. Ev sonrası en yoğun insan ilişkisinin olduğu okul ortamında ister sınıf arkadaşlarıyla olsun, ister öğretmenleriyle olsun kurulacak her türlü iletişim öğretmenlerin kendisiyle kurduğu iletişim kalıplarından izler taşıyacaktır. Bu nedenle, bir öğretmenin yeterli düzeyde pedagojik formasyon bilgisine ve becerisine sahip olması alan bilgisini, iletişim becerilerini ve bunlara dayalı saygı, empati, yetkinlik duygularını kazandırmada kilit konumdadır. Öğrenciler ileride bir çalışan- işveren, ebeveyn olduklarında bu iletişim becerilerine dayalı olarak etkileşime girebileceklerdir. Öğretmenlik meslek bilgisi becerileri bu bağlamda yapısında kültürel, çok kültürlü iletişim kalıplarını da barındırmaktadır.

Çok kültürlü iletişim kalıplarına sahip bir öğretmen alan bilgisini aktarırken konulara hayatiyet kazandırmak, ilgi uyandırabilmek ve daha kalıcı olmasını sağlamak için genel kültür bilgisinden faydalanması gerekir. Bu genel kültür bilgisi çok kültürlü unsurları bünyesinde taşıdığı ölçüde eğitim müfredatı farklı kültürlerden gelen bireylerin geçmiş öğrenmelerine, sosyal gündemlerine, kültürlerine bağlanarak canlılık kazanabilecektir.

1.3.3.Genel Kültür Bilgisi Açısından Kültüre Duyarlılık

Genel kültür; çoğunlukla toplumlarda öne çıkmış olan ve tarihsel bir akışa yön vermiş olayların bilinmesi anlamına gelmektedir. Genel kültür bilgileri, yapısal ve sembolik çok kültürlülük alanında karşımıza çıkabilmektedir. Genel kültür bilgisi, özellikle sözel ağırlıklı derslerde, okulda kutlanan - anılan önemli gün ve haftalar etkinliklerinde, kulüp faaliyetlerinde de sıkça vurgulanan olaylar, tarihlerle ilişkilidir. Bu olayların toplumsal

hafızanın oluşmasında, ülkenin temel dinamiklerinde önemli bir yeri vardır. Kültürel yönlerimizin, toplumsal kimlik algılarımızın yansıdığı bu olaylar karşısında farklı kültürlerden olan kişilerle görüş farklılığın olması da olası, normal bir durumdur. Ülkelerin tarihlerini anlatan ders kitapları, UNESCO ders kitaplarını inceleme komisyonu gibi uluslararası ortak perspektifleri oluşturmaya çalışan komisyonlarda diğer ülkelerin ders kitaplarıyla çatışabilmektedir (Pingel, 2003). Avrupa ülkeleri, uzun çabalar sonunda mümkün olabildiği ölçüde ortak bir avrupa tarihini oluşturmayı başaramıştır. Bu ortak tarih bilincinin ekseninde de genel kültür bilgileri de şekillenmektedir. Avrupa ülkeleri bu sayede, genel kültüre dayalı kültürel farklılıkları tolere edebilmektedirler.

Ülkemiz açısından düşünüldüğünde ise, genel kültür bilgilerimiz ile çok kültürlü eksende karşılaştığımız kültürler arasında çatışmalı konular yer alabilmektedir. Ülke olarak maalesef Osmanlıdan bu yana hatta öncesine ait ülkemizin bütün kesimlerince büyük oranda kabul gören ortak değerlerin yüklendiği, yorumlandığı bir tarihi özgeçmişimiz bulunmamaktadır. Ruh sağlığı ekseninde örneklendirdiğimizde bireyin iyisiyle, kötüsüyle, travmasıyla, mutluluğuyla vb sağlıklı bir özgeçmiş yazabilmesi, anlatabilmesi ruh sağlığı açısından, benlik bütünlüğü açısından önemli sağlıklılık kriterlerindedir. Ülkemiz açısından ortak bir tarih, genel kültür bilinci oluşturulabilmesi sayesinde diğer kültürlerle karşılaşma durumlarında ev sahibi toplum olarak ağırlıklı ortak bir tutum sergilenmesi mümkün olabilecektir.

Çok kültürlü yaklaşımın eğitim ortamlarında hayatiyet kazanmasındaki en temel faktörlerin başında öğretmenlerin psikolojisine ait değişkenler gelmektedir. Diğer unsurların (alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi, genel kültür bilgisi) normal öğretmenlik meslek yaşamı içinde ortaya çıkmasının ve üstüne çok kültürlü sınıflarda kültüre duyarlı şekilde bunların değişkenlik gösterebilmesinin temel güç - mihenk kaynağını öğretmenin psikolojik özellikleri sağlamaktadır. Nitekim çok kültürlü - kültüre duyarlı öğretmen yeterlilikleri üzerine yapılan çalışmalar bu değişkenleri ölçmek - geliştirmek üzerine çabalamaktadırlar.

1.3.4.Öğretmen Psikolojisi Açısından Kültüre Duyarlılık

Kültüre duyarlı öğretmen yeterliliklerini ölçmeye dayalı ölçeklerdeki boyutlar (örneğin; farkındalık, bilgi, beceri boyutları) ve kişisel değişkenler (cinsiyet, kıdem, branş, yaş, medeni durum, aile modelleri vb) ile öğretmenlerin sahip olması gereken bilgi alanları (alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi, genel kültür bilgisi) bütünleştirildiğinde karşımıza çok faktörlü bir kültüre duyarlı öğretmen yeterlilikleri tablosu çıkmaktadır. Bu yeterlilikler farklı araştırmacılar tarafından öğretmenlerin sahip olması gereken özellikler, roller, sorumluluklar başlıkları altında bütünleşik olarak ta ifade edilmektedir.

Kültüre duyarlı öğretmenlerin sahip olması gereken özellikler olarak (Kılınç, 2021; Aronson ve Laughter 2015; Gay, 2014):

- Kültüre duyarlı öğretmen destekleyicidir. Her öğrencinin başarısına odaklanır, öğrenciler için yüksek beklentiler belirleyerek sosyal ve akademik olarak onları güçlendirir,
- Kültüre duyarlı öğretmen çok boyutludur. Öğrencilerin kültürel bilgilerini, deneyimlerini, katkılarını ve bakış açılarını harekete geçirir,
- Kültüre duyarlı öğretmen doğrulayıcıdır. Çeşitli öğretim stratejileri ve çok kültürlü müfredat yoluyla okul ve ev arasındaki boşlukları doldurur,
- Kültüre duyarlı öğretmen kapsayıcıdır. Tüm öğrencileri sosyal, duygusal ve politik açıdan kapsayacak eğitimi verir,
- Kültüre duyarlı öğretmen dönüştürücüdür. Program, öğretim ve değerlendirme sürecinde öğrencilerin mevcut güçlü yanlarını kullanarak okulları ve toplumları dönüştürür.
- Kültüre duyarlı öğretmen özgürleştiricidir. Genellikle okullarda öğretilen bilimsel hakikat kavramlarından varsayılan mutlak otorite perdesini kaldırarak, öğrencileri baskıcı eğitim uygulamalarından ve ideolojilerinden kurtarmayı görev edinir, şeklinde sıralanmıştır.

Kültüre duyarlı öğretmenlerin sahip olması gereken roller ve sorumluluklar da üç ana başlıkta birleştirilmiştir (Diamond ve Moore, 1995). *Kültürel düzenleyici öğretmenler*; kültürel çeşitliliği teşvik eden öğrenme ortamlarını yaratır ve her öğrenciye kendilerini ve kültürlerini tanıma ve ifade etme olanağı veriler. *Kültürel arabulucu öğretmenler*; eleştirel tartışma

ortamları yaratarak, öğrencilerinin kültürlerle ilgili çelişkili durumları fark etmelerini sağlarlar. Böylece öğrencilerinin kendi kültürel kimliklerini tanımları, diğer kültürlerle saygı duymaları, ön yargı ve ırkçılık gibi dayatmalardan kaçınmaları konularında yardımcı olarak kültürler arasındaki olumlu ilişkileri geliştirmelerine olanak tanır. *Sosyal öğrenme ortamlarında orkestra şefi öğretmenler*; kültürün öğrenme üzerindeki etkisini fark edip, öğretim sürecini sosyo kültürel yapılar, kültürel göstergeler ve çerçevelerle uyumlu hale getirmeye çalışırlar. Ayrıca öğrencilerinin kültürel açıdan güçlü yönlerini öğrenme sürecine yansıtmalarına yardımcı olurlar.

Kültüre duyarlı öğretmen özelliklerine, rol ve sorumluluklarına genel olarak bakıldığında hem duyarlı anlayışı sunma açısından hem de öğrenciler için destekleyici, kolaylaştırıcı olma açısından arz - talep ekseninde bir etkileşimle sürecin işlediği söylenebilir. Sadece öğretmenin kendi kişisel tavırlarıyla bunu yansıtması, aktarmasıyla değil aynı zamanda öğrencilerinde süreçte aktif şekilde yer alıp öğretmenden gelen duyarlık adımlarına karşılık verip döngüyü devam ettirmesi sayesinde süreç bir yapı içinde bütünlük kazanabilecektir. Bu açıdan kültüre duyarlı yaklaşımın sadece öğretmenler ekseninde değil, başta RPD hizmetleri, teknikleriyle öğrenciler açısından da bir kalkış oluşturacak şekilde geliştirilmesi uygun olacaktır. RPD harici branşlar ve öğrenciler için RPD'nin çok kültürlü eğitim - öğretim süreçleri okul için genel bir koordinatör lokomotif olacak mahiyettedir. Nasıl ki talim terbiye kurulu başkanlığının ders kitaplarını inceleme komisyonlarında, her dersin alan eğitimcisi kadar, eğitim programcısı, görsel sanatlar uzmanı gibi uzmanlarla disiplinler arası bir bütüncül eksende bu kitaplar oluşturulabiliyorsa, ders kitaplarının içeriklerinden okul etkinliklerine kadar birçok içeriğin kültüre duyarlı hale getirilmesinde öğrenci - öğretmen psikolojisinin bilgilerine sahip olan RPD uzmanları aktif bir çok kültürlülük koordinatörü olabileceklerdir. Başta RPD uzmanları olmak üzere tüm öğretmenlik branşlarında çok kültürlü yeterliliklerin geliştirilmesi önemlidir.

1.3.5. Çok Kültürlü – Kültüre Duyarlı Öğretmen Yeterliliklerinin Geliştirilmesi

Çok kültürlü öğretmen yeterliliklerinin geliştirilmesine hizmet öncesi lisans eğitiminden başlanması önemlidir. Zorunluluk haline gelen kültüre duyarlı yaklaşımların gerektirdiği farkındalık, bilgi ve becerilerin lisans

eğitimlerinde verilmesi sayesinde öğretmenler göreve başlamadan önce yeterli bir hazır bulunuşlulukla mezun olabileceklerdir. Kültüre duyarlı yaklaşımın gerekliliğinin belirlenmesinden itibaren öncelikle sahada görev yapan öğretmenlerin yeterliliklerin artırılması amaçlanmıştır. Araştırmacılar tarafından öğretmen adaylarına ve öğretmenlere yönelik olarak çok kültürlü model ve içerikler geliştirilmiştir. Bu modellerden olan üç aşamalı öğretmen eğitimi modeli öğretmenlerin lisans eğitimlerinin son sınıfında uygulanmaya başlamaktadır (Rao, 2005; Akt: Başar, 2022). Modelin aşamaları; a) ders kapsamında çok kültürlü öğretmen eğitimi dersi verilmesi, b) ders kapsamında öğretmen adaylarına uygulama yaptırılması c) bir yıllık veya dönemlik olarak çok kültürlü ortamlarda alan uygulaması yaptırılması şeklindedir.

Çok kültürlü, kültüre duyarlı öğretmen yeterliliklerin geliştirilmesi sürecinde branşlar arasındaki müfredat içerikleri, eğitim - öğretim görev ve sorumlulukları gibi nedenlerden dolayı farklılıklar olacaktır. Okullarda öğretim fonksiyonu önde olan branşlar için çok kültürlülük kavramı daha çok kullanılırken, RPD branşında daha çok kültüre duyarlı kavramı kullanılmaktadır.

1.4. Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinde Kültüre Duyarlık

1.4.1. RPD de Kültüre Duyarlığın Amaçları

Kültürel duyarlı psikolojik danışmada amaç, danışanların psikolojik iyilik haline etki eden anlam sistemlerini, sosyal yapılarını, tutumlarını değerlerinin ve davranışlarının rolünü keşfetmek, aynı zamanda psikolojik danışmanların karmaşık sistemler ve anlam çerçeveleri içinde nasıl çalıştığı, çalışmalarında onları nelerin zorladığını ve nasıl üstesinden geldiklerini anlayabilmektir. Özetle kültüre duyarlı yaklaşımla, danışanların kültürel özelliklerine göre onlarla daha sahici bir düzeyde iletişim kurulması ve danışanları anlayabilme boyutlarının genişletilmesi (danışanın bulunduğu yere katılma) amaçlanmaktadır.

Danışan ve danışmanlar farklı sosyal, politik, biyolojik ve tarihsel deneyimler ve farklı kültürel grup aidiyetlerini içeren benzersiz kombinasyonlara sahiptirler. Bu nedenle danışmanlıkla ilgili tüm süreçler kültürel ve kültürler arası öğeleri içinde barındırmaktadır. Bu en temel yakın ilişkilerden olan aile - çift terapisinde ki “içinde - arasında” mantığının

danışmanlık sürecinde ki eşdeğerliliğine de karşılık gelebilir. Danışanın getirdiği problemin kendi kültürel geçmişinden, kendi yapısından kaynaklaması “içinde”; çiftlerin arasındaki etkileşimden kaynaklanması “arasında” kavramıyla yorumlanmaktadır. Kültüre duyarlı yaklaşımda da “içinde” olarak unsurlar yapısal, “arasında” olan unsurlarda sembolik, iletişimsel kültürel unsurlar olarak değerlendirilebilir. Dünya çapındaki genel kültüre duyarlı yaklaşımı, sembolik iletişim düzeyinde danışanı anlama ve terapi kuramının hedefleriyle danışanın kültürel amaçlarını bütünleştirmeyi öne almaktadır. Bu şartlar kültüre duyarlı yaklaşımı bir zorunluluk olarak günümüze taşımıştır.

1.4.2. Kültüre Duyarlı Yaklaşımın RPD Hizmetlerindeki Durumu

Küreselleşme ile başlayan iletişim ağlarının artması ve kişisel - sosyal alanlarda ki etkileşimlere imkan veren sosyal medya uygulamalarının hayatımızın her alanında yer almasını takiben, son yıllarda ülkemize gelen mülteciler ile birlikte RPD uzmanlarının hizmet sunduğu kesim çok kültürlü bir bünyeye dönüşmüş ve kültüre duyarlı yaklaşım mesleki bir gereklilik haline gelmiştir. Kültürel farklılıklar ırk, din, mezhep, yaşam kültürü gibi birçok farklı nedenden kaynaklanabilmektedir. Ülkemizdeki kültürel farklılıklar (mülteciler hariç) Amerika'nın aksine ırksal kökenli olmaktan ziyade daha çok sosyo-ekonomik düzeyden, eğitim farklılıklarından, siyasi görüşlerden, toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanmaktadır (Erkan, 2020). Bu farklılık kaynaklarına ilaveten Irak ve Suriye başta olmak üzere diğer ülkelerden gelen göçmenler, Türk cumhuriyetlerinden ve Afrika, Balkan ülkeleri gibi yerlerden gelen üniversite öğrencileri, ülkemizin halihazırda bu topraklar kaynaklı çok kültürlülük ortamını daha farklı boyut ve derinliklerde çok kültürlü hale getirmiştir.

RPD hizmetlerinin amaca uygun olarak meslek yaşamlarında işlerlik kazanmasında kültüre duyarlılık artık bir ek modül değil temel bir zorunluluk haline gelmiştir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma kısa bir tanımla, psikolojik danışmanlık olgusuna dair unsurların kültürel perspektif süzgecinden geçirilerek ortaya çıkan yeni literatürün alan çalışmasında kullanılması olarak ta tanımlanmaktadır. Bir davranışın ortama, kültüre, kişilere göre farklı anlamlara gelmesi, insan etkileşiminin çok olduğu hizmet sektörlerinde iletişim

kopukluklarına, çatışmalara ve hizmet aksamalarına neden olabilecek bir durumdur. Davranışların, duyguların çok yönlülüğüne psikolojik danışmanların hazır olması, uzun süreli bir kültüre duyarlı farkındalık ile mümkün olabilecektir. Bu farkındalığın oluşmamasında kültüre duyarlı anlayış eksikliği kadar Batı merkezli kuramların hedefledikleri insan yapılarının tek boyutlu batı tarzı bireyi ölçüt alması da neden olmaktadır.

Batılı eğitim tarzını benimseyen ülkemiz, 1950'lerden itibaren Batı'nın, büyük ölçü de Amerika'nın psikolojik danışmanlık programlarını benimsemiştir. Batı tarzı psikolojik danışmanlığın benimsenmesi aynı zamanda bu kültürle ait psikolojik danışmanlık eğitiminin, psikolojik danışma modellerinin, psikoterapi kuramlarının ve altında yatan felsefelerin de benimsenmesi anlamına gelmektedir. Ancak, yapılan pek çok kültürler arası çalışma, evrensel ve değişmez olduğu varsayılan bazı temel değerlerin ve felsefelerin bile kültürler arası değişkenliğini ortaya koymaktadır. Batı merkezli psikoloji teorilerinin batı kültüründen farklı değerleri ve kültürel normları olan toplumlara uygulanmasındaki sorunlar artık batı literatürü tarafından da kabul edilerek, bir nevi mecburi kalınarak kültüre duyarlı yaklaşımın öne alınmasıyla, yıllarca yok sayılan, ötekileştirilen kültürel değerlere kapı aralanmıştır.

Kültür unsuru RPD alanında ağırlıklı olarak sadece etik konularında gündeme getirilen bir konu olarak uzun süre köşede beklemiştir. Danışanların yaşantıları, hayat amaçları ve seçimleriyle ilgili çalışırken sadece psikolojinin ağırlıklı batı kaynaklı ilkelerini değil, aynı zamanda danışanların kültürel alanlarını ve varoluşsal boyutlarını da daha derin bir biçimde anlamaya ihtiyacımız vardır (Sayar, 2022). Bu bakış açısı psikolojik danışmanları, genellikle bilinç dışı düzeyde yer alan önyargı veya kalıplaşmış düşüncelerinin önüne geçebilecek kültürel farkındalığı kazanmaya da davet etmektedir.

RPD uzmanlarının kültürün içinde örtük - gizil şekilde yer alan “yaşama, varoluşa ait” bölümleri gün ışığına çıkarması hem danışan açısından hem de kültürler arası gerçek etkileşim unsurlarının farkındalığı açısından önem taşımaktadır. Ana akım psikoloji kuramları kaynaklı problemlere ışık tutan aşağıdaki eleştiri de durumu özetler mahiyettedir. “Geleneksel psikolojik danışma kuramlarını uygularken, danışanımız batı değerlerini benimsememişse, yaptığımız aslında onun kültürel değerlerini değiştirmeye zorlamak anlamına gelebilir. Batı kültürünün değerlerini evrensel ve normal

saymanın doğal sonucu bu normlardan sapmanın anormal görülmesi “düzeltilmeye” çalışılması olsa gerek” (Erkan, 2020). Bu tarzda yapılan eleştiriler ve mevcut kuramların çok kültürlü yapılardaki yetersizlikleri, uzun zamandır dile getirilen ama “yok sayılan” kültürün artık mecburen dikkate alınmasını sağlamış ve psikanalitik kuram, insancıl kuram ve davranışçı kuramdan sonra “dördüncü güç” olarak tanımlanan Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma yaklaşımı ön plana çıkmıştır (Pedersen, 1998). Freud zamanından günümüze kadar ulaşan süreçte de, danışmanlık ve psikoterapi, danışanların demografik açıdan belirli bir ölçütte olduğu - olması gerektiğinden hareket ederek (beyaz ırktan, orta - üst sınıf, heteroseksüel) süreçlerini oluşturmuşlardır. ABD nüfusunun artması ve çok çeşitli hale gelmesi ve ana akım kuramların işlevselliğinin düşmesi sonucunda Kültüre Duyarlı perspektif dördüncü bir güç olarak kabul edilmek durumunda kalmıştır (Hays ve McLeod, 2017; Hays ve Erford, 2017). Belirli demografik özelliklere göre oluşturulan danışmanlık - psikoterapi yaklaşımlarının normal olarak kabul ettiği ölçüt, o demografik özelliklere göre normal ve ideal olarak görülebilirken, diğer demografik, kültürel özelliklere sahip toplumlar için “doğal ve gerçekçi” olmaktan uzak olarak değerlendirilmiştir. Belirli demografik özelliklere dayalı ana akım psikolojiye dayanan danışmanlık, psikoterapi, DSM kriterlerine yönelik eleştiriler artmaktadır.

Bir psikolojik danışmanın, danışanını ve onun sosyal çevresini anlamadan, yetiştiği - geldiği - gideceği kültürel yapıları bilmeden danışanına yardım edebilmesi pek mümkün görünmemektedir. Hiçbir insan tamamıyla her türlü sosyo-kültürel etkenlerden uzak özerk bir benlikle donatılmış değildir. İnsan davranışlarıyla ilgilenen her kuram farklı disiplinlerden de olsa, kültürel faktörleri göz önüne almalıdır. Bu açılardan yorumladığımızda kültürel duyarlı psikolojik danışma yaklaşımı, bir dördüncü güç olmaktan ziyade psikolojik danışma kuramlarının temelini oluşturan bir esas niteliğindedir (Akalin ve Türküm, 2021). Temel bir insan doğası görüşlerine sahip olan kuramların, danışanları anlama ve iletişim kapılarını açacak bir unsur olarak değerlendirilebilmeleri, danışanların kültürlerine uygun iyilik - normallik halini öne almaları ve kuramın amaçlarıyla bütünleştirebilmeleri ile mümkün olabilecektir. Danışanların kendi asli kimlik unsurlarının yaşantısal öğelerine hitap edebilen psikolojik danışma kuramları ekseninde danışmanlık almaları

sayesinde psikolojik danışma süreçleri daha işlevsel olarak gerçekleşebilecektir.

Mevcut kimlik algılarının, kültürel olguların, o topluma ait kavramlarla, süreçlerle anlaşılabilmesini sağlayacak çalışmalar sayesinde bir RPD uzmanının kendi kültürel değerlerinin, kimlik algısının farkında olması sağlanabilecektir. Hizmet verdiği kişilerin kültürel kimlik algılarını görebilmeleri, danışanlara kültürel kimlikleri hakkında bilinçlilik kazandırabilmesi bu hususları ölçüt alan kuramlar sayesinde mümkün olabilecektir. Bu durumun gerçekleşmesi psikolojik danışma hizmeti olarak görülse bile, bir nevi kültürel rehberlik mahiyetinde uzun vadeli katkısının bol olacağı bir hizmet olacaktır. Nitekim yukarıda kuramlara yönelik eleştirilerin altında yatan, psikolojik danışmanın altında batı kültürünün rehberlik insan modellerinin (gelişimsel rehberlik vb) olması da bunu ifade etmektedir. Sağlıklı bir kültüre duyarlı psikolojik danışma sürecinin yürütülmesi, bireyin asli kimliğine uygun en yakın kuramların ekseninde kültürel unsurlara uygun danışmanlık beceri tekniklerinin uygulanması ile sağlanabilecektir. Bunların sağlanabilmesi için RPD alanının mesleki rol ve sorumluluklarının kültüre uyumlu, toplumsal gereksinimler doğrultusunda yeniden tasarlanması gerekmektedir ki, burada da kültürün yüzlerce tanımının olması, sınırlarının çizilememesi problemlere neden olabilecek durumlara yol açabilecektir.

Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı olmaları demek danışanlarının kültürlerindeki tüm işlevsiz ve uygun olmayan inanç ve davranışlara göz yummaları demek değildir; bunları bu kültür içerisinde değerlendirip anlamaya çalışmaları; toplum, ülke ve objektif evrensel geçerlilik ölçülerine göre anormal davranış - kültürel norm ekseninde konumlandırılabilmesi gereklidir. Aksi takdirde her birey kendi kültürünün, patolojisinin arkasına sığınıp hatalarının sorumluluğunu üstlenmemek için bahane bulacak ve anormallikleri norm olarak görüp normalleştirmeye çalışabilecektir. Bir örnek verecek olursak babası kendisini dövdüğü için çocuğunu döven bir bireye psikolojik danışmanın sessiz kalması kültüre duyarlı bir davranışı ifade etmez. Birey şiddetin eğitim için gerekli olduğunun düşünüldüğü bir kültürden gelmiş olabilir. Psikolojik danışman o kültür içinde bu davranışı değerlendirebilir. Ancak bu davranışı ve gerekçesini haklı çıkarmaz (Akalin ve Türküm 2021). Benzer durumu sapkınlık, rahatsızlık olarak görülen cinsel kimlik bozukluğu öğelerinin normalleştirilmeye çalışılmasında da görmekteyiz. Günümüz de

psikolojik danışmaya duyulan ihtiyacın bu denli artmasının altında sağlıklı bir rehberlik olgusunun olmaması yer almaktadır. Geçerli asli bir kimlikten gelen sağlıklı, işlevsel bir rehberlik algısı, asli kimliğin kültürün öğelerinin kazandırılmasında önleyici, geliştirici hizmetleriyle olmazsa olmaz bir konumdur. 2018 yılında güncellenen RPD lisans programında kültür konusunda yeni dersler, içerikler oluşturulmuştur.

RPD hizmetlerine ve değişikliklere duyulan ihtiyaçlara binaen 2018 yılında RPD lisans ders programında köklü değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu değişiklikler kapsamında ders programına zorunlu “Kültürel Antropoloji”, seçmeli “Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma”, “Kültüre Duyarlı Aile Danışmanlığı” dersleri eklenmiştir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımın önemi düşünüldüğünde tüm bu derslerin zorunlu olarak müfredata girmesi daha yerinde olacağı düşünülmektedir. Zorunluluk haline gelen kültüre duyarlık konularında da bir standardın sağlanması önem taşımaktadır. Maalesef şu anda danışma kuramları, teknikleri, becerileri ve davranış problemleri gibi derslerde konular tam olarak kültüre duyarlı şekilde verilememektedir. Ruh sağlığı uzmanlarının lisans eğitimleri süresince, kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında eğitim almalarının vurgulanması ve sahadaki alan uzmanlarının yeterliliklerinin durumunun ortaya konmasına rağmen maalesef alan literatüründe bunlara uygun yöntem, teknik ve stratejilere yeterli düzeyde yer verilmemektedir (Kim ve Lyons, 2003). Kültüre duyarlı yaklaşımının eksikliğini tüm ruh sağlığı çalışanları (psikiyatristler, psikologlar, psikoterapistler) için tanılama, etik, müdahale vb süreçlerinde sorunlara neden olabilmektedir (Sadeghi, Fischer, ve House, 2003; Mezzich, 2002). Tek bir yaklaşım, tüm nüfus, kültür ve yaşam durumları üzerinde eşit derecede etkili değildir. Bu durumda mevcut olan yardım edici müdahale repertuarının genişletilmesini gerektirmektedir (Sue, Arredondo ve McDavis, 1992).

Ana akım psikolojiye bağlı kuramların yok saydığı kültür ve benlik unsurları, kısa süreli çözüm odaklı, davranış değiştirme odaklı terapiler tarafından da ihmal edilmektedir. Bir danışanı kültürel süreçleri ve benlik algısıyla tanıyıp, problemleri ve çözümleri bu ekseninde uyarlayabilmek, paket şeklindeki tedavi planlayıcı işlemler içeren kuramlara göre daha fazla emek ve analitik düşünmeyi gerektirmektedir. Ülkemizde terapi destekleri henüz devlet desteğinde değildir. Devlet desteğinin sağlandığı ülkelerde bu nedenlerle kısa süreli, çözüm odaklı, oturum sayısının belirli olduğu destek hizmetleri

sunulmaktadır. Bu destek hizmetlerinde de farklı kültürden gelen danışanlara kültür, benlik algıları çerçevesinde danışma hizmeti verilmesinde süreçte eksiklikler, ihmaller meydana gelebilmektedir.

Psikolojik danışmanın kendi bakış açısının genel geçerliliğinin olduğu düşünmesi, kendi kültürü dışında kalan danışan dünyalarını anlamada ona zorluklar yaratacaktır. Bu durum kapsüllenme (encapsulation) olarak adlandırılan, danışmanın birçok kültürel varsayımı göz ardı etmesini ifade eden bir durumdur (Pedersen, 1998). Bunun sonucunda psikolojik danışma süreci küçük bir alana kapsülendir, kapsamı çok dar bir alanda geçerli olur, uygun bir kavram olarak ta danışmanlık sürecinin kapsam geçerliği ortadan kalkma riskine girer. Şüphesiz bu durum sadece danışmandan kaynaklanan bir durum değildir. Psikolojik danışma lisans eğitimleri süresince kültürel psikoloji, kültüre duyarlı yaklaşımların ele alınmaması, yerel - kültürler arası psikoloji eksikliği, ana akım batı psikolojisini tek ölçüt almak vb gibi nedenlerde uzmanlar bu kapsüllenme durumlarına girebilmektedirler. Sadece kültüre duyarlı psikolojik danışma açısından değil, psikolojik danışma hizmetinin yerel - kültürel kimliğini kazanması adına asli kimliğin kültürel süreçlerinin önemli bir gereklilikle ele alınması ve süreçlerde işlevsel kılınması önem arz etmektedir.

1.4.3 Kültüre Duyarlı Yaklaşımın RPD Hizmetlerindeki Gerekliliği ve Süreçlerde İşlenmesi

RPD uzmanlarının asli kimlik algısı bilincine sahip olmamaları, bu asli kimliğin insan doğasına hitap eden danışma kuramlarının olmaması, belirlisınırlı batı demografik özelliklerine sahip kişilere hitap eden kuramları koşulsuz olarak kabul etmeleri de kültürel -kültüre duyarlı yaklaşımın ortaya konulamamasının nedenlerindedir. Danışmanların öncelikle kendi kültürlerine ve devamında danışanların kültürlerine dair farkındalıklarının olmaması sonucunda, danışmanlık süreci içindeki kültürel öğeler, beklentiler göz ardı edilebilecek ve danışma süreci etkileşimler, iyilik hali açısından tartışmalı hale gelebilecektir. Kültürel beklenti farklılıklarına örnek vermek gerekirse, Batı kültüründe bireyin kendi başına olması, bireysel özgürlüğü ve sınırlarını oluşturması danışmanlık süreçlerinde teşvik edilirken Doğu kültüründe birileriyle birlikte var olma, sevdikleri için fedakarlıkta bulunma gibi değerler daha öne geçebilecektir (Akalin ve Türküm, 2021). Kültürel

farkındalığın olmamasına bağlı olarak ta kültürel olmayan unsurların da kültürel olarak değerlendirilmesi yanılışı da oluşabilecektir.

Psikolojik danışmanların danışanlarının davranışlarındaki farklılıkları açıklarken kültürel faktörlere göre durumu değerlendirmeleri ve kültürle açıklanan bir semptomun psikolojik bozukluk olarak sayılmayacağını bilmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde psikolojik danışmanlar, danışanlarını kültürden arınık bir biçimde değerlendirildiklerinde danışanlarının kültüre özgü düşünce ve davranışlarını psikolojik bir rahatsızlık olarak yorumlama hatasına düşebilirler. Bu bağlamda Türk kültüründeki ve içindeki mikro kültürlerdeki davranış normları hakkında bilgi sahibi olunmasının ve danışmanın danışanını bunlara göre değerlendirmesinin uygun olacağı söylenebilir (Akalin ve Türküm, 2021).

Toplumların kültürel olarak farklı sınıflandırılmalarından biri olan güç mesafesi ölçütüne göre ülkemiz yüksek güç mesafesi olan toplulukçu bir kültür olarak tanımlanmaktadır (Hofstede, 1980). Bu durum psikolojik danışma sürecinde danışanların, danışmanlardan yönlendirici bir tutum ve daha aktif bir rol üstlenmelerinin beklentisine neden olabilecek bir durumdur. Bu da kültürel unsurlar göz önüne alınmadığında mevcut danışmanlık becerileri, etik ve kuramlar açısından farklı değerlendirilebilecek bir durumdur. Türk kültürümüze ait özelliklerden biri de belirsizlikten kaçınma olarak vurgulanmaktadır (Yorgun ve Voltan-Acar, 2014). Bu bağlamda psikolojik danışmanın danışmanlık sürecinin amaçları, beklentileri hakkında daha net bilgiler vererek oturumları daha yapılandırılmış bir formatta sürdürmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu duruma karşılık olarak kültürel psikolojik danışma süreçlerin başında gündem belirlenerek hareket edilmesi süreci işlevselliği açısından faydalı olabilecektir (Kağnıcı, Çankaya ve Pamukçu, 2018).

Psikolojik danışma süreçlerinde terapötik ortamın oluşabilmesinde danışmanın “danışanın bulunduğu yere katılın” ifadesinde kastedilen sürece girebilmesi de gerekmektedir. Buna kültürel empati olarak ta bakabiliriz. Danışanların getirmiş oldukları problemlerin, danışmanın amaçladığı çözümlerin, danışanın kültürel referans çerçevesi eşliğinde incelenmesi gerçek faydayı sağlayabilecektir. Tabii bu noktada danışanın getirmiş olduğu kültürel referans unsurlarının normallik - anormallik unsurlarına göre de temel ruh sağlığı ilkeleri açısından da gözden geçirilmesi, danışana bu çerçeveden bir

bakış açısının kazandırılması da önemlidir. Maalesef terapötik süreçte ilk gözden kaçan noktalar kültürel referans çevresi ve danışanın benlik algısı olmaktadır. Kültürün, RPD alanında bir eklenti değil, doğamızı taşıyan, aktaran, kimlik unsurlarımızı barındıran “olmazsa olmaz” bir unsur olarak kana benzetilmesi de bu hayatiyetliğini vurgulama amacıyladır (Kurter ve Mattis, 2014). Bir psikolojik danışmanın, psikolojik danışma sürecinde danışanını ve onun sosyal çevresini anlamadan, o kültürel yapıyı bilmeden danışanına yardım edebilmesi olası görünmemektedir. Bu nedenle insan davranışıyla ilgilenen her kuram kültürel faktörleri göz önünde bulundurmalıdır. Kültüre duyarlı psikolojik danışma bu açıdan tek başına bir kuram olmaktan çok psikolojik danışma kuramlarının temelini oluşturan bir esas niteliğindedir (Pedersen, 1998).

Türkiye’de psikolojik danışma sürecinde kültüre duyarlı olunmasını gerektiren iki önemli nokta olduğu belirtilmektedir: İlki Batılı psikolojik danışma değerlerini Batılı olmayan Türk toplumuna uyarlamak için kültürel faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekliliğidir. İkincisi ise Türkiye’ye gelen göçmenler ve Türkiye’de yaşayan azınlık gruplarına yönelik psikolojik danışmanların duyarlı hale gelmeleridir. Bu bağlamda Batı kültürüne göre alınan eğitimlerin Türk kültüründe bazı noktalarda karşılığının olmadığını söylemek de mümkündür. Bu yüzden danışanın dini, aile yapısı, toplumsal cinsiyet algısı gibi değişkenler de kültürünün boyutları olarak analiz edilerek değerlendirmeye alınmalıdır (Akalin ve Türküm, 2021).

Danışmanlık sürecinden kültüre duyarlı bakışın ihmal edilmesine neden olan bir mantıksal hata da danışmanın danışanda ki farklılıklardan ziya de ortak yönlere daha çok vurgu yapmasıdır. Danışmanın farklılıklara bakmamasının birçok farklı nedeni olabilir fakat ağırlıklı olarak ortak noktalar üzerinde çalışılmasının danışanla olan terapötik sürece olumlu etkisinin az olacağı söylenebilir. Danışanın sosyal çevresinde ağırlıklı olarak bu ortak noktalar ekseninde normal etkileşimleri sürdürdüğünü ve problem yaşamayabileceğini söyleyebiliriz. Burada önemli olan husus farklı olan noktalar üzerinde yaşadığı - yaşayacağı problemlerdir. Özellikle danışanların destek arama süreçlerine yakın ilişkilerinden kaynaklı bu farklılıklara bağlı çatışmalardan dolayı da geldikleri düşünüldüğünde danışma sürecinin işlevselliği de bu noktada tıkanmış olacaktır. Psikolojik danışmada farklı kültürlerden danışanlarla çalışırken yaygın kanının aksine ortak yanlara odaklanmak değil, danışanla

aralarındaki farkları açıkça konuşabilmek daha etkili olan bir yöntem olarak sunulmaktadır (Barrott, 2014). Danışmanlar çok farklı kültürel yelpazeden insanlarla karşılaşmaktadırlar, bu farklı kültürel yelpazeye ait özelleştirilmiş kültürel referans bilgilerine sahip olmaları tamamen mümkün değildir. Danışmanların bireyi tanıma sürecinin ilk aşamasında danışanın kültürel kimliğine ait bilgiler edindikten sonra danışanın kendi kelimeleri, sınırlılık ifadeleri ile danışanı tanımaya çalışması önemlidir. Tabii ki burada danışmanın bunu uygun şekilde ifade edebilmesi büyük önem taşımaktadır. Yukarıda değinilen “danışanın bulunduğu yere katılın” terapötik ilkesini, kültüre duyarlı psikolojik danışma açısından danışandaki farklılıkları görebilmemizde danışanın bize rehberlik edebilmesi için danışan rehberliğine çevirmemiz gerekli olabilecektir. Danışanın kendi kültürünü bize tanıtmada tabii ki tek ölçüt danışandan gelenler olmayacaktır ama gerçek kültürel özellikleri ile algılanan kültürel özellikleri arasındaki farkları görebilmemiz açısından da danışanın söylemlerine ihtiyacımız vardır. Bu gibi durumlarda farklı kültürel - dini özelliklere sahip bir danışana psikolojik danışmanın kendini açması da işlevsel olabilir: Danışman: “*Açıkçası senin inancın hakkında çok fazla bilgiye sahip olduğumu söyleyemem. Bunun yanında içinde bulunduğun koşulları ve maruz kaldığını düşündüğün ayrımcılığı anlamak için çaba gösteriyorum. Danışmamızla ilişkili olduğunu düşündüğün noktalarda inancınla ve kültürünle ilgili bilgi sahibi olmak isterim. Böylelikle ben de seni daha fazla tanıma şansına sahip olurum.*” söylemiyle danışman danışanın bulunduğu yeri ona açmasını, kendisinin danışmanlık süreçlerinin ona uygun şekilde uyarlanabilmesi için, kültürel rehberliğine ihtiyacı olduğunu ifade etmektedir. Bu sayede danışanın davranışının işlevsel olup olmadığı da algılanan - gerçek kültürel özelliklerin bilinmesi ile anlaşılabilir olacaktır (Akalın ve Türküm, 2021).

Psikolojik danışmanlar her danışanın farklı kültürel özelliklere sahip olduğunu kabul edebilirler fakat danışanı tanıma, problemini tanıma ve iyilik hali için gerekli olan süreçlerde bu farklılığa dayalı becerileri ortaya koymada eksik kalabilirler. Bu durumun altında kültüre duyarlık konusundaki farkındalık, bilgi, beceri boyutlarındaki yetkinlik farklılıkları önemli rol oynamaktadır. Danışmanın benimsediği kuramların da bu farklılıklara hitap edememesi de sonucu olumsuz yönde etkileyecektir.

Kültüre duyarlı olma aynı zamanda, psikolojik danışmanın koşullarına alışık olmadığı ortamlarda ve diğer gruplarla çalışırken, acıma hayıflanma gibi duyguları arkada bırakarak stratejiler geliştirmesiyle de ilgili olduğu ifade edilmektedir (Kurter ve Mattis, 2014). Bu ifade güzel bir sonucu ortaya koysa da kalkış noktası ve bulunması gereken strateji açısından empatik bir koşulsuz kabule dayanmayan bir çözüm arayışı olarak görülmektedir. “Acıma, hayıflanma” gibi duyguların ortaya çıkmasının önlenmesi danışana - insana - ötekiye ait bakış açısının değiştirilmesi ile mümkün olabilecek bir durumdur. Buna karşılık burada önerilen çözüm ise bu duyguların süreci etkilemesine mani olmaya çalışacak stratejiler geliştirmeye alakalıdır. Bu durum, o konumda olan danışanlara karşı “acıma, hayıflanma” gibi duyguların hissedilmesinin normal olabileceğini ama danışana ve sürece yansıtılmamasına yönelik bir şeyler yapılması gerektiğini hissettirmektedir.

Birey kültürünün anlaşıldığını, saygı duyulduğunu hissettiğinde sürece katılımda daha aktif ve içten olabilecektir. Danışan danışmandan o güveni, kabulü hissettiğinde Nietzsche'nin sözleriyle “uygun kulaklara ağız olun” rahatlığıyla kendini sürece rahat ve aktif şekilde katabilecektir. Bu süreçler bazen genel geçer konulardan başlanmasını, bazen onu kültürünü ailesini köyünü tanımayı içeren sorular sormayı (tabiki fazla sorguya kaçmadan ve tamamen yabancı olduğu izlenimine meydan vermeden) bazen de “seni kültürünü kısmen tanıyorum, biliyorum, anlıyorum” mesajları vermekle mümkün olabilecektir. Bu konuya karşılık gelen bir hikayeyi özetle ifade edersek; Karadenizli bir gelinin doktorun şikayetini öğrenmeye yönelik sorularına ısrarla ve sadece başım ağrıyor demesi ile anamnez alma süreci tıkanıklık yaşıyor. Rizeli bir stajyer doktorun “sizin köyün camisi nerede” sorusuyla başlayıp bir sayfalık anamnez almasıyla süreç tamamlanıyor. Kültüre duyarlı yaklaşımın hizmet sektörünün her aşamasında önemli olmasına da bir örnek olarak bu durum, “danışanın bulunduğu yere katılma” durumunu da yansıtmaktadır (Kurter ve Mattis, 2014). Bu olguda da görüldüğü gibi danışanları kendi kültürel bağlamları içinde anlama çabası, onların dünya görüşlerini oluşturan unsurların ve kültürel geçmişin uzantılarını takip edebilmekten geçmektedir. Bu bağlamlar içinde danışanı anlama - danışanın kendini anlatma amaçları buluştuğunda içtenlik, samimiyet ile dinamik bir süreç meydana gelebilecektir. Bu bakış açısı sadece kültüre duyarlı psikolojik danışma amacıyla değil, RPD sürecinin en temel amaçlarından olan bireylerin

kendilerini gerçekleştirme süreçlerinde de, kapasitelerine göre kendini gerçekleştirme durumlarını sağlayabilmek için kişinin yaşadığı çevreyi onun edindiği değerleri de bilmek bu konuya göre hareket etmek adına da rehberlik süreçlerinin, hizmet alanlarının yapılandırılmasında da işlevseldir. Özel eğitim sürecinin “performans alma” kavramının içeriğindeki gibi, danışanın bulunduğu yeri görebilmek adına “bulunduğu yere katılmak” önemlidir. Danışanın bulunduğu yere katılmak hiç kuşkusuz kültüre duyarlı mantığının RPD hizmetlerinin içine yerleştirilmesinden geçmektedir.

1.4.4. Kültüre Duyarlı Yaklaşımın RPD Hizmetlerine Yerleştirilmesi

Kültüre duyarlılık mantığının RPD lisans eğitiminde kazandırılabilmesi başta eğitim kaynaklarında olmak üzere bir takım değişiklikleri, revizyonları gerekli kılmaktadır. Öncelikle temel derslerin kültüre duyarlılık çerçevesinde gözden geçirilmesi, devamında da kültüre duyarlılık mantığının bir bütün halinde kazandırılabilmesine rehberlik edecek ders eklemelerinin yapılması uygun olacaktır. Nitekim şu anda RPD programında seçmeli olarak yer alan “Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma”, “Kültüre Duyarlı Aile Danışmanlığı” dersleri bu bütünleştirme için güzel bir başlangıç mahiyetindedir. Şu anda alanda yeni diyebileceğimiz bu kültüre duyarlılık farkındalığının RPD programına yerleşmesinin ardından, RPD mesleğinin temel bir gerekliliği zamanla mesleğin rutini, normal haline gelebilecektir. MEB bünyesinde de şu anda hizmet içi eğitimlerle kazandırılması gereken bu mantık, lisans mezunlarında işlevsel şekilde kazandırıldıktan sonra hizmet içi eğitim ile verilme ihtiyacı ortadan kalkabilecektir. Bilim dünyasında şekillenen kültüre duyarlı psikolojik danışma çalışmaları, o çalışmaların yapıldığı toplumların kültürüne hitap etmektedir. Bu nedenle yurt dışındaki teorik çalışmalardan yola çıkarak yurt içinde pratik uygulamalar ortaya koymak pek verimli olmayacaktır. Önümüzdeki yıllarda ülkemizde bu alana yeterince ilgi gösterilmeyip yurt dışındaki teorik çalışmalarla yetinilmesi halinde kültüre duyarlı yaklaşımda yine istenilen düzeye gelinemeyecektir (Akalın ve Türküm, 2021).

Kültüre duyarlı yaklaşımın kazandırılmasında empatik unsurların devreye alınması, mikro saldırganlık davranışlarından kaçınılmaya çalışılması gibi hususlar sadece beceri düzeyinde son davranışlarda işe yarayabilecek

çözümlerdir. Kültüre duyarlık mantığının farkındalık ve bilgi düzeyinde bireyde içselleştirilmesi sayesinde uygun davranışlara ve uzun zaman sonucunda da beceri düzeyine gelebilecektir. Danışmanlık sürecinin her aşamasında gerekli olan kültüre duyarlı yaklaşımının danışmanların genel insan - öteki algısında, dünya görüşünde yer edebilmesi için öncelikle danışmanların kendi asli kimlik - kültürel kimlik algılarına dair farkındalıklarının arttırılmasına ihtiyaç vardır. Kültürel karşılaşmalarda, karşılaşılan kültürden önce kişinin kendi kültürüne dair farkındalık, bilinçlilik durumunun sağlanması neticesinde danışman kendinde gördüğü kültürel unsurları yapı ve süreçler olarak danışanda da görebilecek ve empati kurabilecektir. Kendi kültürüne duyarsız, farkındalıktan yoksun olan danışmanın, danışanın kültürüne duyarlı olabilmesi zor olacaktır. Bu durum sadece temelsiz teknik ve jargonlarla kısmi olarak kültüre duyarlı gibi davranmayı sağlayabilecektir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında çalışan araştırmacıların ortaya koydukları teorik bilgileri pratiğe dökmenin sorumluluğu uygulayıcı olan psikolojik danışmanlara aittir. Psikolojik danışmanlar bu noktada üzerine düşen görevin farkında olmalı ve bu bilinçle hareket etmelidirler. Bu bağlamda psikolojik danışmanların en çok ihtiyacı olacak şey ise teoriği pratiğe dökebilecek cesaret ve psikolojik danışma sürecinin Batılı normlardan sıyrılmasını sağlayacak yaratıcılık olacaktır (Akalin ve Türküm, 2021). Bu yaratıcılığın kullanılacağı alanlar öncelikle asli kimlik algısına oluşturacak tarzda bir farkındalık sürecinde bulunmaktan ve kültürel kodların açığa çıkmasına yardımcı olmaktan geçmektedir. Bu durum nitel desenli çalışmalarla kültürel davranışlar üzerine yapılacak olan kapsamlı, derin sondajlı çalışmalar ile gerçekleştirilebilir.

Kültür olgusunun öneminin, önceliğinin kabullenilmesinden sonra bunu RPD süreçlerine dahil etme çabasının ilk alanı psikolojik danışmanlıktan ziyade rehberlik alanıyla olabilecektir. Gelişimsel rehberlik alanında ele alınan kuramlardaki temel felsefi farklılıklar bu ekseninde ele alınıp, milli eğitimimizin amaçlarına uygun olarak düzenleme yapılmalıdır. Kültüre duyarlı yaklaşımın rehberlik hizmetlerinde kazandırılması sayesinde psikolojik danışma süreçlerine daha az ihtiyaç duyulabilecektir. Burada tartışılması gereken diğer bir hususta psikolojik danışmaya olan ihtiyacın artmasına neden olan faktörler içinde bireye sunulan rehberlik hizmetlerinin işlevselliğinin sorgulanma durumudur. Koruyucu, geliştirici, düzeltici işlevleri olan rehberlik hizmetlerini

alan bir bireyin sorun yaşamasında, gerekli çözümleri bulamamasında bu rehberlik hizmetlerinin payı sorgulanmalıdır. Maalesef kültüre duyarlı yaklaşıma rehberlik mantığı çerçevesinde yer verilmemekte, değinilmemektedir. Gerçi kültürün rehberlik süreçlerinde işlenmesi ele alınması, kültüre duyarlık değil, kültürel - yerel rehberlik olacaktır ki, gelişimsel rehberliğin altındaki unsurların yerel kültürel unsurlarla uyumlu olup olmadığı durumlar o zaman daha bir netlik kazanabilecektir. Psikolojik danışmanlar bu noktada danışanlarının kültürü ile danışma felsefelerinin ne kadar uyduğunun farkında olmalı ve buna göre süreci uyarlayabilmelidirler (Barrott, 2014; Erdur-Baker, 2007).

Kültürün iyilik halinin danışmanlık süreçlerinde ele alınması ve alt - üst kültürel sınıflamadan kaçınılıp farklı bilinçlilik düzeyleri ekseninde kültürlerinde değerlendirilmesi sayesinde danışmanlık sürecinde birçok açıdan terapötik etki artabilecek, danışman da farklı bilinç durumları hakkında daha geniş bir farkındalık yelpazesine erişebilecektir. Danışanların, danışmanın bulunduğu yere gelmesi ile kapsüllenme artacak, danışmanların danışanların buldukları yerlere gitmesi sayesinde de bilinç ve iyilik hali farkındalık zenginliği artacaktır. Danışmanın çok farklı danışanların bilinç, iyilik hali gibi durumlarına vakıf olabilmeleri bu sayede gelişebilecektir. Psikolojik danışman için kültürün RPD süreçlerine dâhil edilmesinde genelden özele giden bir sürecin işlenmesi fayda sağlayacaktır. Bu süreçte örnek olarak; a) kültürün ne anlama geldiği, b) kültürün yaşamın içinde nasıl tezahür ettiği c) kültürün ne tür işlevler üstlendiği d) kültürün insan ruh sağlığıyla karşılıklı etkileşimi e) mesleki uygulamalarla kültür ilişkisinin nasıl ele alınabileceği şeklinde planlanabilir. Bu kapsamlar RPD lisans programında yer verilen Kültürel Antropoloji dersi ile sağlanabilecektir.

Kültüre duyarlı yaklaşım bahsedilen kapsamlarıyla farklı düzeydeki bağlamlarla ele alınmaktadır. Bunlar; 1. Sosyo duygusal bir olgu 2. Değerlendirmeci 3. Eylemli etkin bir olgu şeklindedir. Saygı ve empati ile tanımlanan, sosyo duygusal bir olgu olarak kültüre duyarlık, psikolojik danışmada ilk sınıflardan beri öğretilen temel kavramlardan olan “koşulsuz kabul” olgusunu, birey hangi değerlere sahip olursa olsun sürece kabul etmeyi ve kültürel değerleriyle birlikte psikolojik danışma yapılmasını içermektedir. RPD etik ilkelerde geçen; “Psikolojik danışmanlar kendilerine başvuran herkesi kabul edicidirler ve onlara anlayış göstererek hizmet verirler. Psikolojik

danışmanlar hiçbir kültürel yapıyı diğerinden üstün görmezler” ilkesi bu duruma karşılık gelmektedir. Kültüre duyarlılığın değerlendirmeci boyutu, psikolojik danışmanın danışanın getirdiği sorunu nasıl formüle ettiğiyle, nasıl tanımladığıyla ilgilidir. Bu süreç, benimsenen psikolojik danışma kuramıyla da bağlantılıdır. Kültüre duyarlılığın eylemli etkin bir olgu olması rehberlik süreçlerinde işlevsel olarak ele alınması ve kazandırılması, psikolojik danışma sürecinde tekniklere, becerilere yansıyan yönleriyle ilişkilidir. Tüm bu bağlamlarda kültüre duyarlılığın geliştirilebilmesinde geçerli olabilecek yollar vardır.

Kültürel duyarlık geliştirmenin ilk adımı, bireyin kendi kişisel tarihini, değerlerini ve inançlarını vb keşfetmesidir. Bir diğer adım ise kültürel farkındalıktan geçmektedir. Psikolojik danışman kültürleri, farklılıkları öğrenmeye, meraklı olmalıdır. Kültürel içgörü için bu gereklidir. Dr. Bülent Madi; *“İnsan, ilişkilerini sanat ve müzikle geliştirebilir. Ondan sonra diğerine hizmet verebilir.”*... ifadesinde psikolojik danışmanın kapsayıcılık, derinlik ve farklı anlamları yakalayabilmelerinde sanatın önemine değinmiştir (Kurter ve Mattis 2014). Bülent Madi, derslerde Van Gough’un Tarlalar resmini gösterip, hangi duygular var diye sorarak farklı anlam ve sezgilerin ortaya çıkmasını çabalamıştır. Duyularının açık olmasına giden iki yolun olduğunu; birinin akademik yol, diğerinin duyguyla elde edilebilecek bir yol olarak sanatla ortaya çıkarılabileceğine vurgu yapmıştır. İnsan ilişkilerinin sanat ve müzikle gelişeceğine değinip *“Sanattan anlamayan birinin psikolog, psikolojik danışman olması mümkün değil”* yorumunda bulunmuştur. Dr. Madi; *“Farklı kültürden biriyle konuşurken kültürüne dair yemek müzik aleti yer vb ile bağ kuruyorum sonra gerisi geliyor... danışanın kültürüne ait konulardan bahsedince iletişim açık hale geliyor... akış başlıyor. Her bölgenin bambaşka müziği var. Oradaki müziği tanıyınca, onları da onları tanıdığımı hissediyor”* şeklinde ki yorumunda da önceki bölümlerde bahsedilen, “danışanın bulunduğu yere katılma” olgusunu sanatla gerçekleştirilebileceğini göstermektedir. Kültüre duyarlı yaklaşımı geliştirmede diğer bir yolda, “doğrudan etkileşim” ve “karşılaşmalarla” gerçekleşmektedir. Farklı kültürel özelliklere sahip bireylerle etkileşimde bulunmak, ortak etkinliklere katılmak doğrudan deneyimleme açısından faydalar sağlayacaktır. Bu durum aynı zamanda kültürel merkezciyetçilikten, etnosentrik bakıştan uzaklaşmanın da yolunu açabilecektir. Psikolojik danışmanlar bireylerin içsel süreçlerini takip

edebildikleri kadar, dış dünyadaki deneyimlere de açık olabilmelidirler. Psikolojik danışmanların kültüre duyarlı yaklaşım için daha az kuramsal bakış açısına ve daha çok uygulamaya gereksinimleri olduğu ifade edilmektedir (Koç, 2003). Az kuramsal bakış ve bol uygulama ile sağlanabilmesi amaçlanan kültürel refleks, direnç önleme adımları farklı kültürden gelen danışanı süreçte tutmada işlevsel olabilecektir.

Ruh sağlığı alanında önemli bir otorite olan APA, psikoloji alanındaki master eğitimi için kültürel farklılıklardan bahsedilmesini talep etmektedir. Bu dersler ile danışmanın kültüre duyarlı olma konusunda tereddütleri, yanlış çıkarımlarda bulunma riskleri, danışmanın insan doğası ve felsefi temelleri, ön yargılar, mikro saldırganlıklar ve danışandan kaynaklanabilecek güçlükler hakkında genel bir farkındalığın sağlanması elde edilebilecektir. Bu nedenle bazı üniversiteler, öğrencilerinin çok kültürlü eğitimle ilgili en az bir ders almalarını istemektedirler (Cırık, 2008). Massachusetts, psikolog olmak üzere sertifika almak için başvuran herkesin çok kültürlü bir eğitime tabi tutulmasını şart koşan ilk eyalettir. Massachusetts’de 1996’dan bu yana doktora öğrencilerinin çok kültürlü oluşumlar üzerine en az dört kredi almaları, 1999’dan bu yana da en az bir dersin ırk ve etnik özellikler üzerine olması zorunlu tutulmuştur. Bu tarz farkındalık kazandırmaya dayalı müdahalelerle, danışanın kültürel reflekslere dayalı dirençlerinin, terapiyi bırakmalarının önüne geçilmesi de sağlanabilecektir.

Bireyi çok kültürlü, kültüre duyarlı düzeyde görmeye çabamızda danışanın önce kültürüne odaklanınca, bireyin kendi özgünlüğünü, kendiliğini görememe riskimiz de bulunmaktadır. Bireyin kültürel köklerini ya da kendilik unsurlarını görememek terapötik süreç açısından olumsuzluklara neden olabilecek bir durumdur. Kültür kendiliğin bir varoluş, yansıma alanı olmasından dolayı, kendiliğin somut yansımalarını kültürel atmosferde görülüp - aranmalı, bunlar danışmanlık sürecinde girdi - çıktı unsurları olarak dikkatle ele alınmalıdır.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımının süreçlere yerleştirilmesinde kültürel imgelerin, yapıların anlamlarının iyi okunması gerekmektedir. Kültürel imgelerin anlamına, içeriğine yapılacak müdahaleler kültüre müdahale olarak yorumlanıp dirençlere ve sosyal yaşamda problemlere neden olabilecektir. Kültürün bir parçasını değiştirmeye çalışmak, süreçlere müdahale etmek, bireyin kendi içinde kültürüyle yada yakın çevresindeki

kişilerle, danışmanlık süreciyle problem yaşamaması riskini taşıyabilmektedir. Yapıların ve süreçlerin anlamlarına odaklanmak bu riskleri azaltacak adımları danışmana sağlayabilecektir. Bireyin asli kimlik unsurlarını yansıtan kültürel kimlik unsurlarına hem birey hazır olmadan hem de şekilsel olarak dokunmak terapi sürecine zarar verebilecektir. Bunun için psikolojik danışmanların asli kimlik ve kültürel kimlik algıları hakkında yukarıda belirtilen tarzda merak, keşfetme, anlama çabalarının olması gerekmektedir.

1.5.Kültürel Kimlik Algısı

Bireyin ailede edindiği özellikler, bireyin tüm yaşam dönemleri boyunca etkileşimde olduğu tüm kişisel, sosyal, nesne etkileşimlerine kendini bir dalgalanma halinde taşıyabilecektir. “Başlangıç Noktamız Ev” olgusundan hareketle bireylere kazandırılacak olan her türlü unsurun temel dağılım ve dalgalanma merkezi olan aile, kimlik unsurlarının da ilk kazanım yeridir. İlk nesne ilişkilerinin kurulduğu yer olan aile ortamında, Ben - Öteki yapılarını ve bunlarla olan etkileşimleri de gören çocuk kendine yakın hissettikleri ile yabancı olarak gördüğü bireylere karşı davranış ilkelerini de evde öğrenmektedir. Bu ilkelerin yapısına göre alacağı şekiller ile kimlik, kişilik gelişim sürecinin temelleri atılmaktadır.

Bireyin kimliğinin yansıdığı alanlardan olan kültür üzerine farkındalığının olması, bilinçli hareket etmesini ve farklı kültürlerdeki süreçler, davranışlar farklı olsa da aynı yapıların, benzer anlamların onlarda da olduğunu görüp empati yapabilmesini sağlayacaktır. Bu durum farklı kültürlerle etkileşimi bol olan eğitimciler ve ruh sağlığı çalışanları için önem taşımaktadır. Eğitimcilerin iletişim ve ders içeriği konusunda ki farkındalığı çok kültürlülük için yeterli olabilirken, ruh sağlığı çalışanları için bu farkındalık sadece iletişimsel düzeyde kalmayıp, yapılar sürecinde de olmalıdır. Kültürel öğelerin RPD alanındaki önemine vurgu yapan bir RPD alan eğitimcimiz “Eğer ben kim olduğumu, hangi değerlerle ve geleneklerle yoğrulduğumun ayırında değilsem bu işi yapmamalıyım” şeklinde ifade etmiştir (Kurter ve Mattis, 2014).

Kişinin davranışlarının altında yatan değerleri bulma sürecinde yapacağı sorgulama, araştırma, keşif süreçleri; çatışmaları, hayal kırıklıklarını, hayranlıkları da beraberinde getirebilecektir. Bu sorgulama sürecinin oluşabilmesinde ki en önemli değişkenlerden biri çocuğun içinde bulunduğu

aile yapısıdır. Denetim odaklı korku kültüründe yetişen çocuklar, mevcut kültür yapısını kalıplayarak sahiplenerek, geleceğe büyük oranda benzer şekilde taşıyabileceklerdir (Cüceloğlu, 2021). Bu korku kültürü, evde ve okulda aynı şekilde devam ettiği sürece kültürel farkındalığın ve kültüre duyarlılığın gelişmesi sekteye uğrayabilecektir. Tabii ki bu bahsedilen durum, aileden ve okuldan gelene teslimiyet gösteren, korku kültürüne tabii olmuş kişi için geçerli olacaktır. Aileden gelen duruma teslimiyet değil de, aşırı telafi gösterilmesi durumlarında da gerek kendi kültürüne gerek diğer zorlama - dayatma unsurlarına karşı “aykırılışma” durumları ortaya çıkabilecektir. Aykırılışma durumları da dayatılan durumlara, normlara karşı bir tepki göstermeye, haklı - haksız bir çok anormal durumu savunmaya, benimsemeye ve değerden ölçütten bağımsız bir hak savunuculuğu beraberinde getirebilecektir. Çocuğun aynılışma durumu ne kadar riskliyse benzer şekilde diğer uç durumda bulunan aykırılışma durumu da farklı riskleri bünyesinde taşımaktadır. Çocuğun ailesinden ayrışması neticesinde teslimiyet - aşırı telafi çıkmazlarına girme riski ortadan kalkabilecek ve belirli düzeyde sorgulama süreçleri ile kültürel kimlik algısına yönelik farkındalık kazanabilmesi mümkün olabilecektir.

Kültürün algılama dinamiklerine farkındalık olmadan aynılışma süreçleriyle uyum sağlama, otomatik algı ve davranış zincirine sahip olma durumu “kültür robotu” kavramıyla ifade edilmiştir (Cüceloğlu, 2021). İçerikten yoksun olarak şekilci olan bu kültürel unsurlar, içten gelen duygulara karşılık gelmediği zaman terkedilmeye, duyguları - davranışları karşılayan yeni kültürel öğelerle değişme sürecine bireyi girdirebilmektedir. Diğer teslimiyet noktasında da kişi içten gelen kendilik duygularını bastırma, yok sayma gibi mekanizmalara başvurabilmektedir. Her halükarda içtenlikten uzak taklit kültürel kimlik unsurlarıyla, tepkisel uç kültürel kimlik unsurları bireyin kendiliğine zarar verebilecektir. Yüzeysel, iğreti ve sahte kültür unsurları kültürün dengesini bozabilecektir (Özakpınar, 1999). Kültür robotu halinde farkındalıktan yoksun olarak yüzeysel kültürel kalıplara sahip olan bireyin, temasa geçtiği diğer kültürler karşısındaki ruhi tavrı, kültür değişmelerinin kaderini belirleyen en önemli faktörlerdendir. “Yaşam boşluk kabul etmez” ilkesini ruhsal, duygusal ihtiyaçların mutlaka karşılanması gerekliliğine bağladığımızda, kültür robotu halinde farkındalıktan ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamak uzak kalan kültürel bir yapının karşılaştığı kültürden bu eksikliklerini almaya çalışması normal bir durumdur. Birey şekilsel olarak

geleneksel kültürünün izlerini taşıırken, duygusal ihtiyaçların karşılanmadığı durumlarda farklı kültürlerin ritüellerini kalıplarını benimseyebilecektir. Kültür etkileşimleri adına normal olan bir durum bazen sembolik çağrışımlar, anlam yüklemeleri ve zihinsel uyuşmazlıklar yüzünden garip karşılanabilmektedir. Bireysel kendilik unsurlarını karşılayan imgeler, kendilik anlamlarına, iyilik hallerine hitap eden ritüelleri barındıran kültürel öğeler kişi tarafından benimsenebilecektir. Bundan dolayı kişinin kendi asli kimlik algısını bilinçli bir farkındalıkla edinmesi sayesinde kültürel kimlik unsurlarında temel eksenini kaybetmeden kültürel esinlenmelerle temel duygusal ihtiyaçlarını karşılaması mümkün olabilecektir.

Aile ortamları, aile modelleri bireyin kendilik potansiyeline, kendini gerçekleştirme kapasitesine hitap etmeyecek bir yapıda olabilir. Bireyin var olan potansiyeline, kendini gerçekleştirme kapasitesine hitap etmeyen aileden gelen yapıya teslimiyet gösterip aynileşmesi, yapının aynen devam ettirilmesi, baskın kültüre dair birtakım sorunları da (roller, bireysel gelişim, toplumsal gelişim, toplumsal cinsiyet algısı vb) beraberinde getirebilecektir (Biçer ve Olgun, 2021). Bu sorunlar bireylerin ırk, etnik köken, mezhep gibi ve diğer alanlar açısından daha net ve daha karmaşık bir kültürel kimlik inşa etmek için dahil oldukları kişilerarası bir süreç olan kültürel kimlik gelişim sürecine de zarar verebilecektir (Hays ve Erford, 2017). Kültürel kimlik, bireylerin kendilerini çeşitli kültürel grupların veya kategorilere, alt gruplarına ait olarak tanımlama derecesini ifade bir unsur olarak tanımlanmaktadır.

Kültüre duyarlı psikolojik danışmanlık, kültürel kimlikleri bütünleştiren ve danışmanlık ilişkisi, süreci ve sonucu üzerindeki etkilerini dikkate alan danışmanlık özelliği, türü olarak tanımlanabilmektedir. Danışan - danışmanın kendi içlerinde getirdikleri kültürel kimlik algılarının, danışmanlık sürecine etkileri bağlamında önemli bir etkisi bulunmaktadır. Danışmanların da, danışmanlık sürecine getirdikleri bu çok kültürlü temel kimlik olgularını içeren benzersiz bir hikâyesi olduğundan, öncelikle kendi asli kimlik ve kültürel kimlik sürecini anlaması önemlidir. Danışmanlık becerileri eğitimlerinde bireylere kendi özgeçmişlerinin yazdırılması gibi teknikler aracılığıyla, danışmanların çok boyutlu gelişimlerinin farkındalığı kazandırılmayı amaçlandığı gibi, kültürel kimlik gelişimlerinin farkındalığı da kültüre duyarlılık açısından fayda sağlayacaktır.

Bireylerin kendi kültürel süreçlerinin bilinçli bir şekilde farkına varmaları ve bunu kültürel yapılar, kategoriler ve terimlerle görebilmeleri neticesinde farklı kültürlerden gelen danışanları hem süreç öncesi tanınması hem de süreç içinde gözlemleyerek anlaması mümkün olabilecektir. Kişinin kendi kültürel kimliğinin nasıl geliştiğini, nasıl şekillendiğini olumlu - olumsuz olaylarla birlikte görebilmesi neticesinde olumlu - olumsuzluk yelpazesinin yapısını ve süreç mantığını (içeriği değil) danışana da uyarlayabilecektir. Bu farkındalık süreçleri şüphesiz bireyin sahip olduğu imgeleri, değerleri ve iletişim kalıplarını kültür içinde nasıl kazandığının, değiştiğinin ve çatıştığının bilgisini de bizlere verebilecektir. Kültürel kimlik algısının öğelerinden olan kültürel imgeler, belirli duyguların giderilmesine, karşılanmasına yönelik işlev görürler. Bu kültürel imge araçları kaynağını mitolojiden, ritüellerden, dinden alsa da altlarında ki amaç ağırlıklı olarak anlam, aidiyet ve belirli duyguların karşılanması olmaktadır.

Kendi kültürünü kültür robotu şeklinde bilinçsizce takip etmek, eğer ki o kültürün kronik problemleri varsa kişinin bilinçsiz bir rıza ile kendini problemlerin içinde tutması ve yeniden üretmesi anlamına da gelmektedir. Kişinin sorgulama ve farkındalık ile kültürel unsurlardan yapısına uyan - uymayanları yeniden üretmesi - bırakması mümkün olabilecektir. Bu durum; “Şimdiye kadar halkların çoğu kültürünü, iklim ya da anadili gibi bir kader olarak kabul etmiştir; oysa birçok kültürün kesin tarzına ilişkin empatik bilincimizin kendisi, bu hapishanelerden bir kurtuluştur.” olarak ta ifade edilmiştir (McLuhan, 2007; akt: Biçer ve Olgun, 2021).

Bireysel ve toplumsal kimlik algısındaki değişimlerin, kişileri-toplumları vardıracağı yerin değerine göre değişimin niteliği hakkında yorum yapılabilir. Bu değişimler sonucunda yapıların, süreçlerin, hiyerarşilerin, derecelendirme kalıplarının değişmesini mutlak olumsuz, kültürel ve ahlaki yozlaşmanın belirtisi olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Bireysel - toplumsal unsurların artık değişmesi gerektiğinin ya da halihazırdaki unsurların koruyucu, geliştirici, düzeltici işlevlerinin yetersiz kaldığını da düşünmek gerekmektedir. “Sabit hiyerarşisiyle toplum artık bize güvenli bir yörünge ve kendimizi tanıma zemini sağlayamıyorsa, tam da bu eksikliği, daha derin ve daha samimi insani gerçekliğe dayalı, yeni bir yörüngeyi geliştirmenin haklı nedeni olarak görmeliyiz” yorumunda da bunu okumaktayız (Mannheim, 2017). Mevcut kültürün sorgulanması ve bu kültürdeki bireysel - toplumsal

iyilik halinin, değerlerin gelişim - değişim ekseninde yeniden inşa edilmesi sayesinde uygun sağlıklı dönüşümler gerçekleşebilecektir.

Kültürel kimlik algısının değişimi - kalıcılığı, içeriğine ve hızına bağlı olarak ta yorumlanabilir. “Memnuniyet vericidir ki yeni fikirler zamanla kendilerini kabul ettirmeyi başarıyorlar, çünkü eğer eski fikirler kesinlikle değişmez olsalardı uygarlıklar hiç bir gelişim gerçekleştiremeyeceklerdi. Zihinsel değişikliklerimizin yavaşlığı sayesinde yeni fikirlerin galip gelmeleri için bir çok nesillerin geçmesi gerekir. En uygar uluslar temel fikirleri sabitliğe ve değişebilirliğe aynı eşit mesafede kalabilmiş olan uluslardır. Tarih bu dengeyi sürdüremeyen ulusların enkazı ile doludur” ifadelerinde de bu sürecin gerekliliği ve sakıncaları ifade edilmiştir (Bon, 1998).

Buna ek olarak her bireyde bir miktar etnik merkeziliğin olması da kültürel, toplumsal aidiyet için gerekli bir kimlik özelliğidir. Nitekim Verkuyten (2005, 2009) etkin kimliğe dair dört boyut sunarak kimliğin kapsamını yorumlamıştır. Bu boyutlar; Olma (being), Hissetmek (feeling), Yapma (doing) ve Bilme (knowing) boyutlarıdır. Bu dört boyut karşılıklı davranışlarda kişinin kullandığı davranışsal dağarcık olarak ta görülebilmektedir (Yayak, 2018). Nitekim bu kuramda da bilinçli bir farkındalık süreçleri ile etnik kimliğin öğelerinin işlenmesi ile kişinin kendi davranışlarının farkına varacağı vurgulanmaktadır.

Bahsedilen etnik merkezilik, kültürel üstünlük, kültürel katılık gibi durumlara da sebebiyet verebilecektir ki, bu durumların RPD uzmanlarında da olması muhtemeldir. Uzmanların kültürel kimlik algılarının öğelerini hem toplumsal uyum hem de mesleki yetkinlik açısından makul - geçerli düzeylerde tutabilmeleri önemlidir. Bu süreçlerin RPD uzmanı tarafından bilinçli bir şekilde farkına varılması mümkün olmadan, avantaj - dezavantaj noktalarında değerlendirmek mümkün olamayacaktır. Aşırı etnik merkezilik, katılık psikolojik danışmanın kendi kültürel dünyası içinde hapsolmasına yol açabilecektir. Bunun sonucunda RPD uzmanının, danışanın kültürünü anlaması ve onun algı dünyasının içine girmesi mümkün olmayacaktır (Akalin ve Türküm, 2021). İnsanların kendi kültürlerini diğer kültürlerden mutlak üstün görmeleri durumu nadir kültürler için geçerlidir ve aidiyet, kabulleniş, yapılarına uygunluk, benimseme gibi faktörlerden dolayı çoğu insan kültürel karşılaştırmaları fazla yapmamaktadırlar. Kültürün unsurlarının, ülke - coğrafya özelliklerinin farklılaşması da bu karşılaştırma üst - alt görme

durumlarını makul düzeyde tutmaktadır. Diğer kültürleri üst - alt görme algıları kadar kültürel katlıkları da kişinin farklı kültürlerle tanışmamasına bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir (Triandis, 2002; akt: Leong ve Santiago 1998). Bilinç farklılığına bağlı olan kültürel farklılaşmaları, alt - üst kültür tanımlamaları ekseninde yorumlamak, ötekileştirme boyutuyla yıkıcı bir bakışa kaynak olabilmektedir.

Bilincin hayata, topluma insanlara karşı farklı boyutları ve derinlikleri vardır. Kültürün ilerilik ve geri kalmışlık gibi bir ölçütü tasnif edilmesinin sorgulanması kadar, ölçütleri kimin seçeceği ve nelerin seçileceği de önemlidir. Kültüre duyarlı RPD hizmetlerinin gerekliliklerini sağlamada; danışanın bilinç düzeyine göre hakikatlerini ve benliğini hayata taşımasına yardımcı olmak için o bilinç düzeyinde ve benlik yapısına uygun müdahaleler seçebilmek gereklidir. Tek bir yaklaşım tüm bilinç durumları üzerinde eşit derecede etkili olmayacaktır. Kültüre duyarlı RPD hizmetlerinde farklı bilinç boyutları ve durumlarına göre müdahalelerin seçilebilmesi sayesinde bu hizmetler farklı kültürden gelen kişiler içinde geçerli, verimli hale gelebilecektir. Nietzsche'nin "Karşıdaki kişiyle konuşmaya başlamadan önce ona bir soru sorarım, sorunun cevabı hangi derinlikten gelirse, cümlelerimi ona göre seçerim" ifadesinde ki gibi, danışanın bulunduğu yeri bilerek, tanıyarak danışanın "bulunduğu yere katılmak" mümkün olabilecektir. Danışanların kültürel bilinç, farkındalık açısından buldukları yerler aynı zamanda danışmanlarında kendi benliklerinde belki de hiç bilemedikleri, göremedikleri belki geçtikleri yerlere karşılık gelebilecektir. Nitekim özellikle varoluşçu, psikanalitik ve duygu odaklı yaklaşımları kullanan uzmanların hikâye, roman, deneme türündeki eserleri de danışanları sayesinde varmış oldukları farkındalıkları, bilince kavuşan gölge yanlarını bize gösterme açısından önemli eserlerdir.

RPD uzmanının hem kendi kültürel kimlik öğelerine dair, hem de danışanların kültürlerine dair farkındalığının artması sayesinde daha sağlıklı bir kalıcılık - değişim dinamiğine erişmiş bir asli kimlik - kültürel kimlik algısı elde edilebilecektir. Bilinçli şekilde elde edinilen kültürel kimlik öğelerinin kendini geçmiş öğrenmelere, yaşantılara, varoluşsal unsurlara bağlaması sayesinde daha güçlü şekilde bireyin asli kimliğinde bunlar yer edinebilecektir. Bu duruma insan fizyolojisinden benzer bir örnek verebiliriz. Kemiklerin kırılmış ve yeniden kaynamış kısmının kemiğin diğer benzer yerlerine göre daha sağlam olması, aynı şekilde yaralanmış ve yenilenmiş dokunun da derinin

diğer bölümlerine göre daha sağlam olması durumu vardır. Yaralanan, zarar görülen unsurlar üzerinde sağlanacak bilinçli farkındalık mevcut durumu yapı ve süreçleriyle daha sağlam hale getirebilmektedir. Kırılan, yaralanan ya da farkındalıkla dikkatin, gerekli keşfedici sorgulamaların gerçekleştiği bağlar, kendini birçok yönden daha güçlü şekilde yeniden inşa edebilecektir. Nietzsche'nin "Beni yıkamayan her şey, beni daha da güçlendirir" ifadesindeki gibi; yıkılma riskine maruz kalan ama ayakta kalma dinamiklerine sahip olup ayakta kalan unsur, ayakta kalmasını sağlayan unsurlarını ve yıkılma riskine neden olan unsurları bilip (fırsatlar -tehditler, güçlü - zayıf yanlar analizi) her iki boyuta da güçlendirme yaptığı takdirde daha güçlü bir hale gelebilecektir. Yukarıda kültürel öğelerin değişmesine yönelik bakışta da aynısını görmek mümkündür. Kültürel öğeler değişiyorsa ya eski öğeler yanlış, eksik kaldığı için olumlu yönde değişiyordur ya da kültürel öğeler diğer unsurlara karşı dayanıksız kalmıştır ki olumsuz yönde değişiyordur. Her halükarda bu değişimin analizi güçlü - zayıf yönleri bizlere verebilecektir. Bu olguya savaş tarihinden bir örnekte verebiliriz. Savaş alanından merkez üsse geri dönebilen uçakların incelemesi yapan uzmanlar, uçakların vurulan yerlerinden ziyade vurulma işareti olmayan yerlerine güçlendirme yapmaktadırlar. Nedeni ise; uçak vurulduğu halde merkez üsse geri dönebilmişse bu vurulan yerlerin hayatiyeti yoktur önemli olan bu yerlerin dışında kalan yerlerin güçlendirilmesidir. Nitekim düşen uçakların bu tarz analizinin yapılması çok zorken, vurulduğu halde düşmeyen uçaklar Nietzsche'nin "Beni yıkamayan herşey beni daha da güçlendirir" sözündeki gibi daha güçlü olunması gereken yerler hakkında bizlere verebilecektir. Bunun için elimizdeki ölçütlerin olması önemlidir. Yeter ki toplumların elinde tarihten, psikolojiden, edebiyattan, dinden vb alacakları yerel, kültürel, evrensel ölçütler olsun, bunlar sayesinde farkındalık kazanıp güçlenme, değişme kapıları aralanabilecektir.

Kişinin kültürel öz farkındalığı kazanmasında, kimlik kazanma - geliştirme teorilerinin önemi büyüktür. Kültüre duyarlı perspektiften hizmet sunacak olan psikolojik danışmanların, danışanlarını daha iyi anlamaları için kültürel kimlik teorilerini ve modellerini bilmeleri fayda sağlayacaktır. Bireylerin kültürel kimlikleri ergenlik döneminde şekillenmektedir. Kültürel kimlik, sağlıklı bir benlik kavramının gelişimi ve kültürel sosyalleşme için öncelikli bir kazanımdır. Phinney (1996)'in geliştirdiği etnik kimlik modelinde etnik kimlik; bir etnik gruba mensubiyetin hissettirdiği önem ve bu grupla

ilişkilendirilen tutum ve duygular olarak aşamalar halinde tanımlanmıştır. Genç ergenlerin böyle bir kimliğe ihtiyaçları olmadığı, böyle bir kimliğe ilgi duymadıkları veya böyle bir kimliği alakasız buldukları için kötü tanımlanmış bir kimlik gelişimi durumu yaşayabilecekleri de belirtilmektedir. Tabii ki bahsedilen bu durum toplumsal önceliklere, aile yapılarına göre büyük oranda değişiklik gösterebilecektir. İncelenmemiş, sorgulanmamış veya dağınmış etnik kimliğin ilk aşamasında ergenlerin, önemli aile üyelerinin, William Glasser'in kavramıyla bireyin nitelikler dünyasında yer alan bireylerin, etnik kimliklerini keşfetmeden üstlenmeleri ya da medyaya ve popüler kültüre nüfuz eden basmakalıp kimliklerini içselleştirme durumları olabilecektir. İkinci aşamada kimliğin keşfi ve ardından menşei - kök - asli kültürün baskın kültürden farklılaşması belirginleşmektedir. Moratoryum olarak adlandırılan bu aşamada ergenler, kültürel varlıklar olarak kim olduklarına dair kişisel bir anlayış oluşturmaya başlayıp, duygusal deneyimler ve hızlı bir kişisel - kültürel farkındalık duygusunu kazanırlar. Modelin son aşamasında bireyler, güvenli bir kabullenilme ile kimliklerinin farklı ortamlarda onaylanan kabul duygusunu yaşarlar, bununla birlikte çok kültürlülük konusunda bilinçli farkındalık ile kültürler arası sosyalleşme etkileşimleri içine girerler. Bu aşamada ergenler, güvenli grup üyeliği duygusuna, kendi içinde bulunduğu gruba ilişkin gerçekçi değerlendirmelere sahip olurlar. Diğer gruplarla ilişkilerinde de kabullenme ve olumlu katılımdan (entegrasyon) - ayrılıkçılık tercihine kadar geniş bir yelpazede duruşlarını sergileyebilirler ve duruşlarının altındaki gerekçeleri mantıklı bir rasyonellik içinde sunabilirler.

Phimney'in kuramında vurgulanan kültürel kimlikleri keşfetmeden üstlenmek olgusu, sadece inanma düzeyinde bir aşinalığı ve model alma tarzında taklitçi, kültürel dışavurumları, etkileşimlere neden olabilecektir. Keşif süreci ile elde edilen bilgilere dayalı kimlikler sayesinde aidiyetin sağlanması ve bireyin etkileşimlerinde kendini uygun şekilde konumlandırması mümkün olabilecektir. Taklit durumunda olan inançların, düşüncelerin, ritüellerin farklı ortamlara, zamanlara uyarlanabilmesi bu nedenle tam sağlıklı olamayabilecektir. Bilinçli bir farkındalık ile elde edilen inançlar, düşünceler bu nedenle daha çok uyarlanabilme, içselleştirilebilme ve kendini sanat, edebiyat gibi soyut düzeyde yansıtabilme kapasitelerine sahip olurlar.

İnanma ve bilme arasındaki bu farklılık bireyin kendiliğinin oluşumunda önemli bir ayrımı içermektedir. C. G. Jung (İMDB, 1959; Medyascope, 2018)

ile yaşlılığında yapılan bir canlı bir söyleşide Jung'a "Tanrıya şu an inanıyor musunuz?" sorusu yöneltilir, Jung: "Şu an mı?, Cevaplaması zor, Biliyorum. İnanmama gerek yok. Biliyorum." cevabını verir. Söyleşinin ilerleyen kısımlarında Jung inanma ve bilme farkını şu şekilde açıklamıştır; "İnanç sözcüğü benim için çok zor bir şey. Ben inanmam. Belirli hipotezler için mantıklı sebeplerim olmalı. Bir şeyi biliyorsam, biliyordumdur. Ona inanmama gerek olmaz. Bir şeye inanmam daha makul olacak diye o şeye inanmama izin vermem. İnanmam. Ancak belli bir hipotez için kafi derecede kanıt varsa, onu doğal olarak kabul ederim." Jung'un bilinçdışı süreçlerle ilgili kendi kişisel deneyimleri ve danışanlarıyla ilgili tecrübeleriyle birlikte kolektif bilinçdışı süreçlerinde, Tanrıyla ilgili inanma boyutundan bilme boyutuna geçtiğini söyleyebiliriz. Babası reformist bir kilise papazı olan Jung'ın annesi de ilahiyatçı birinin kızı olmasına rağmen kendisi inanma boyutunu - bilme boyutuna çevirebilmiştir. İnanma ve bilme arasındaki farkındalık sürecinin asli kimlik, kültürel kimlik algılarına uyarlanabilmesi sayesinde danışmanlık sürecinde hem danışan hem de danışman çok boyutlu bir bilinç zenginliğinde buluşma potansiyelini yakalayabileceklerdir.

Phimney'in modelinin ilk aşamasında, bireylerin asli kimliklerini keşfetmeden üstlenmeleri yada medyaya ve popüler kültüre nüfuz eden basmakalıp kültürel kimlik unsurlarını içselleştirmeleri, muhafazakar süreklilik (kültür robotluğu) ve/veya komplekslerle kendini ortaya koyabilecektir. Psikolojik danışmanın hem kendi asli kimliğiyle ilişkisinin temini hem de diğer kültürel kimliklere sahip olan bireylerle ilişkisini belirli bir konuma yerleştirebilmesi için üçüncü aşama düzeyine gelmesi gerekmektedir. Maalesef birçok psikolojik danışmanın modelin ilk aşamasında olduğunu söyleyebiliriz. Mevcut psikolojik danışma kuramlarının asli kimliğimize ait unsurlardan oluşmaması da bu kuramları uygulayan danışmanları, popüler baskın ana akım psikolojinin kültürel unsurlarının bir taşıyıcısı haline getirmektedir. Asli kimlik unsurlarının içselleştirilmeden taklit - model alınarak uygulanması ile birlikte, boş - eksik - yetersiz kalan noktaların popüler kültür unsurlarıyla telafi edilmesi de karşımıza uyumsuz, kompleksli yapıları çıkarabilmektedir.

Asli kimlik unsurlarının içselleştirilmesi önemli olmakla birlikte, ülkemizin geneli büyük ölçüde kapsayana asli kimlik unsurlarıyla, "Türk kültürü" kavramıyla nelerin kast edildiğine dair netlikler bulunmamaktadır. Ülkemizin geleneksel - modern (muhafazakar - seküler) yaşam tarzları

arasındaki salınımın etkileri başta aile olmak üzere, siyaset, eğitim, din gibi temel kurumlar ve süreçler düzeyinde az düzeyde ortak, fazla miktarda da farklı görünüşleri ortaya koymaktadır. Bu salınımın iki uçlara doğru kaymasına neden olan iç - dış unsurların etkisiyle normlara bağlı kimliklerin ve rollerin daha fazla çatıştığı ortamlar oluşmaktadır. Bu durum doğal olarak RPD alanında da önemli zorluklar yaratmaktadır.

RPD alanının kendisinin dayandığı ilkeler, kuramlar kültürden bağımsız olmayıp, bireyin iyilik halini veya optimal işlevselliğini, ruh sağlığının değişimini, uygun danışan-danışman ilişkisini, etik kurallarını tanımlayan ideolojik bazı sistemlere dayanmaktadır. Gelişimsel rehberlik hizmetlerinin dayandığı kuramlar ve psikolojik danışma - psikoterapi kuramlarının dayandığı kuramların arkasında yer alan gömülü dünya görüşleri, insan modelleri doğal olarak asli - kültürel kimlik algılarıyla etkileşime geçtiklerinde farklı sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Hem RPD alanında hem de ülkemizin kültürel mozaïği kapsamında çok değişkenli çatışma - örtüşme içeren durumlar ortaya çıkmaktadır. Danışmanlık süreciyle bireyin yaşantısına dahil edilen - birey tarafından modellenen davranışlar bazı durumlarda yukarıda bahsedilen kompleks, bütünlük taşımayan bir şekilde iğreti durumlara neden olabilmektedir. Sosyal yaşamda yaşadığımız kültürel davranış problemlerinin benzerleri bu nedenle danışmanlık süreçlerinde de ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle geleneksel - modern kavramlarla özetlenebilecek kültürleri tanımlamak ve bu kültür gerçekliklerinin modern psikolojik danışma hizmetlerinde nasıl ele alınabileceğini incelemek önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, RPD öğrenci - öğretmenlerinin çok kültürlülük yetkinlik durumlarını ve kültürel kimlik algılarını incelenmesi suretiyle yerel tanımlayıcı - bütünleştirici kültürel çalışmalarının gerekliliğine ve RPD alanı açısından ihtiyacının vurgulanmasına bir katkı sunulması amaçlanmıştır. Asli kimlik unsurlarının ortaya çıkarılmasına duyulan ihtiyacın devamında kimliğin kültürel, kuramsal boyutlarla RPD ve çok kültürlü eğitim alanında uygun şekilde ele alınabilmesinin de önü açılacaktır.

2.YÖNTEM

RPD öğrenci ve öğretmenlerinin kültüre duyarlı yeterliliklerinin ortaya konması amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada nicel ve nitel desenlerin bir arada olduğu açılımlayıcı karma yöntemler deseni kullanılmıştır. Nicel verilerin toplanmasında RPD öğrencileri için Kültürlerarası Duyarlık Ölçeği, RPD öğretmenleri için Çok Kültürlü Psikolojik Danışma Yeterlilikleri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın nicel verilerini genişletmek için durum deseni kalkışlı, yarı yapılandırılmış görüşme formlarıyla yapılan görüşmelerle katılımcıların kültürel duyarlılık algılarına etki eden kültürel kimlik algıları incelenmiştir.

2.1.Veri Toplama Araçları

2.1.1. Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği

Kültürlerarası Duyarlık Ölçeği, öğretmen adaylarının kültüre duyarlılığını ölçmek amacıyla G.M. Chen, Starosta ve G. Chen, (2000) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinal formu 5’li likert tarzında ve 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçek kültürlerarası etkileşime katılım, kültürel farklılıklara saygı duyma, kültürlerarası etkileşimde özgüven, kültürlerarası etkileşimden zevk alma ve kültürlerarası etkileşime özen gösterme olmak üzere toplam beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçme aracının Türkçeye uyarlaması ise Üstün (2011) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin dil denkliği için hesaplanan korelasyon değerleri; kültürlerarası etkileşime katılım alt ölçeği için $r = .81$, kültürel farklılıklara saygı duyma alt ölçeği için $r = .62$, kültürlerarası etkileşimde özgüven alt ölçeği için $r = .67$, kültürlerarası etkileşimden zevk alma alt ölçeği için $r = .62$ ve kültürlerarası etkileşime özen gösterme alt ölçeği için $r = .58$ olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin geçerliği için hem açılımlayıcı hem de doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Analizler sonucunda ölçeğin Türkçe formunun tek boyuttan oluşmasına karar verilmiştir. Ayrıca orijinal formundaki 19. maddenin faktör yük değeri düşük olmasından ötürü Türkçe formundan çıkarılmış ve ölçek 23 madde ve tek boyut olarak değerlendirilmiştir. Ölçeğin güvenilirliği için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı $.90$ ’dır. Ölçeğin madde toplam korelasyon değerleri ise $.21$ ile $.70$ arasında değişmektedir (Üstün, 2011). Bu araştırma için ölçeğin rehber öğretmen adaylarına (okul psikolojik danışmanı) uygulanmasını takiben hesaplanan iç tutarlılık katsayısı $.80$ ’dir.

2.1.2.PDR Öğretmenleri İçin “Çok kültürlü Psikolojik Danışma Yeterlilikleri Ölçeği” (ÇPDYÖ)

Çok Kültürlü Psikolojik Danışma Yeterlilikleri Ölçeği, psikolojik danışmanların, çok kültürlü psikolojik danışma yeterliliklerinin değerlendirilmesi amacıyla Özer (2015) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek geliştirme sürecinde literatür taranarak, benzer ölçme araçları incelenmiş ve odak grup çalışması ile maddeler oluşturulmuştur. Madde havuzundaki maddelere uzman görüşü ile son şekli verilmiş ve 62 maddeden oluşan ölçek formu ile 332 psikolojik danışmandan veri toplanmıştır. Elde edilen veriler açımlayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Tüm analizler sonucunda ÇPDYÖ için 11 maddeden oluşan beceri, 9 maddeden oluşan farkındalık ve 6 maddeden oluşan bilgi alt boyutları şeklinde 3 faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Aynı veri seti ile birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, gerçekleştirilen bazı modifikasyonlarla üç faktörlü yapı doğrulanmış, yapıya ilişkin uyum indekslerinin iyi uyum değerlerine sahip olduğu görülmüştür (X²/sd: 2.51; RMSEA: .07; NFI: .92; NNFI: .95; CFI: .95; IFI: .95; GFI: .85; AGFI: .83; SRMR: .06). Gerçekleştirilen ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizinde ise üç faktörün çokkültürlü yeterlik olarak isimlendirilen üst faktörde birleştiği gözlenmiştir.

2.1.3.Nitel Veriler İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırmanın nitel verileri, yarı-yapılandırılmış görüşmelerle elde edilmiştir. Patton (2014) “İnsanlarla, doğrudan gözlemleyemediğimiz şeyleri bulmak için görüşme yaparız. Duyguları, düşünceleri ve niyetleri gözlemleyemeyiz. Bir gözlemcinin olmadığı durumları gözlemleyemeyiz. (...) Bu gibi şeyleri öğrenmek için insanlara sorular sormalıyız.” ifadesiyle nitel çalışma amaçlarıyla, görüşmenin fonksiyonları ortaya koymuştur. Araştırma amacına uygun şekilde nicel verilerin genel eğilimi ortaya koyduğu durumlarda, görüşme soruları amaca ulaşmak için gerekli genişleme alanının araştırmacıya sunmaktadır.

Nitel veri analizi, ham verilerin bulgulara dönüştürülmesi ve yorumlanması süreçlerini içerir. Veriler, içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. İçerik analizi; araştırma yapan bir kişinin diğer kişilerin ortaya koymuş oldukları iletişim materyallerini belli ölçütlere göre ele alıp incelemesidir (Tavşancıl, 2001). İçerik analizinde, yazılı verilerin belirli bir

problem veya amaç bakımından sınıflandırılması, özetlenmesi, bunlardan bir anlam ve yorum çıkarılması esastır. Analizde, mesajlardan bir anlam çıkarımında bulunma söz konusudur. İçerik analizi, bir materyalin içeriğini sadece materyal bazında çözümlenmeyip, materyal ötesi içerik ile de ilişki kurmayı hedefler. Materyal ile içerik arasında bir ilişkinin var olduğu ve bu ilişkinin ortaya çıkarılması içerik analizinin amacıdır. Araştırmacı içerik analizi sayesinde, analitik çıkarsayıcı süreçlerle nesnel – sistematik bulgulara ulaşabilmektedir (Bilgin, 2014).

Araştırma problemleri çerçevesinde hazırlanan sorular RPD öğrenci – öğretmenlerine yönlendirilerek, gelen cevaplar üzerinde içerik analizi yapılmıştır. Tema oluşturabilecek düzeyde olan cevap kümeleri değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmanın geçerliliğini arttırmak içinde katılımcılardan doğrudan alıntılar yapılmıştır. Bir görüşün kime ait olduğunu tanımlayan kişisel bilgiler kodlanarak parantez içinde verilmiştir. RPD öğrencileri için sıra nosu, sınıf düzeyi, cinsiyet (L-Rpd01_1_K), öğretmenler için sıra no, kıdem, cinsiyet şeklinde kodlanmıştır (Rpd01_5_K).

2.2.Araştırma Süreci

Araştırma süreci üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Bütün aşamalar Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen SBA-2018.7633 nolu proje kapsamında yürütülmüştür. RPD öğrencileri ve öğretmenlerinin farklı koşullara sahip olmalarından dolayı veri toplama da farklı çok kültürlülük - kültüre duyarlık ölçekleri kullanılmıştır. Nicel veri toplama ve analiz süreçlerinden sonra katılımcıların kültüre duyarlı yeterliklerine etki eden Kültürel Kimlik Algılarını öğrenebilmek için yarı yapılandırılmış görüşmeler düzenlenmiştir.

2.3. Çalışma Grubu

PDR öğrencilerinden oluşan çalışma grubu, Kayseri ilindeki bir üniversitede 2019–2020 yıllarında rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programında öğrenim gören tüm sınıf düzeyindeki öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışma grubunun seçimi için seçkisiz olmayan örnekleme türlerinden uygun örnekleme yöntemi (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2011) kullanılmıştır. Çalışmaya 161 kadın, 44 erkek olmak üzere toplam 205 kişi katılmıştır.

Katılımcıların sınıf düzeylerine göre sayıları; birinci sınıftan 60, ikinci sınıftan 37, üçüncü sınıftan 54 ve dördüncü sınıftan 54 kişi olarak değişmektedir.

PDR öğretmenlerinden oluşan çalışma grubu, Kayseri ilindeki okullarda 2019–2020 yıllarında görev yapan okul rehber ve psikolojik danışmanından oluşmaktadır. Çalışma grubunun seçimi için seçkisiz olmayan örnekleme türlerinden uygun örnekleme yöntemi (Fraenkel ve diğerleri, 2011) kullanılmıştır. Çalışmaya 180 kadın, 64 erkek olmak üzere toplam 244 kişi katılmıştır. Katılımcıların %97,5'i mezun oldukları lisans programlarına isteyerek geldiğini, %2,5'inin ise gönüllü olarak gelmediğini belirtmiştir.

Çalışmanın PDR öğrenci ve öğretmenlerinden oluşan nitel desenli kısmında gönüllülük esasına dayanarak katılımcılar alınmıştır.

2.4.Nicel Verilerin Analizi

Verilerin analizi için SPSS 22 paket programı kullanılmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri için betimleyici istatistikler uygulanmıştır. Verilerin analiz edilmesi için öncelikle katılımcıların ölçme aracından aldıkları puanların normalliği test edilmiştir. Normallik varsayımının tespiti için örneklem sayısı, Shapiro-Wilk sonuçları ve basıklık-çarpıklık değerleri incelenmiştir. Shapiro-Wilk ve basıklık çarpıklık sonuçlarına göre Kültüre Duyarlılık Ölçeği'nin alt ölçeklerinden alınan puanlarının normal dağılmadığı gözlenmiştir ($p<.05$). Dolayısıyla verilerin analizi için parametrik olmayan Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır.

3.ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. RPD Lisans Öğrencilerinin “ Kültürlerarası Duyarlılık” Durumları

Tablo 1: Katılımcıların demografik özelliklerine dair sayılar ve yüzdeleri

		n	%
Sınıf	1. Sınıf	60	29,3
	2. Sınıf	37	18,0
	3. Sınıf	54	26,3
	4. Sınıf	54	26,3
Cinsiyet	Kadın	161	78,5
	Erkek	44	21,5
Bölümü İsteyerek Tercih Edip Etmeme Durumu	Evet	166	81,0
	Hayır	39	19,0
Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul	60	29,3
	Ortaokul	30	14,6
	Lise	53	25,9
Anne Eğitim Düzeyi	Önlisans/lisans/lisansüstü	62	30,3
	İlkokul	107	52,2
Anne Eğitim Düzeyi	Ortaokul	38	18,5
	Lise	43	21,0
	Önlisans/lisans/lisansüstü	17	8,3
Yaşamını Geçirdiği Yerleşim Yeri	Köy – Kasaba	21	10,2
	İlçe	42	20,5
	İl	57	27,8
	Büyükşehir	85	41,5
Aile Modeli	Demokratik	68	33,2
	Tutarsız	21	10,2
	Otoriter	34	16,6
	Koruyucu	80	39,0
	İlgisiz	2	1,0

Tablo 1 de yer alan demografik veriler incelendiğinde sınıf düzeylerine göre katılımcı sayılarının birbirine yakın olduğu görülmüştür. Cinsiyet değişkeni açısından, kız öğrenciler sınıflarda %78 oranında çoğunluktadırlar.

Katılımcıların “Bölümü İsteyerek Tercih Edip Etmeme Durumları”na bakıldığında katılımcıların %81 oranında bölüme isteyerek geldikleri görülmektedir. Baba eğitim durumlarında en yüksek oranı %30,3 ile önlisans, lisans ve lisansüstü eğitim alanlar, sonrasında da %29,3 oranında da ilkokul mezunları, % 25,9 ile lise mezunları izlemektedir. Anne eğitim düzeyinde ise en yüksek oran %52 ile ilkokul mezunlarında akabinde %21 ile lise mezunları, % 18 ile ortaokul, %8 ile önlisans, lisans ve lisansüstü mezunu anneler gelmektedir. Katılımcıların yaşamlarını geçirdikleri yerleşim yerlerine göre dağılımlarına bakıldığında % 41 büyükşehir, %27 il, % 20 ilçe ve yüzde %10 köy - kasaba cevaplarının verildiği görülmektedir. Katılımcıların yetiştikleri ailelerini, aile modellerine göre tanımlamaları istendiğinde, % 39’u koruyucu, % 33’ü demokratik, % 16 sı otoriter, %10 u tutarsız %1 i ilgisiz aile olarak tanımlamıştır.

Tablo 2: Katılımcıların cinsiyet ve bölümü gönüllü tercih edip etmemelerine göre kültüre duyarlılık düzeyine ilişkin t testi sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken	n	$\bar{X}$	S	t	p	
Kültüre duyarlılık	Cinsiyet	Kadın	161	91,4224	9,08	1,044	,297
		Erkek	44	89,8409	8,17		
	Bölüme gönüllü tercih etme durumu	Evet	166	91,6024	8,35	1,732	,085
		Hayır	39	88,8718	10,77		

Katılımcıların cinsiyet ve bölümü gönüllü tercih edip etmeme durumlarına göre kültüre duyarlılık düzeyleri Tablo 2 de verilmiştir. T testi sonuçlarına göre kültüre duyarlılık düzeyleri ile cinsiyet ve bölümü tercih etme durumları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 3: Bağımsız değişkenlere göre kültüre duyarlılık düzeyine ilişkin ANOVA sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken	KT	sd	KO	F	p
Sınıf düzeyi	Kültüre duyarlılık	886,442	3	295,481	3,887*	,010
Yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim yeri	Kültüre duyarlılık	301,847	3	100,616	1,275	,284
Anne eğitim düzeyi	Kültüre duyarlılık	245,056	3	81,685	1,031	,380
Baba eğitim düzeyi	Kültüre duyarlılık	165,401	3	55,134	0,693	,558
Aile Modeli	Kültüre duyarlılık	494,189	3	123,547	1,577	,182

Tablo 3 incelendiğinde psikolojik danışman adaylarının kültüre duyarlılığı incelendiğinde sınıf düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farkın olduğu ancak katılımcıların yaşamlarını geçirdiği yerleşim yeri, anne-baba eğitim düzeyi ve aile modellerine göre bir farkın olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte kültüre duyarlılık ölçeği için hesaplanan F değeri ($F=3,887$, $p<,01$) ilgili ölçekte gruplar arasında ,01 düzeyinde anlamlı bir farkın olduğunu ifade etmektedir. Sınıf düzeyi puan ortalamaları arasındaki farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan TUKEY testi sonuçları Tablo 4’ te verilmiştir.

Tablo 4: Katılımcıların sınıf düzeylerine göre, kültüre duyarlılık puan ortalamalarına ilişkin TUKEY testi sonuçları

Sınıf_düzeıı	Ortalamalar arası			
	(J) sınıf_düzeıı	fark (I-J)	SS	p
1	2	3,16667	1,82259	,307
	3	,68519	1,63554	,975
	4	5,05556*	1,63554	,012
2	1	-3,16667	1,82259	,307
	3	-2,48148	1,86081	,543
	4	1,88889	1,86081	,741
3	1	-,68519	1,63554	,975
	2	2,48148	1,86081	,543
	4	4,37037*	1,67802	,048
4	1	-5,05556*	1,63554	,012
	2	-1,88889	1,86081	,741
	3	-4,37037*	1,67802	,048

*. $p < .05$

Psikolojik danışman adaylarının sınıf düzeyleri açısından kültürler arası duyarlılık puan ortalamaları arasındaki fark incelendiğinde birinci sınıf düzeyinde olan öğrenciler ile dördüncü sınıf düzeyinde olan öğrenciler arasında ,05 düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olduğu Tablo 4 te görülmektedir. Bu bulguya göre birinci sınıf düzeyinde olan öğrencilerin kültürler arası duyarlılık puan ortalamaları, dördüncü sınıf olan öğrencilerin ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksektir.

3.2.RPD Öğretmenlerinin Çok Kültürlü Psikolojik Danışma Yeterlilik Durumları

Bu bölümde katılımcıların sosyo-demografik özellikleri, Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği'nin alt boyutlarından aldıkları puanlar ile araştırma değişkenleri kapsamında yapılan analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 5: Katılımcıların demografik özelliklerine dair sayılar ve yüzdeleri

		n	%
Cinsiyet	Kadın	180	73,8
	Erkek	64	26,2
Lisans Mezuniyeti	RPD	194	79,5
	Diğer	50	20,5
Bölümü İsteyerek Tercih Edip Etmeme Durumu	Evet	238	97,5
	Hayır	6	2,5
Medeni Durum	Evli	153	62,7
	Bekar	91	37,3
Yetiştigi Aile Modeli	Demokratik	93	38,1
	Tutarsız	26	10,7
	Otoriter	48	19,7
	Koruyucu	77	31,6
Kendi Aile Modelini Tanımlaması	Demokratik Aile	200	82
	Koruyucu Aile	44	18
Mesleki Kıdem	1 – 3 Yıl	44	18
	4 – 6 Yıl	62	25,4
	7 – 9 Yıl	55	22,5
	10 – 13 Yıl	46	18,9
	14 – 17 Yıl	24	9,8
	18 yıl ve üstü	13	5,3

Tablo 5 te yer alan demografik verilen incelendiğinde cinsiyet değişkeni açısından kadın RPD öğretmenlerin erkek RPD öğretmenlerine göre sayısı lisans öğrencilerinde ki cinsiyet dağılımıyla orantısal benzerlik gösterdiği görülmektedir. Kadın öğretmenlerin oranı % 73,8, erkek öğretmenlerin oranı da %26,2 olarak tespit edilmiştir. Lisans öğrencilerinde bu durum % 78 e % 28 kız öğrenciler lehine gerçekleşmiştir. RPD alanını daha çok kız öğrencilerin tercih ettikleri sonuçlarına varılabilir.

Katılımcıların mezun oldukları lisans bölümlerine göre dağılımlarına bakıldığında % 79,5 (180) inin RPD alanından mezun olduğu diğerlerinin (%20,5, 50) farklı alanlardan geldiği görülmektedir. Katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında % 62,7 sinin (153) evli, % 37,3 ünün (91) bekar olduğu görülmektedir. Katılımcı RPD öğretmenlerinin yetiştikleri aile modellerini tanımlama durumlarına göre en yüksek oranın %

38,1 (93) ile demokratik aile, %31,6 (77) ile koruyucu aile, %19,7 (48) otoriter aile ve % 10,7 (26) ile tutarsız aile modelinde olduğu görülmektedir.

Katılımcıların şu an bir yetişkini oldukları aileleri ya da bekarlara göre kuracakları ailelerin hangi modele ait olacağına dair durumlarına göre %82 (200) ile demokratik aile, % 18 (44) ile koruyucu aile olarak tanımlamışlardır. RPD öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre dağılımlarına bakıldığında; % 25,4 (62) 4 - 6 yıllık kıdeme sahip olduğu, %22,5 (55) oranında 7 - 9 yıllık, % 18,9 (46) 10 - 13 yıllık kıdem, % 18 (44) 1 - 3 yıllık kıdem, % 9,8 (24) 14 - 17 yıllık kıdem, %5,3 (13) 18 yıl ve üstü kıdeme sahip oldukları görülmüştür.

Tablo 6: Katılımcıların cinsiyetine göre kültürlerarası duyarlılık düzeyine ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

Alt boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıraların Toplamı	U	p
Bilgi	Kadın	180	123,58	22243,5	5566,5	0,689
	Erkek	64	119,48	7646,5		
Beceri	Kadın	180	105,01	18902,5	2612,5	0,000
	Erkek	64	171,68	10987,5		
Farkındalık	Kadın	180	130,57	23502	4308	0,003
	Erkek	64	99,81	6388		

Tablo 6’da görüldüğü üzere, kadın ve erkek katılımcıların kültürlerarası duyarlılık düzeyleri arasındaki fark incelendiğinde, bilgi alt boyutunda anlamlı bir fark gözlenmezken, beceri alt boyutunda erkek katılımcıların; farkındalık alt boyutunda ise kadın katılımcıların sıra ortalamaları anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. ($p<.01$).

Tablo 7. Katılımcıların lisansına göre kültürlerarası duyarlılık düzeyine ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

Alt Boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıraların Toplamı	U	p
Bilgi	PDR	194	122,42	23750	4835	0,973
	Diğer	50	122,80	6140		
Beceri	PDR	194	121,34	23539	4624	0,610
	Diğer	50	127,02	6351		
Farkındalık	PDR	194	124,77	24205,5	4409,5	0,321
	Diğer	50	113,69	5684,5		

Tablo 7 de katılımcıların mezun oldukları lisans dağılımına dair betimsel istatistikler ve lisanslarına göre kültürler arası duyarlılık düzeyine ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir. Değişkenler arasında anlamlı sonuç bulunamamıştır.

Tablo 8 de katılımcıların medeni durum dağılımına dair betimsel istatistikler ve medeni durumuna göre kültürlerarası duyarlılık düzeyine ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların medeni durumuna göre kültürlerarası duyarlılık düzeyine ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

Alt boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıraların Toplamı	U	p
Bilgi	Evli	153	124,17	18998,5	6705,5	0,630
	Bekar	91	119,69	10891,5		
Beceri	Evli	153	131,36	20097,5	5606,5	0,011
	Bekar	91	107,61	9792,5		
Farkındalık	Evli	153	117,63	17998	6217	0,162
	Bekar	91	130,68	11892		

Tablo 8’de görüldüğü üzere, evli ve bekar katılımcıların kültürlerarası duyarlılık düzeyleri arasındaki fark incelendiğinde, bilgi ve farkındalık alt boyutlarında anlamlı bir fark gözlenmezken, beceri alt boyutunda evli katılımcıların sıra ortalamaları anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p<.05$).

Tablo 9’da katılımcıların aile durum dağılımına dair betimsel istatistikler ve aile durumuna göre kültürlerarası duyarlılık düzeyine ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların aile durumuna göre kültürlerarası duyarlılık düzeyine ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

Alt boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıraların Toplamı	U	p
Bilgi	Demokratik Aile	200	126,24	25248,5	3651,5	0,076
	Koruyucu Aile	44	105,49	4641,5		
Beceri	Demokratik Aile	200	129,15	25829	3071	0,002
	Koruyucu Aile	44	92,30	4061		
Farkındalık	Demokratik Aile	200	123,88	24775	4125	0,515
	Koruyucu Aile	44	116,25	5115		

Tablo 9’da görüldüğü üzere, demokratik ve koruyucu ailelerden gelen katılımcıların kültürlerarası duyarlılık düzeyleri arasındaki fark incelendiğinde, bilgi ve farkındalık alt boyutlarında anlamlı bir fark gözlenmezken, beceri alt boyutunda demokratik ailelerden gelen katılımcıların sıra ortalamaları anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p < .01$).

Tablo 10. Katılımcıların kendi aile modeline göre kültürlerarası duyarlılık düzeyine ilişkin Kruskal-Wallis testi sonuçları

Alt boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	Ki kare	sd	p
Bilgi	Demokratik Aile	93	120,78	2,618	3	0,454
	Tutarsız Aile	26	123,65			
	Otoriter Aile	48	110,86			
	Koruyucu Aile	77	131,44			
Beceri	Demokratik Aile	93	130,88	5,931	3	0,115
	Tutarsız Aile	26	116,60			
	Otoriter Aile	48	133,02			
	Koruyucu Aile	77	107,81			
Farkındalık	Demokratik Aile	93	130,58	5,933	3	0,115
	Tutarsız Aile	26	98,50			
	Otoriter Aile	48	111,20			
	Koruyucu Aile	77	127,90			

Tablo 10’da katılımcıların kendi aile model dağılımına dair betimsel istatistikler ve bu modellere göre kültürlerarası duyarlılık düzeyine ilişkin Kruskal-Wallis testi sonuçları verilmiştir. Değişkenler arasında anlamlı sonuç bulunamamıştır. Tablo 11’de katılımcıların kıdem dağılımına dair betimsel istatistikler ve kıdemine göre kültürlerarası duyarlılık düzeyine ilişkin Kruskal-Wallis testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların kıdemine göre kültürlerarası duyarlılık düzeyine ilişkin Kruskal-Wallis testi sonuçları

Alt boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	Ki kare	sd	p	Anlamlı fark
Bilgi	a. 1-3 yıl	44	116,97	6,541	5	0,257	
	b. 4-6 yıl	62	123,06				
	c. 7-9 yıl	55	120,78				
	d. 10-13 yıl	46	109,29				
	e. 14-17 yıl	24	149,54				

	f. 18 yıl ve üstü	13	142,62				
Beceri	a. 1-3 yıl	44	97	15,385	5	0,009	d > a
	b. 4-6 yıl	62	115,52				
	c. 7-9 yıl	55	121,05				
	d. 10-13 yıl	46	147,86				
	e. 14-17 yıl	24	146,58				
	f. 18 yıl ve üstü	13	114,08				
Farkındalık	a. 1-3 yıl	44	126,59	4,872	5	0,432	
	b. 4-6 yıl	62	126,49				
	c. 7-9 yıl	55	119,31				
	d. 10-13 yıl	46	123,13				
	e. 14-17 yıl	24	97,92				
	f. 18 yıl ve üstü	13	146,27				

Tablo 11’de görüldüğü üzere, farklı kıdem yıllarına sahip katılımcıların kültürlerarası duyarlılık düzeyleri arasındaki fark incelendiğinde, bilgi ve farkındalık alt boyutlarında anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Beceri alt boyutunda ise 10-13 yıl arası kıdeme sahip olan katılımcıların sıra ortalamalarının, 1-3 yıl arası kıdeme sahip katılımcıların sıra ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p < .01$).

3.3.RPD Öğrenci ve Öğretmenlerinin Nitel Araştırma Bulguları

3.3.1.RPD Öğrenci - Öğretmenlerinin Kültürel Kimlik Algıları

Bu bölümde, katılımcıların yarı-yapılandırılmış görüşmelerde sorulan açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar deşifre edilerek içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiş, bulgular araştırmanın alt problemi çerçevesinde kimlik algıları temasında üç kategori, kimlik algılarının danışmanlıkta kullanımında tek başlık olarak sunulmuştur. Kültürel kimlik algıları üç kategori altında sunulmuştur bunlar; idealist kültürel kimlik algıları, tepkisel kültürel kimlik algıları ve tükenmiş kültürel kimlik algılarıdır. Katılımcıların kültürel kimlik algılarımızın danışmanlıkta kullanımı konusuna verdikleri cevaplar, kültüre özgü danışmanlık yeterlilik algıları başlığı altında aktarılmıştır.

3.3.1.1 Katılımcıların İdealist Kültürel Kimlik Algularına Dair Bulgular

Kültüre duyarlılık yeterliliklerinde katılımcıların kültürel kimlikler, değerler konusundaki algıları, danışmanlık sürecinin şekillenmesindeki önemli faktörlerdendir. RPD uzmanının, adayının kendi kültürüne, hizmet verdiği kişilerin kültürlerine bakış açısı, kullanılan tekniklerden, müdahalelere, problem tanımlamalarına kadar birçok boyutu etkilemektedir. Katılımcılardan RPD öğrencilerinin ağırlıklı olarak İdealist Kültürel Kimlik algularına sahip bir şekilde yorumlamalar yaptığı görülmüştür. “Türk (Türkiyeli) olmanın anlamı sizin için nedir ?” sorusuna verilen cevaplar ağırlıklı olarak milliyetçi, idealist kimlik olarak cevaplanmıştır.

O “ Türk olmak benim için güçlü ve cesur olmayı ifade ediyor. Bunu bir üstünlük kurma amacıyla söyleyemiyorum ama bence bir Türk; vatani, bağımsızlığı söz konusu olduğunda gözünü kırpmadan bunun uğruna savaşıacak bir bireydir. Aynı zamanda Müslümanlığında verdiği bir etkiyle vicdanlı olmak anlamına da geliyor. Bu değerler günümüzde ne kadar mümkün ya da ne kadar mevcut tartışılır. Ama yardıma ihtiyacı olan toplumlara ilk bizim yardım eli uzattığımız örnekler yakın zamanlarda yaşandı” (L-Rpd03_4_K)

Bir katılımcı “Türk olmanın anlamı” sorusuna zengin kültürel birikimimize vurgu yaparak cevap vermiştir.

O Türk olmak benim için çok kültürlülüğü ifade ediyor. Yıllardan beri birçok ülkeyle iç içe yaşamış olmanın getirdiği kültür zenginliğini, kültür zenginliğinin yemek, giyim, düğün, kız alıp verme, gelenek ve göreneklere etkisini çağrıştırıyor. Aynı zamanda Türk deyince aklıma kardeşlik, birlik, beraberlik kavramları geliyor. (L-Rpd07_4_K)

O Türk olmak benim için birçok etnik kökenin birleştirdiği farklılıkların anlam kazandığı zengin bir etnik kimliği ifade ediyor. (L-Rpd02_2_K)

Kültüre duyarlılık açısından önemli olan değerleri vurgulayan bir katılımcı, bütüncül kimliğe vurgu yapmıştır.

O Müslüman bir millet olduğumuz geliyor ilk önce aklıma. Bunun dışında Osmanlının kudreti, İstanbul'un fethi, Çanakkale savaşı gibi tarihimiz geliyor. Kısacası aynı dil, aynı soy, aynı tarih, aynı vatan, aynı inanışlar, aynı adetlere sahip olunan bir toplum diyebilirim. Bunun dışında bir çok farklı kültürü de içerisinde barındıran ve bu kültürlerle bütünleşmiş tek olmuş bir millet

diyebilirim. Kısacası Lazıyla, Kürdüyle, Çerkeziyle bir bütün olan toplum olarak bir anlam buluyor bende. (L-Rpd05_4_E)

Katılımcı, bütünleştirici değerlerin bizim temel kimliğimiz olduğunu bunları yaşatmak gerekliliğini vurgulamıştır.

O Öncelikle mazisi kahramanlıklarla dolu bir vatan toprağına sahip olduğum için kendimi şanslı hissediyorum. Ortak değerlere ve tarihe sahip insanlarla aynı toprağı paylaşıyor olmak bir diğer kattığı his. Harmanlanmış ortak bir kültür, gelişen bir millet, maddi ve manevi ortak değerler, bize bırakılan değerli düşünce mirası, gençler olarak sürekli ilerleme gayretimiz benim için Türk olmak tanımının en önemli yansımalarıdır. Türk olmak bizlere bırakılmış yaşamış olduğum bu değerli vatana sahip çıkmak koruyup kollamak, daha ileriye taşımak, geçmişten gelen değerlerine sahip çıkmak anlamına gelmektedir. (L-Rpd011_3_E)

Türk toplumumuzun ilişkiselliğine, saygı değerine vurgu yapan bir katılımcı, aile kurumumuzu öne alan yorumlamalarda bulunmuştur.

O Türk olmak demek bana göre aileye manevi olarak bağlı olmak demek, saygılı olmak demek. Bir insan evine, ailesinden ne kadar ayırırsa o kendi için bir şey yapacağı gibi oranlı bir şekilde bağlı olduğu kadar da toplum için, toplumun refahı için bir şeyler yapacaktır. Toplumun temel yapı taşı olan aileye saygı ve bağlılık, topluma yani Türk kültürüne o kadar faydalı olacaktır. Son olarak Türk olmak demek bireyci ve bencil olmamak demektir. (L-Rpd012_3_K)

Türk olmayı samimi, sıcak yardımsever duygularla tanımlayan bir katılımcı öğrenci, kültüre duyarlı yaklaşımının temel dinamiklerini Türk olmak sıfatlarıyla aktarmıştır.

O Türk olmak bence misafirperver olmak, samimiyet ve güler yüz gibi sıcak tanımlanan duygulara eşdeğer. Ülkemde büyük bir kesimin milli duygularının yoğun olduğunu düşünüyorum. Aynı zamanda konuşmayı seven ve fazlasıyla yardımsever bir milletiz. (L-Rpd06_2_K)

Katılımcılar Türk olmakla ilişkilendirilen ve ilişkilendirilemeyen değerlerden bahsederken, kültüre duyarlı yaklaşımdaki danışmanın kendi dünya görüşünü empoze etmeme olayıyla ilişkili ve danışanın kendi kültürel değerlerini öne alan bir ilişkiel önceliği ortaya koymuşlardır.

O “Bence Türk olmakla en çok ilişkilendirilebilecek değerler, Misafirperverlik, yardımseverlik, güç, hoşgörü, samimiyet, özgürlük, bağımsızlık, güler yüzlülük, milliyetçilik, çalışkanlık, azim, kararlılıktır. İlişkilendirilemeyecek değerler ise, bencillik, sömürgecilik, boyunduruk altında yaşamaktır. (Rpd01_3_K)

O Bence Türk olmak; savaş yerine barışı, nefret yerine sevgiyi, baskı yerine hoşgörüyü, kişisel çıkarlar yerine tüm insanlığın çıkarlarını gözeten bir değerler sistemine sahip olmaktır. Ayrıca bu değerlerin Türk kültüründe yer alması farklı etnik kökenden insanlara karşı ayrımcılık yapmadan, ötekileştirmeden sosyal hayatın dostça sürdürülmesini sağlamaktadır. Buradan hareketle Türk olmak benim için, insancıl olmayı ve farklılıklara duyarlı olmayı ifade etmektedir. Bu dünya görüşünün asırlar boyu süregelen olması, tarihimizle gurur duymamı ve bize miras kalan bu kültürel değerleri yaşatmanın sorumluluğunu hissetmemi sağlamaktadır. (Rpd08_7_E)

Katılımcının “Ülkemizde yeni gelen birine Türk kültürünü nasıl anlatırsınız?” sorusuna verdiği cevapta, kültüre duyarlı yaklaşımının temel dinamikleri görülebilmektedir.

O Her türlü canlıya değer veren, sadece maddi kazanç yerine manevi doyuma da önem veren, zor durumda olan herkesin yanında olmayı bir sorumluluk olarak gören, her kesimden bireyi yargılamadan kucaklayan, sadece kişisel çıkarları değil toplumun çıkarlarını da gözeten, haksızlığa son vererek adaleti sağlamaya çalışan bir yaşam tarzına sahip bir kültürüz. (Rpd07_5_K)

3.3.1.2. Katılımcıların Tepkisel Kültürel Kimlik Algılarına Dair Bulgular

Katılımcılar Türk kimlik algılarına yönelik olarak getirmiş oldukları tepkisel cevapları ağırlıklı olarak sosyal medyaya yansıyan kültürel değerlerle ilgili olarak dile getirmişlerdir. Tepkisellik kodlamalarında, RPD öğrenci ve öğretmenlerin birbirlerine benzer tepkisel ifadelerde buldukları görülmüştür. Katılımcı “Türk olmakla ilişkilendirilen değerler nedir ?” sorusuna özlem dolu tepkisel bir cevap vermiştir.

O Eskiden olsa kanaatkârlık derdim ancak günümüzde giderek daha da fazlasını isteyen bir toplum olduk. İyi olan yanları var elbette ancak maddi tüketim açısından maalesef zarar verici olabiliyor (son model araba, telefon, lüks ev vs). Sadece kanaatkârlık konusunda değil diğer değerlerde de yozlaşma giderek artıyor maalesef. (Rpd03_5_K)

Bir katılımcı Türk olmanın milli değerlerle bağlantısını vurgulamış ve akabinde sürekliliğin sağlanamadığını belirtmiştir.

O Türk olmak bazı noktalarda gururlu hissettirebiliyor. Türk demek anlayışlı törelerine bağlı, sürekli bağımsızlığı için mücadele eden demektir. Bunun yanı sıra birçok devlet kurmuş aynı zamanda bu devletlerin hepsi yıkılmıştır. Bu

noktada dönüp evet her daim devlet kurabildik ama neden sürekliliğimizi sağlayamadık sorusuna cevap aramalıyız. (Rpd04_4_E)

Sosyal medyaya yansıyan yaşam değerleri üzerine eleştirilerini belirten katılımcılar, bunların kültür olmadığını ifade etmiştir.

O Türk yaşam kültürünün sosyal medyadaki yansımalarını gerçekçi bulmuyorum. Günümüz insanların sırf bir şeyleri göstermek olsun hava atayım diye paylaştığı içerikler kültür olarak tanımlanamaz. Şu an batılılaşmaya olan özenin gün geçtikçe artması doğallığımızı yitirmemize neden olmaktadır. (L-Rpd04_4_K)

O Sosyal medya bana sorarsanız Türk kültürünü çok farklı gösteren bir alem. Oradan Türkleri takip eden biri benim Türk toplumunun özellikleri için yazdığım şeyleri söylemez. Örnek verecek olursam yemekleri yapıp yapıp paylaşan insanlar bizim toplumumuz açısından hoş karşılanmamalı. çünkü biz komşusu açken tok yatan bizden değildir diyen peygamberin ümmetiyiz. Bu şekilde bizi dışarıya yanlış lanse etmektedirler. Oradan bakınca bu konuda hassasiyetlerinin olmadığını yada az olduğunu söyleyebilirim. (Rpd02_8_E)

O Her ne kadar varlığım Türk varlığına armağan olsun diyerek büyümüş olsak da yaşımız ilerledikçe durumun asla böyle olmadığını gördüm. Ne yazık ki ahlak edep kültür vatan millet diye naralar atsak da ülke olarak bizden bir cacık olmaz. Çünkü biz söyledikleriyle yaptıkları asla ama asla uyuşmayan ama ırkını övmeye ve sevmeye gelince kendini kaybeden zavallı bir ırk ve ülkeyiz. (Rpd06_10_E)

3.3.1.3.Katılımcıların Tükenmiş Kültürel Kimlik Algılarına Dair Bulgular

Katılımcıların kültür kimlik algılarına yönelik tükenmiş nitelikteki cevaplarını ağırlıklı olarak haberlere yansıyan kültürel değer çatışmaları çerçevesinde dile getirmişlerdir.

Öğrenci katılımcılar Türk olmanın anlamını yorumlarken “Eskiye, hayranlık durumu; maziye düşkünlük vb gibi tanımlamalarda bulunmuşlardır.

O “Türk olmak benim için tarihteki güçlü kişilerin inanılmaz hayat hikâyelerini ifade ediyor. Bir emeği, disiplini, sabrı, tutkuyu, kanalize olmayı, hoşgörüyü, inancı, saygıyı vb. temsil ediyor. Eskiler eskiden güzeldi. Şu anda evrensel bir topluluğa doğru gittiğimiz için eskiye nazaran daha önemsiz kalan bir mevzu. Eskiye hayranlık durumu.” (L-Rpd08_4_K)

Katılımcı geçmişe özlem ile artık gıpta eden bir kültür olduğumuzdan bahsetmektedir.

O “Doğu ile Batı arasında kalmış, her anlamda daha refah bir hayata kavuşma özlemi içerisindeyken aynı zamanda da kendi özünü unutmaya yüz tutmuş bir ülkedir benim içimde. Diğer ülkelerden insanlık, vatan sevgisi, misafirperverlik, merhamet, coğrafi güzellikler, köklü bir tarihi geçmiş gibi birçok konuda onlardan eksikimiz yok fazlamız var ama diğer ülkelere gıpta edecek halde olmaktır Türk olmak.” (RPD02_8_E)

Katılımcılar beklentilerle birlikte güncel durumu karşılaştırdıklarında aradaki farktan dolayı bezginlik, umutsuzluk sergilemektedirler.

O Türkiyeli olmak benim için sahip olmaktan çekinmediğim, utanmadığım veya pişmanlık duymadığım aksine gurur duyduğum bir değerdir. Fakat ne yazık ki günümüz şartları bazında konuştuğumda ülkem, benim ona verdiğim değeri bana vermediğini görüyorum ve üzülüyorum. (L-Rpd09_3_K)

O Benim için Türkiyeli olmak Doğu ve batı sentezinden oluşan bir karmaşa, sürekli bir kaosa maruz kalmayı ifade ediyor. (L-Rpd10_4_K)

O Özellikle doğu Anadolu’da fazla olmakla beraber diğer bölgelerde de görülen namus temizleme, töre cinayetleri, kadına olan adaletsiz bakış açısı bir kültürün parçası olmamalı. Yani Türkiyeli olmak medeniyet seviyesine uzakta kaldığımızı, iyi işe kötüyü ayırt etmeden, mantık ve bilimi kullanmadan ileri gidememeyi ifade ediyor bana. (L-Rpd13_4_K)

3.3.2. Katılımcıların Kültüre Özgü Danışmanlık Yeterlilik Algıları

Kültürel kimlik algılarının bünyesinde yer alan değerler, psikolojik danışmanlık sürecinde danışana kazandırılmak istenen özellikleri bünyelerinde barındırabilmektedirler. Bireylerin, kültürlerin, toplumların kimlik normları insanların temel ihtiyaç duyduğu bir norm olarak bunun eksikliğinin hissedildiği toplumlar için örnek, teknik olarak kullanılabilir. Katılımcıların kültürel kimlik algılarında yer alan değerleri danışmanlık açısından kullanabilme durumlarını öğrenebilmek için “Türk kültürüne ait görseller, imgeler ve değerler, farklı topluluklara danışmanlık yapmada nasıl kullanılabilir? Hangi toplumlar, kültürler, kimler, hangi problem grupları Türk kimlik imgelerinden, değerlerinden fayda sağlayabilirler? sorusu yöneltmiştir.

Toplumlar sahip oldukları değerler açısından diğer toplumlara imrenme – eleştirme yönünde tepkilerde bulunabilirler. Türk toplumunda baskın olan değerler, doğu – batı arasındaki özerk – ilişkisel denge kurma çabası gibi, bu

tarz bir ihtiyacı bulunan toplumlar için kültürel kimlik normlarımızı değerlendirmeye alınabilir.

PDR öğretmeni bir katılımcı, idealist söylem yapısında bunu ortaya koymuştur.

O Türk kimlik imgelerinden ve değerlerinden batı toplumları toplulukçu olan tarafları alabilir. Doğu toplumları ise bireyci olan tarafları alabilir. Bu değerlerin ikisi de bizde mevcut ve bu sayede danışmanlık sırasında esneyebilme olanağımızın olduğunu düşünüyorum. Örneğin bu sayede dengeyi Türk gibi yapmak şeklinde bir imgeden bahsedilebiliriz. (Rpd05_9_E)

Birçok katılımcı batının özerk yönlerine ilişkisel unsurların eklenmesinde kültürel değerlerimizden yararlanılabileceğini belirtmiştir.

O Özellikle Batı toplumlarında ilişkisel imgelerin kullanılabileceğini düşünüyorum. Çünkü Batı toplumlarında da çocuk ve yaşlılar bakıma muhtaç olduğu ve üretimde bulunamadığı için yük olarak görülüyor. (L-Rpd09_3_K)

O Hepimizin bildiği gibi ne tam toplulukçuluk ne de tam bireycilik sağlıklıdır. Bunun dengede olması önemlidir. Bireyci uçta bulunan bir danışanda diğer ucu görmesi ve farkındalık kazanması amacıyla kullanılabilir. Toplulukçu uçta bulunan bir bireyle ise değerler aşağı yukarı aynı olacağı için kolaylıkla kullanılabilir. (L-Rpd05_4_E)

Bir katılımcı milli kavramlarla ilgili değerlerin, arap kültüründen bireyler için işe yarayabileceğini ifade etmiştir.

O Suriyeliler, Araplar özgürlük anlayışımıza, toprak bütünlüğümüzü koruma çabamıza, ordumuza, millet anlayışımıza bakarak kendilerine örnek almalarını çok isterdim. İntihar, depresyon ve özellikle de kaygı bozukluğu gibi konularda çalışırken Çanakkale Zaferi ile ilgili görselleri Nene Hatun, Şerife Bacı gibi kişilerden bağlantı kurabilirdim. (L-Rpd14_4_K)

Kültürel görecelik kavramına değinen bir katılımcı, bu hususun danışmanlık süreçlerinde Türk kültürü ağırlıklı toplumlarda fayda sağlayabileceğini vurgulamıştır.

O Kültürel görecelik diye bir tabir var ve eğer danışan farklı bir kültürdence anlaması zor olacaktır. Çünkü her kültür kendi içinde anlamlı ve anlaşılır. Türk kültürünü tanıyan toplumlar ancak Türk kültür imgelerinden ve değerlerinden fayda sağlayabilir. İstisnai ortak kalıplar bulmak tabii imkânsız değildir ancak danışan ve danışman epey emek vermek zorunda kalacaktır. (Rpd09_9_E)

Bir katılımcı psikolojik danışmanlık mesleğiyle ilgili olarak bu değerlerin danışmanlık sürecinden kullanabileceğini belirtmiş ayrıca coğrafi olarak da örnekleme yapmıştır.

O Türk kültüründe hâkim olan hoşgörü, dürüstlük, cesaret gibi değerler aracılığıyla danışman danışanıla terapötik ilişki kurmakta, danışanın rahat edeceği bir ortam yaratmada, danışana rol model olarak onu cesaretlendirmede önemli adımlar atacaktır. Yine Türk kültürüne ait imgeleri kullanarak danışanla ilgisi yokmuş gibi duran olaylarda danışanı konuya dahil edebilir. Mesela danışan anti sosyal ise farklı bir kültürü ona tanıtarak merak duygusuyla danışanı girişime yönlendirebiliriz. Elbette ki Türkiye ye coğrafi açıdan yakın olan İran, Yunanistan gibi komşu ülkelerle Azerbaycan gibi Türk kültürüyle benzer özellikler gösteren toplumlar ve Türk kültürünün içerisinde yaşayan farklı kültürden toplumlar Türk değerlerinden daha çok fayda sağlayacaktır. (L-Rpd08_4_K)

Hangi problem alanlarında Türk kültürel kimlik değerleri işlevsel olur sorusuna bir katılımcı, aile kurumuyla örnek vermiştir.

O Aile yapısı çökmüş toplumlar Türk değerlerinden fayda sağlayabilirler çünkü Türkiye'de halen aile en değerli kavram ve kurumun başında gelmektedir. Bireyselleliğin önde olduğu toplumlarda da bu geçerlidir. Çünkü Türkiye toplumsal dayanışma ve yardımlaşma ilkelerine önem vermektedir. (L-Rpd06_2_K)

Bir katılımcı mozaik yapıda olan toplumlarda değerlerimizin işlevsel olabileceğini ifade etmiştir.

- O Bünyesinde birden fazla toplum barındıran kültürlerde Türk kültürüne dair değerler danışmada kullanılabilir diye düşünüyorum. Örneğin bünyesinde hem Türk hem Moğol hem de diğer Asyalı toplulukların olduğu toplumlarda Türklere dair değerlerin danışma sürecinde işlenebileceği kanısındayım. Örneğin doğaya yüklediğimiz anlamlar doğu kültürüne çok da zıt olmayan anlamlar.(Rpd04_4_E)*

Kültürel imgeler üzerinden hareket eden bir katılımcı, Kurt imgesinin metaforlaştırılarak kullanabileceğini örneklerle vurgulamıştır.

O Herkesin Türk imgesi denince aklına gelen tabi ki kurt figürüdür. Kurt figürü gücü, bağımsızlığı temsil etmektedir. Kurt miti kişinin güçlü yönlerini açığa çıkarmasına vesile olacak metaforlar barındırabilir. Bizlere yakın toplumlarda Kurt mitini kabullenmekte zorlanmayacaklardır. Ayrıca kurt imgesi kişinin ayrışması, özgürlüğüne kavuşması için de oldukça işlevsel bir metafor olabilir. Birbirine bağımlı, özerkleşemeyen doğu kültürleri için bu değer ve imgeler

yarar sağlayabilir. Kurtların bağımsız olup aynı zamanda da sürüyle geziyor olmaları ayrışma ve duygusal bağlılığa inanılmaz bir örnektir. Bu doğada yer alan muhteşem sentezi (İlişkiselik-Özerklik sentezi, dengesi) insanoğlu kendine ve hayatına entegre edebilmelidir. Ayrıca yine kurtların diğer sürelerle aralarına görünmez çitler çekmişçesine sınırlarına tacizde bulunmaması saygı içinde de yaşam olabileceğinin kanıtıdır. Bu metaforlar insanlara ve toplumlara ışık olabilmektedir. (Rpd10_10_E)

Bir katılımcı kültürel imgelerden hareketle kültüre özgü kuramın gerekliliğini belirtmiştir.

O Farklı toplumlara yapılacak danışmada dini değerler ve onu imgeleyen görseller çerçevesinde kullanılması etik olamayabilir. Ancak tüm dünyanın ortak değerleri olması gereken ve insanlara fayda sağlayacak olan yardımseverlik, hoşgörü, saygı, dürüstlük ve sevgi gibi değerleri temel alan çalışmalar yapılabilir. Bunu sağlamanın birinci yolu kendi kültürel değerlerimizi baz alan bir danışma kuramı geliştirmekten geçmektedir. Oluşturulacak bu kuram farklı topluluklara uygulanacak danışma sürecine temel teşkil edecek ve böylece değerlerin aktarımı sağlanacaktır. Türk kimlik imgelerinden fayda sağlayacak kültürler daha çok bizimle benzer değerlere sahip olan kültürler olacaktır. Ancak bu diğer kültürleri etkilemeyeceği anlamına gelmemektedir. Çünkü bizlerde şu an psikolojik danışmada başka kültürleri temel alan kuramlar kullanılmaktadır. Bu durum bizlere fayda sağlamıyor anlamına gelmemektedir. Kendi kültür imgelerimizi aktarmada kullanacağımız yapıcı bir iletişim dili hem aktarımı kolaylaştıracak hem de anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Farklı değerler danışma sürecini de zenginleştirecektir. (L-Rpd15_4_K)

Kültürel kimlik algılarının hayat bulduğu öğelerden olan müzik alanını vurgulayan bir katılımcı kendi kültürel geçmişinden örnekle konuyu açıklamaktadır.

O Danışmanlık alanında kullanılması konusunda aklıma ilk gelen öge, Türk müziği oldu. Türklerin müziğin şifalandırıcı özelliğinden uzun yıllar faydalandığını ve şuan hala terapilerde çeşitli şekillerde müziğin kullanıldığını biliyoruz. Ben Bulgaristan göçmeni bir ailenin çocuğuyum ve biz Balkan Türklerinin müziklerinin hep neşeli ve insanları harekete geçirici, moral yükseltici özellikleriyle bilinir. Bizim evimizde hep neşeli yerel şarkılar çalar ve bu da doğal olarak öncelikle mizacımıza sonra günlük ruh halimize etki eder. Bu tarzda Türk müziklerinin insan davranışlarında ve ruh halinde yarattığı tesiri bildiğim için danışmanlık alanında da bu müziklerin yardımcı rolü olabileceğini düşünüyorum. (Rpd11_8_E)

4.TARTIŞMA

RPD öğrenci ve öğretmenlerinin çok kültürlülük ve kültüre duyarlık durumlarının, kültürel kimlik algılarının incelendiği bu çalışmada önceki bölümde ortaya konulan araştırma sonuçlarına dayalı olarak aynı sıralama halinde sonuçlara yönelik tartışmalara yer verilmiştir.

4.1.RPD Lisans Öğrencilerinin “Kültürler arası Duyarlılık” Durumları

Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular ışığında, RPD öğrencilerinin kültürler arası duyarlılık puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Hizmet öncesi ve hizmet içi öğretmenler ile okul rehber öğretmenlerinin kültürler arası duyarlılığına ilişkin alan yazın incelendiğinde, bazı çalışmaların (Barden ve Greene, 2015; Bayles, 2009; Bulut ve Başbay, 2014; Crook, 2010; Fretheim, 2007; Güçlücan, 2016; Hammer vd., 2003; Spinthourakis, Karatzia-Stavlioti ve Roussakis, 2009; Üstün ve Demir, 2018; Westrick ve Yuen, 2007; Williams, 2010; Yazıcı, Başol ve Toprak, 2009) öğretmen ve öğretmen adaylarının kültürler arası duyarlılık düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermediğini; bazı çalışmaların ise (Carter, 1990; Constantine, 2000; Hosoya ve Talib, 2010; Lüleci, 2014; Middleton, Erguner-Tekinalp, Petrova, Williams ve Sam, 2011) kadınların kültürler arası duyarlılık düzeylerinin erkeklerinkine göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulguya dayanarak, RPD öğrencilerinin kültürler arası duyarlılıklarının cinsiyetlerinden bağımsız olarak daha farklı değişkenlerden etkilendiği öne sürülebilir.

RPD öğrencilerinin kültürler arası duyarlılık puan ortalamalarının bölümü gönüllü tercih etme durumu, yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim yeri, aile modeli, anne ve baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre de istatistiksel olarak farklılaşmadığı görülmüştür. RPD öğrencilerinin kültürler arası duyarlılığının bu demografik değişkenler ile ilişkisini inceleyen çalışmaların yok denecek kadar az olması nedeniyle araştırma sonuçlarından herhangi bir genellemeye gidilememektedir. Ancak (Spinthourakis ve diğerleri, 2009) Yunanistan’da 288 sınıf öğretmenliği öğrencisi ile yaptıkları çalışmada öğretmen adaylarının kültürler arası duyarlılık düzeylerinin babanın eğitim düzeyine göre farklılaştığını ve bu farkın yükseköğrenim mezunu babaya sahip

olan öğretmen adaylarının lehine olduğunu ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte eğitimde çok kültürlülüğe ilişkin algı ve tutumların, bireyin yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim yerine göre değiştiğini gösteren araştırma sonuçları mevcuttur. Örneğin (Bulut ve Başbay, 2014) yaşamlarının büyük bir bölümünü ilçe, şehir, büyükşehir ve anakentte geçiren öğretmenlerin köy ve kasabada geçiren öğretmenlere kıyasla daha olumlu algıya sahip olduğu sonucuna varmıştır. Benzer şekilde, farklı branşlardan 415 öğretmenin çok kültürlü eğitime ilişkin tutumlarını inceleyen (Yazıcı ve diğerleri, 2009) ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim yaşantılarını heterojen bir yerleşim biriminde geçiren öğretmenlerin tutumlarının, homojen bir yerleşim biriminde geçirenlere göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğunu belirtmiştir. (Üstün, 2011) ise öğretmen adaylarının kültürler arası duyarlılık düzeyleri arasında yetiştikleri coğrafi bölgelere göre anlamlı farkın bulunmadığını ancak ilde yetişen öğretmen adaylarının ilçede ve köyde yetişen öğretmen adaylarına kıyasla daha yüksek kültürler arası duyarlılık düzeyine sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırmanın el ilginç bulgusu ise RPD öğrencilerinin kültürler arası duyarlılık puan ortalamalarının sınıf düzeyleri açısından farklılık göstermesidir. Lisans eğitimi boyunca sunulan teorik ve pratik eğitim-öğretim faaliyetleri hesaba katıldığında, son sınıf RPD öğrencilerinin diğerlerinden daha yüksek duyarlılığa sahip olması beklenir. Öyle ki Tuncel ve Arıcıoğlu (2018), 524 RPD öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmada, dördüncü sınıf öğrencilerin diğer sınıftaki öğrencilerden daha yüksek kültürler arası duyarlılığa sahip olduğunu; ayrıca üçüncü sınıf öğrencilerin kültürler arası duyarlılığının birinci sınıf öğrencilerinkinden daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bunun muhtemel nedenine ilişkin olarak ise özellikle üçüncü ve dördüncü sınıfta verilen derslerin kültüre duyarlı danışmanların yetiştirilmesine yönelik olmasını ileri sürmüştür. Bu araştırma kapsamında yapılan analizler sonucunda ise birinci ve üçüncü sınıftaki öğrenciler ile dördüncü sınıftaki öğrenciler arasında anlamlı farklılaşmaların olduğu; ancak bu farkların dördüncü sınıftaki öğrencilerin aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, Tuncel ve Arıcıoğlu'nun (2018) araştırma sonuçlarıyla örtüşmemektedir. RPD öğrencilerinin kültürler arası duyarlılığının sınıf düzeyi değişkeni ile ilişkisini inceleyen başka herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Birinci sınıflar lehine olan farklılaşmanın nedeninin; sınıf düzeyi arttıkça alan bilgi düzeyinin

artmasıyla birlikte genel olarak kültürler arası duyarlı yaklaşımlarda eksik kalınması olduğu düşünülmektedir. Kişinin farkında olmadığı konu hakkında kendini yeterli – yetersiz görmesi mümkün değilken, farkındalık arttıkça kendini değerlendirmesi ile birlikte eksikliğini görebilmesi sınıf seviyesi arttıkça karşısına çıkan bir durum olmaktadır. Son iki yıldır uygulanmakta olan ve bu yıl ilk defa seçilme şansı bulan Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma dersi için ileri dönemlerde dersi alan – almayan öğrenciler arasında bir araştırmanın yapılması ile bu tartışmaların sınanması mümkün olabilecektir. Boylamsal ya da kesitsel olarak yapılabilecek çalışmalar ile ders kapsamının değerlendirilmesi ve revizyon edilmesi de mümkün olabilecektir. RPD branşının diğer öğretmenlik branşlarına göre yapacakları hizmette yetkinleşmelerinin zaman alması, analitik düşünme pratikleri içeren uygulama eksiklikleri, yetkinlik kaygıları nedeniyle son dönemlerde psiko-eğitim programlarına sıklıkla başvurmalarındaki dinamiklerin kültüre duyarlılık algılarını da etkilediği düşünülmektedir. İlgili seçmeli ders kapsamında ve açılacak diğer dersler, uygulamalar, geliştirilecek yeni kaynaklar sayesinde öğrencilerin kültürler arası duyarlılık düzeylerinin artırılacağı düşünülmektedir.

4.2.RPD Öğretmenlerinin Çok Kültürlü Psikolojik Danışma Yeterlilik Durumları

PDR öğretmenlerinin çok kültürlü psikolojik danışma yeterliliklerinden elde edilen sonuçlara bakıldığında, danışma yeterliliğinin beceri boyutunda erkeklerin kadınlara, farkındalık boyutunda ise kadınların erkeklere yönelik anlamlı düzeyde yüksek puan ortalamalarının olduğu görülmüştür. Beceri boyutunda demokratik ailede ebeveyn olan katılımcıların, koruyucu ailede ebeveyn olanlara, evlilerin bekarlara, mesleki kıdemi 10 – 13 yıl olanların, kıdemi 1-3 yıl olanlara kıyasla anlamlı düzeyde yüksek puan ortalamalarına sahip oldukları görülmüştür.

Çok kültürlü danışmanlık yeterliliklerinde mesleki kıdemin önemli bir değişken olduğu ve kıdem arttıkça çok kültürlü danışmanlık yeterlik algısının arttığı güncel araştırmalarda da görülen bir sonuç olmuştur (Crook, 2010; Yıldırım, 2020). Demokratik ailede ebeveyn olan PDR uzmanlarının çok kültürlü yeterlilik algılarında daha yüksek puan ortalamalarının olması araştırmalar, literatür tarafından desteklenen bir bulgu olmuştur (Erkan, 2020;

Güçlücan, 2016; Hays ve Erford, 2017). Türk aile yapısını ve sosyalleşmesini tarif eden baskın kültür “denetim odaklı korku kültürü” olarak ele alınmaktadır. Korku kültürünün en temel özellikleri olarak; güç, denetim, sosyal kimlik, saygı olarak korku, utandırmaya dayanan terbiye anlayışı bulunmaktadır (Cüceloğlu, 2021). Demokratik olmayan, baskıcı - koruyucu aile yapılarında mevcut sosyal kimliğe farkındalık olmadan aidiyet gösterilmesi, kişilerin farklı kültürel kimliklere karşı gerekli anlayışı kazanmamalarına ve diğerlerini ötekileştirmekten çatışmalara kadar bir çok istenemeyen duruma neden olabilecek bir durumdur.

Ancak ailede başlayan değişimin, süreç içerisinde toplumdaki tüm kurumları kapsar hale gelebileceği düşünüldüğünde (Biçer ve Olgun, 2021) okullarda uygun aile modellerine yönelik benlik yapılarının kazandırılması önemli hale gelmektedir. Ev ortamında kuralları koyan ebeveynlerdir, bu kuralların temel gelişim ilkelerine, benlik yapılarına uygun olmaması da maalesef sıklıkla meydana gelmektedir. Evde pasif - aktif şekilde bu kurullarla muhatap olan çocuğun yapısına uymayan kurulların yerine kendine uygun ilkeleri, kuralları alabileceği yer olan okul, bu işlevlerini RPD hizmetleri, ÖSKH hizmetleriyle birlikte yerine getirmektedir. Rehberlik hizmetlerinde kazandırılacak olan uygun iletişim ve benlik kalıpları ile çocukların ileride nasıl bir tarz aile modeline yönelebileceklerini kestirebiliriz, ayrıca gördükleri diğer farklı yaşam tarzları ile de kültüre duyarlı anlayış gösterebilmelerinin de önü açılacaktır.

Farkındalık boyutunda kadınların erkeklere göre daha anlamlı düzeyde puan ortalamalarının olması, evlilerin bekarlara göre beceri boyutunda daha yüksek puanlara sahip olmaları da farklı araştırma bulgularıyla örtüşme göstermektedir (Kurter ve Mattis, 2014; Nazlı, 2018).

4.3.RPD Öğrenci ve Öğretmenlerinin Kültürel Kimlik Algıları

Katılımcıların kültürel kimlik algılarına yönelik olarak verdikleri cevaplar analiz edildiğinde, kimlik algıları temasında üç kategori tespit edilmiştir. Bu kategoriler; idealist kültürel kimlik algısı, tepkisel kültürel kimlik algısı ve tükenmiş kültürel kimlik algısıdır. Elde edilen bu kategoriler Verkuyken (2005, 2009)’in etnik kimlik boyutları ekseninde tartışılmıştır. Etnik öz-tanımlamalar, meşrulaştırmalara ve eleştirilere yönelik içerikleri bünyelerinde barındırmaktadırlar. Kişi, görüşlerini açıklama ve başkalarını

ikna, yönlendirme sürecinde, kendini ifade biçiminin göz ardı edilme, tepki görme olasılığını da hesaba katmalıdır. Verkuyken ve De Wolf (2002) çalışmasında, dört boyuta göre etnik öz-tanımlamanın kullanılabileceğini ve belirleyiciliklerinin öznel olmasından dolayı derecelendirmelerinde farklı olacağını belirtmiştir. Bir gruba üye olma ile bu üyelikle ilişkili faaliyetleri “yapma” arasındaki ayrım yaygın ve genel bir durum olup, kişilerin kendileri ve sosyal dünyaları hakkında tartışmalara neden olabilecektir. Bireyin kendini o kimlikten hissetmesi ya da o kimliğe sahip olduğunun farkı vurgulanmıştır.

Katılımcıların Türk kimliğine ait yorumlarında da bu farklılıklar ve öz - öteki değerlendirmelerin mevcut olduğu görülmektedir. Bu durum önceki bölümlerde bahsedilen inanma - bilme boyutlarına, hissetme ve olma boyutlarını da eklemektedir. Katılımcıların idealist, tepkisel, tükenmiş kimlik algılarının temelinde kendi etnik kimliklerine dair düşüncelerinin olması ve bunlar ekseninde sosyal çevreyi, medyayı yorumladıkları görülmektedir.

5.SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada RPD öğrenci ve öğretmenlerinin kültürler arası duyarlık algıları farklı değişkenler bağlamında ele alınmış ve algılarına temel teşkil eden kültürel kimlik algıları incelenmiştir.

Araştırma sonucunda RPD öğrencilerinin kültürler arası duyarlık puan ortalamalarının sınıf düzeylerine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. RPD birinci sınıf öğrencilerin puan ortalamaları, dördüncü sınıf öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

RPD öğretmenlerinin kültürler arası duyarlık algılarının beceri boyutunda erkekler, farkındalık boyutunda da kadınlar lehine yüksek puan ortalamaları elde edilmiştir. Evli RPD öğretmenlerinin beceri boyutunda bekâr RPD öğretmenlerine göre daha yüksek puan ortalamalarının olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin aile durumlarına göre puan ortalamalarına bakıldığında, beceri alt boyutunda demokratik aileden gelen öğretmenlerin puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Mesleki kıdem boyutunda ise beceri alt boyutunda, kıdemi 10-13 yıl arasında olanların puan ortalamaları, kıdemi 1-3 yıl olan katılımcılara göre anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Araştırmaların nitel sonuçlarına bakıldığında temel olarak katılımcıların kültürel kimlik algıları konusunda üç kategoride toplandıkları görülmüştür. Bunlar; idealist kültürel kimlik algıları, tepkisel kültürel kimlik algıları ve

tükenmiş kültürel kimlik algılarıdır. Katılımcıların cevaplarında ortak olan nokta, hepsinin belirli bir Türk Kültürel Kimlik algısının olduğuna inanmaları ama bunun artık geçerli olup olmaması durumuyla ilgili olarak farklı yorumlamalarda bulunmaları olmuştur.

Nicel ve Nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı bu karma araştırma sonuçlarına genel olarak bakıldığında, RPD lisans öğrencilerinin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilik durumlarında genel olarak bir eksikliğin olduğu görülmektedir. Araştırmanın anlamlı sonuçları göz önüne alındığında birinci sınıfta kendini farklı kültürleri tanıma - anlamada belirli bir yetkinlikte gören öğrencilerin son sınıfa geldiklerinde bu yeterlik algılarının düştüğü görülmüştür. Öğrencilerin kültüre duyarlılık yetkinlik algılarının yükseltilmesi için öncelikle kültürel kimlik algılarının farkına vardırılması gerekmektedir. 2018 yılında güncellenen Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programına yerleştirilen Kültürel Antropoloji gibi derslerden başlanarak öğrencilerin aynı zamanda kendi kültürel kimlikleri hakkında bilinçli farkındalıkların artırılması fayda sağlayabilecektir. Psikolojik danışma kuramlarına yönelik olarak gerçekleştirilen eleştirileri de göz önüne alarak, RPD lisans öğrencisinin kendi kültüründen farklı yaklaşımları da tanıyabilmesi ve uygun RPD hizmetleri sunabilmesinde ön koşul kendi kültürel kimlik farkındalığının artırılmasından geçtiğini söyleyebiliriz. Bilinçli bir farkındalık olmadan kültürün içinde büyüyen bir birey, kültürün öğeleri hakkında bilinçli yargılara sahip olamayabilir. Danışmanlık süreçlerinde ise bu farkındalık eksikliği bir dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel unsurlara karşı farkındalık eksikliği olduğundan, danışanda da bilinçli bir gözlemlerle bu unsurları görebilmesi zor olabilecektir. Bu nedenle RPD lisans öğrencilerinin kendi kültürel kimlik algılarını bilinçli olarak tanıyıp benimseyecekleri, reddedip - değiştirecekleri, uyarlayabilecekleri bir lisans eğitim sürecine ve yaşantılarına ihtiyaçları bulunmaktadır.

RPD öğretmenlerinin kültürler arası duyarlılık sonuçlarına yönelik olarak sunulan öneriler hem RPD lisans eğitimlerine hem de öğretmenlerin hizmet içi eğitim süreçlerine hitap etmektedir. Hem RPD lisans öğrenci hem de MEB öğretmenlik dağılımlarında kadın RPD öğretmen sayılarının erkeklerden daha fazla olduğu bilinmektedir. Kültürler arası duyarlılık boyutlarının hizmetlere yansıyan beceri boyutunda erkeklerin kadınlara göre daha fazla yeterlilik sergilemesine bağlı olarak, lisans eğitimlerinden başlanarak beceri kazanımına

daha fazla önem verilmesi gerektiği söylenebilir. RPD hizmetlerinden faydalanan öğrenci, veli, öğretmen ve diğer paydaşlara yönelik kültürler arası beceriler için hizmet içi eğitimlere de ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca bu becerilerin RPD hizmetlerinde işlevsel olarak kullanılmasında da birden fazla RPD uzmanının olduğu okullarda yeterlilik, yetkinlik, beceri durumlarına göre de hizmet içi eğitimler ve kurum içi görevlendirmeler de revizyonlar yapılması uygun olacaktır. Ülkemizin ev sahibi olan kesimlerinde bile çok kültürlülüğün yaygın olduğu günümüzde, farklı ülkelerden farklı kültürlerin de misafir olarak giderek arttığı bu zamanlarda RPD uzmanlarının kültüre duyarlılık yeterliliklerinin lisans dönemlerinde kazandırılması daha da önemli hale gelmektedir. Ayrıca evli RPD uzmanlarının beceri puanlarının bekârların puanlarından daha yüksek olması da, özellikle kültüre duyarlı kesimlerle çalışılacak kişilerin seçilmesi, görevlendirilmesi gereken durumlarda bir koşul - gereklilik, öncelik unsuru olarak değerlendirilebilir. Evlilik kurumunun getirmiş olduğu farklı kültürlerle birlikte yaşama, geçinme, anlama kazanımlarının okullarda da işe yaradığı aşikardır.

Beceri alt boyutunda ki diğer bir anlamlı sonucun oluştuğu aile türleri kategorisinde de demokratik aileden gelen katılımcıların kültürler arası beceri puanlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgudan hareketle farklı aile türlerinde yer alan lisans öğrencilerinden başlayarak kültüre duyarlı yeterlilik kazandırma becerilerine yer verilmesi uygun olacaktır. Demokratik aile türü harici ailelerden gelen katılımcılara kültüre duyarlılık mantığının kazandırılmasına aileden gelen değer ve kültürel öğelerin dikkate alınması, bu unsurların üzerinden farkındalıkların inşa edilmesi önemlidir. Kültüre duyarlı yeterliliklerin bilgi farkındalık ve beceri boyutunda kazandırılmaya çalışılması esnasında kişinin içinde bulunduğu, geldiği aile türlerinin, dinamiklerinin kapısı aralanarak, mevcut aile yapısının görüldüğü, bilindiği hak verildiği hissettirilerek daha kültüre duyarlı mantığa uygun yapıların o yapıların üzerine inşa edilmesi halinde geçiş sağlanabilecektir. Farklı bir duruma, algıya geçiş için mevcut diğer unsurlarla bağların kurulması ve o unsurların dinamiklerine hitap edilmesi önemlidir. Maalesef farkındalık, bilinç kazandırmaya dayalı eğitimlerde, geçiş mantığının ihmal edilmesi sonucunda yeni bağların kazandırılmasında süreç uzayabilmektedir.

Kıdemi yüksek olan öğretmenlerin, kültürler arası duyarlılık beceri boyutunda daha yüksek puanlarının olması da olgularımız açısından manidarlık

taşımaktadır. Kültüre duyarlık gerektiren hizmetlerin verilmesinde yıla, evliliğe vb bağlı şartların oluşmasının zaman almasından dolayı, erken sürede bu yeterliliklerin kazandırılması adına hizmet öncesi ve hizmet içi psikoeğitsel süreçlere önem verilmelidir. Eğitsel süreçlerin yalın bilgi içermesi ve alt değerlere, ben - öteki unsurlarına ulaşamamasının oluşturabileceği verimsizliklere karşı, psikoeğitsel kazanımlara öncelik verilmesi ve bunlara uygun duygusal, yaşantısal metotların sürece dâhil edilmesi önem arz etmektedir.

RPD öğrencilerinin kültüre duyarlık ölçek puanlarının sonuçlarına göre yapılan yorumlarda, ilk sınıflardan itibaren öğrencilerin kültürel kimlik algılarını kazandıracak derslerin programda yer aldığını, bu derslerin kültürel bilinç farkındalığı ile işlenmesi halinde mezuniyete kadar olan süreçte, kültüre duyarlı danışmanlık yeterlilikleri konusunda öğrencilerin kendilerini yetkin görebileceklerine vurgu yapılmıştı. RPD öğrencilerinde görülen kültüre duyarlı yeterlik algısı eksikliğinin meslekte belirli bir süre sonunda anca kazanılabildiği görülmüştür. Sonuçlara göre bu yeterliliklerin mesleki yaşama özellikle beceri boyutunda işlevsellik kazanmasında, sürecin ve etkileşim zenginliğinin önemli hatta gerekli olduğu söylenebilir. Tabii ki bu süreç boyunca hizmet sunulan kişilere yönelik beceri eksikliğine dayalı olarak istenilen verimin alınamaması gibi durumlar oluşabilecektir. Tüm bunlardan hareketle RPD lisans programlarında hem teori hem de yaşantısal olarak kültürel kimlik algılarının kazandırılmasının önemi net olarak görülmektedir. Öğrencilerin kendi kültürel kimlik algılarına yönelik olarak belirli dinamiklerin farkında olarak eğitim yaşantılarından geçmeleri sayesinde, eğitimleri boyunca alacakları her dersten kendi kültürlerine yönelik çıkarımlara, ortak - farklı yönlerde dair algılara ulaşmaları mümkün olabilecektir. Öğrencilerin kültürel kimlik farkındalıklarına dair belirli bir bilinçleri olmadan aldıkları dersler sonucunda, kuramların yansıttığı normal - anormallik ölçütlerini sorgulamadan benimsemeleri sonucu ortaya çıkabilecektir. Kendi kültürel kimliğine dair belirli bir farkındalığa sahip olan danışmanın, karşılaştığı her türlü bilgiyi kendi kültürel süzgecinden geçirebilmesi mümkün olabileceken, kültürel kimlik farkındalığına sahip olmayan danışman, böyle bir farkındalıktan yoksun olması nedeniyle etkiye direkt açık hale gelebilecektir. Kültürel karşılaşmalar neticesinde doğal olarak etkileşimler meydana gelecektir fakat bunun kendi kültürünün farkında olmayan, kültürel dayanaklarını bilmeyen birisine tek

yönlü, esnek olmayan bir mantıkla verilmesi “bilimsel faşizm” olarak adlandırılan durumlara meydan verebilecektir. Nitekim kültürel kimlik etkileşimleri ve deneyimleri, dünya görüşlerini ve inançlarını şekillendirmektedir. Psikolojik iyilik hali ve dayanıklılığa katkıda bulunan bu kültürel kimlik unsurları, toplumsal zorluklara, ayrımcılıklara ve tarihsel kayıplara - reflekslere de kaynaklık teşkil etmektedirler. Kültürel kimlik algıları açısından bilinçli farkındalığa sahip olan RPD uzmanları bu farkındalığı öncelikle kendi yaşayışlarında gözlemlemeli, daha sonrasında karşılaştıkları kültürel unsurlarla sabit kalma - değişme frekansını yakalayabilmelidirler. Kimlik gelişimi, kazanımı ve sürdürülmesinde içselleştirme - bağlılık süreçlerinin yapıcı şekilde işleyebilmesi için, danışma ortamlarının daha rahat şekilde kültürel unsurlar açısından da spontane olabilmeleri de RPD uzmanının kendi kültürel kimlik farkındalığı ile mümkün olabilecektir.

6.KAYNAKÇA

- Akalın, M. B., Türküm, A. S. (2021): Kültüre duyarlı psikolojik danışma. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1), DOI: 10.34056/aujef.850094.
- American Psychological Association. (2003). Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists. *The American Psychologist*, 58(5), 377-402.
- Aronson, B., & Laughter, J. (2015). The theory and practice of culturally relevant education: a synthesis of research across content areas. *Review of Educational Research*, 86(1), 163–206.
- Aydın, H. (2012). *Felsefi temelleri ışığında yapılandırmacılık*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Banks, J. A. (2013). *Çokkültürlü eğitime giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık;
- Barden, S. M., & Greene, J. H. (2015). An investigation of multicultural counseling competence and multicultural counseling self-efficacy for counselors-in-training. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 37(1), 41–53. <https://doi.org/10.1007/s10447-014-9224-1>
- Barrott, J. (2014). Psikolojik danışmada kültür ve çeşitlilik. W. Dryden, ve A. Reeves (Eds.), *Psikolojik danışma uygulamalarında temel konular içinde* (s.270-282), (Çeviri Editörü: F. Akkoyun). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Başar, A. İ. (2022). *Eğitimde çok kültürlü öğretmen yeterlikleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eğitim Yönetimi Bilim Dalı. Gaziantep.
- Bayles, P. P. (2009). *Assessing the intercultural sensitivity of elementary teachers in bilingual schools in a Texas school district*. University of Minnesota.
- Bennett, M. J. (1998). Intercultural communication: A current perspective. In Milton J. Bennett (Ed.), *Basic concepts of intercultural communication: Selected readings*. Yarmouth, ME: Intercultural Press.
- Bıçer Olgun, H. (2021) Kültürün sosyal inşası ve benliğin kültürel kuruluşu; sosyalizasyon sürecinde aile, benlik ve kültür ilişkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. DOI: 10.14520/adyusbd.1000824.

- Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi. Teknikler ve Örnek Çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Bon, G. L. (1998). *Ulusların Yükselişinin Psikolojik Yasaları*. İstanbul: Ufuk Yayınları.
- Bruner, J. S. (1996). *The culture of education*. Cambridge: Harvard University
- Bulut, C., & Başbay, A. (2014). Öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik algılarının incelenmesi. *K.Ü. Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 957–978.
- Canatan, K. (2002). Hollanda’da çokkültürlü toplum tartışmaları ve karşı-çokkültürcü söylemin analizi. *Avrupa Günlüğü*, (2): 317-332.
- Carter, R. T. (1990). The Relationship Between Racism and Racial Identity Among White Americans: An Exploratory Investigation. *Journal of Counseling & Development*, 69(1), 46–50. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1990.tb01455.x>
- Chen, G.M., Starosta, W. J., & Chen, G. (2000). The development and validation of the intercultural sensitivity scale. *In Human Communication* (Vol. 3). Retrieved from https://digitalcommons.uri.edu/com_facpubs
- Cırık, İ. (2008). Çok kültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(34), 27-40.
- Crook, T. (2010). *Relationship between counseling self-efficacy and multicultural counseling self-efficacy among school counselors*. (Doctoral dissertation) Auburn University. Alabama.
- Constantine, M. G. (2000). Social desirability attitudes, sex, and affective and cognitive empathy as predictors of self-reported multicultural counseling competence. *The Counseling Psychologist*, 28(6), 857–872. <https://doi.org/10.1177/0011000000286008>
- Cüceloğlu, D. (2021) *Korku kültürü: Niçin “mış” gibi yaşıyoruz?.* İstanbul: Remzi Kitabevi
- Demirçelik, E. (2020). *Eğitimde çokkültürlülük*. İstanbul: İksad Publishing House.
- Diamond, B. J., & Moore, M. A. (1995). *Multicultural literacy: Mirroring the reality of the classroom*. Longman Publishers, 10 Bank Street, White Plains, NY 10606.
- Doğan, D. M. (2005) *Kültürel savaş ve savaş kültürü*. İstanbul: İz Yayıncılık.

- Dunn, R. (2006). The goals and track record of multicultural education. *Educational Leadership*, 74-77. 21 Ekim 2006
- Erdur-Baker, Ö. (2007). Psikolojik danışma ve kültürel faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 109-119.
- Erkan, S. (2020). *Kültüre duyarlı psikolojik danışma*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ertürk, S. (1994) *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Yelken-tepe Yayınları.
- İMDB (1959) *Face to Face. Tv Episode. Carl Gustave Jung*. 1959. http://www.https://www.imdb.com/name/nm2123939/?ref_=tt_cl_i_3
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., ve Hyun, H. H. (2011). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages.
- Fretheim, A. M. (2007). *Assessing the intercultural sensitivity of educators in an American international school*. University of Minnesota.
- Gay, G. (1994). *A synthesis of scholarship in multicultural education*. Urban Monograph Series.
- Gay, G. (2014). *Kültürel değerlere duyarlı eğitim: Teori, araştırma ve uygulama* (H. Aydın Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güçlücan, N. (2016). *Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının demografik ve mesleki değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Güvenç, B. (1996). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hammer, M. R., Bennett, M. J., & Wiseman, R. (2003). Measuring intercultural sensitivity: The intercultural development inventory. *International Journal of Intercultural Relations*, 27(4), 421-443. [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(03\)00032-4](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(03)00032-4)
- Hays, D. G., & Erford, B. T. (2017). *Developing multicultural counseling competence*. Pearson.
- Hays, D. G., McLeod, A. L. (2017). *The culturally competent counselor*. In Danica G. Hays, Bradley T. Erford, Pearson(3), 2-37. Boston, MA:
- Hohensee, B. J, ve Derman-Sparks. L. (1992). Implementing an anti-bias curriculum in early childhood classrooms. *ERIC Digest*. 17 Aralık 2004, ERIC Database

- Hofstede, G. H. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Beverly Hills: Sage Publishing.
- Hosoya, S., & Talib, M. (2010). Pre-service teachers' intercultural competence: Japan and Finland. In changing educational landscapes: Educational policies, schooling systems and higher education. *A Comparative Perspective* (pp. 241–260). https://doi.org/10.1007/978-90-481-8534-4_14
- Jung, Carl Gustav (2019). *Kişiliğin gelişimi*. Çev. Duygu Olgaç. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2019). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikolojide kuram ve uygulamalar*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağnıcı, D. Y., Çankaya, Z. C., ve Pamukçu, B. (2018). Grupla psikolojik danışma sürecinde grubun gelişim evrelerine kültürel bir bakış. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(49), 1-18.
- Kağıtçıbaşı Ç. (2012). Sociocultural change and integrative syntheses in human development: Autonomous-related self and social–cognitive competence. *Child Development Perspectives*, 6 (1), 5-11.
- Karşlı, M.D., Güven, S. (2011). Öğretmen yetiştirme politikaları. S.A. Kilimci (Editör). *Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme* içinde. s.53-83. Ankara: Pegem Akademi.
- Kılınç, Ş. (2021). *Kültüre duyarlı farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının öğrencilerin empati becerileri etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Kierkegaard, S. (2020). *Kırdaki zambak çiçeği ve gökteki kuş*. Nur Beler (Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Kim, B. S. K., ve Lyons, H. Z. (2003). Experiential activities and multicultural counseling competence training. *Journal of Counseling & Development*, 81, 400–408.
- Koç, Z. (2003). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımı: Kuramsal bir açıklama. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 1-17.
- Kroeber, A. L., & Kluckhohn, C. (1952). *Culture: A critical review of concepts and definitions*. papers. peabody museum of archaeology & ethnology, Harvard University.

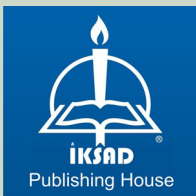
- Kurter, F., & Mattis, S. J. (2014). *Türkiye’de uygulamacıların gözüyle psikolojik danışmada kültüre duyarlı olma*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Ladson-Billings, G. (1992). Culturally relevant teaching: The key to making multicultural education work. C.A. Grant (Ed.), *Research and multicultural education: From margins to the mainstream* içinde (pp. 107-121). Washington DC: Falmer Press.
- Leong, F.T.L. ve Santiago-Rivera, A.L. (1998). Climbing the multiculturalism summit: Challenges and pitfalls. P. Pedersen (Ed.), *Multiculturalism as a fourth force* içinde (s. 61-71). Newyork: Hamilton Printing Company.
- Lüleci, S. (2014). *Psikoloji danışmanlar için çokkültürlü tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve uygulanması*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Mannheim, K. (2017). *Kültür sosyolojisi*. Çev. Mustafa Yalçınkaya. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Maslow, A. (2001). *İnsan olmanın psikolojisi*. İstanbul: Kuraldışı Yayınları.
- Medyascope (2018) *Carl Gustav Jung: BBC Face to Face belgeseli* (1959/ Türkçe Altyazılı) (29.07.2023) <https://medyascope.tv/2018/02/24/carl-gustav-jung-bbc-face-to-face-belgeseli-1959-turkce-altyazili/> URL sinden erişilmiştir.
- McLuhan, M. (2007). *Gutenberg galaksisi: Tipografik insanın oluşumu*. Çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mezzich, J. E. (2002). *Culture and psychiatric diagnosis: A DSM-IV® perspective*. American Psychiatric Pub.
- Middleton, R. A., Ergüner-Tekinalp, B., Petrova, E. A., Williams, N. F., & Sam, T. (2013). Racial identity profile patterns of white mental health practitioners: Implications for multicultural counseling competency in research and practice. In A. Di Fabio (Ed.), *Psychology of counseling* (pp. 217–240). Nova Biomedical Books.
- Murdock, N. L. (2012). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Nayir, F., & Sarıdaş, G. (2020). Çokkültürlü eğitim, kültürlerarası eğitim ve kültürel değerlere duyarlı eğitime ilişkin kavramsal bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13. Cilt, 70. Sayı, 770-779.
- Nazlı, S. (2018). *Aile danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Özer, Ö. (2015). Çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ölçeğinin geliştirilmesi. *Journal of Turkish Studies*, 10 (7), 781–781.
<https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.8041>
- Özakpınar, Y. (1999) *Kültür değişimleri ve batılılaşma meselesi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı
- Özhan, İ. (2006). *Farklılaşmanın özel görünümüleri olarak çokkültürlülük ve çokkültürcülük*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Patton, Q. M. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Parekh, B. (2002). *Çok kültürlülüğü yeniden düşünmek kültürel çeşitlilik ve siyasi teori*. Bilge Tanrıseven (Çev.). Ankara: Phonix Yayınları.
- Pedersen, P. (1998). Culture-centered interventions as a fourth dimension of psychology. P. Pedersen (Ed.), *Multiculturalism as a fourth force* içinde (s. 3-17). Newyork: Hamilton Printing Company.
- Pewewardy, C. (2013). 100 defensive tactics and attributions: Dodging the dialogue on cultural diversity. *Multicultural Education*, 20(3/4), 9.
- Phinney, J. S. (1996). Understanding ethnic diversity: The role of ethnic identity. *American Behavioral Scientist*, 40(2), 143–152.
<https://doi.org/10.1177/0002764296040002005>
- Pingel, F. (2003). *Ders kitaplarını araştırma ve düzeltme rehberi*. (Çev.Nurettin Elhuseyni) İstanbul: Tarih Vakfı Yayını.
- Rabo, A. (2011). İsveç’te öğretmen eğitimini yeniden düzenlemek: “çeşitlilik” paradoksları. M. Carlson, A. Rabo, F. Gök (Editörler). *Çokkültürlü toplumlarda eğitim: Türkiye ve İsveç’ten örnekler* içinde s.25-46.. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları,
- Rao, S. (2005) Effective multicultural teacher education programs: methodological and conceptual issues. *Education*. Winter 2005, 126 (2), 279-291, 13p, 1 Chart.
- Raz, J. (1998). Multiculturalism. *Ratio Juris*. 11: 193–205.
- Resnicow, K., Soler, R., Braithwaite, R. L., Ahluwalia, J. S., & Butler, J. (2000). Cultural sensitivity in substance use prevention. *Journal of Community Psychology*, 28(3), 271–290.
[https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1520-6629\(200005\)28:3<271::AID-JCOP4>3.0.CO;2-I](https://doi.org/10.1002/(SICI)1520-6629(200005)28:3<271::AID-JCOP4>3.0.CO;2-I)

- Rohner, R. P. (1984). Toward a conception of culture for cross-cultural psychology. *Journal of Cross-cultural Psychology*, 15(2), 111-138.
- Sadeghi, M., Fischer, J. M., ve House, S. G. (2003). Ethical dilemmas in multicultural counselling. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 31, 179–191.
- Sayar, K. (2022). *Terapi. kültürel bir eleştiri*. İstanbul: Timaş Yayınları
- Segall, A. H. (1984). More than we need to know about culture, but are afraid not to ask. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 15(2), 153-162.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Spinthourakis, J. A., Karatzia-Stavlioti, E., & Roussakis, Y. (2009). Pre-service teacher intercultural sensitivity assessment as a basis for addressing multiculturalism. *Intercultural Education*, 20(3), 267–276. <https://doi.org/10.1080/14675980903138624>
- Sue, D.W., Arredondo, P. ve McDavis, R.J. (1992). Multicultural counseling competencies and standards: A Call to the profession. *Journal of Counseling & Development*, 70, 477-486.
- Tavşancıl, E., & Aslan, E. (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Taylor, S. V. & Sobel, D. M. (2011). *Culturally responsive pedagogy: Teaching like our students' lives matter*. London, England: Emerald Group
- Triandis, H. C. (2002). Subjective culture. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(2), 1-12. <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1021>
- Tuncel, İ., & Arıcıoğlu, A. (2018). The Factors affecting the intercultural sensitivity perception level of psychological counseling and guidance students. *International Education Studies*, 11(3). <https://doi.org/10.5539/ies.v11n3p61>
- Türk Eğitim Derneği. TEDMEM. (2019). TALIS 2018 sonuçları ve Türkiye üzerine değerlendirmeler *TEDMEM Analiz Dizisi 6*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Üstün, E. (2011). *Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve etnikmerkezcilik düzeylerini etkileyen etmenler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Yıldız Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Üstün, E., & Demir, S. (2018). Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve etnik merkezcilik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından

- incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 182–204. <https://doi.org/10.23891/yyuni.2017.7>
- Westrick, J. M., & Yuen, C. Y. M. (2007). The intercultural sensitivity of secondary teachers in Hong Kong: a comparative study with implications for professional development. *Intercultural Education*, 18(2), 129–145. <https://doi.org/10.1080/14675980701327247>
- Williams, D. M. (2010). *School counselors' multicultural counseling competence: An exploratory study*. Capella University.
- Verkuyten, M. (2005). *The Social psychology of ethnic identity*. Psychology Press Taylor & Francis Group, New York.
- Verkuyten, M. (2009). Self esteem and multiculturalism: An examination among ethnic minority and majority groups in the Netherlands. *Journal of Research in Personality*, 43, 419-427.
- Verkuyten, M., & De Wolf, A. (2002). 'Being, feeling and doing': Discourses and ethnic self-definitions among minority group members. *Culture and Psychology*, 8, 371–399.
- Yazıcı, S., Başol, G., & Toprak, G. (2009). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları: Bir güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 229–242.
- Yayık, A. (2018) Etnik kimlik algısının dört boyutu. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7. Sayı 2. S.778-788.
- Yıldırım, O. (2020). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerinin yordanmasında kültürel zekâ, çok kültürlü psikolojik danışma eğitimi ve mesleki deneyimin rolü. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 41–52. <https://doi.org/10.19160/IJER.676897>
- Yorgun, A. ve Voltan Acar, N. (2014). Gerçeklik terapisinin Türk kültürüne uygulanabilirliği: Kültür açısından eleştirel bakış. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 39 (175), 216-226.
- Yurdakul, B. (2015). Yapılandırmacılık. Ö. Demirel (Ed.), *Eğitimde yeni yönelimler* içinde (s. 39–65), Ankara: Pegem Yayınları

ISBN: 978-625-367-245-4